

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA**

Liucijos Černiavskajos,
dieninio skyriaus, V kurso studentės
baudžiamosios justicijos specializacija

Magistro darbas

**NUŽUDYMAŲ KVALIFIKUOJANTYS POŽYMIAI PAGAL LIETUVOS
RESPUBLIKOS IR KITŲ ŠALIŲ ĮSTATYMUS**

**QUALIFYING CIRCUMSTANCES OF MURDER ACCORDING TO
THE CRIMINAL LAWS OF LITHUANIA AND FOREIGN COUNTIES**

Vadovė as. Rita Aliukonienė

Recenzentas lekt. Juozas Nocius

Vilnius 2007

TURINYS:

Įžanga.....	2
1. Nužudymo samprata ir rūšys pagal Lietuvos Respublikos ir kitų šalių įstatymus bei raida Lietuvoje.....	5
2. Nužudymo sudėtis pagal Lietuvos Respublikos ir kitų šalių įstatymus.....	21
2.1 Objektas ir nukentėjusysis.....	21
2.2 Objektyvioji pusė.....	23
2.3 Subjektas.....	25
2.4 Subjektyvioji pusė.....	28
3. Nužudymą kvalifikuojančių požymių analizė pagal Lietuvos Respublikos ir kitų šalių įstatymus.....	30
3.1 Mažamečio nužudymas.....	32
3.2 Bejėgiškos būklės žmogaus nužudymas.....	34
3.3 Savo motinos, tėvo ar vaiko nužudymas.....	37
3.4 Nėščios moters nužudymas.....	40
3.5 Dviejų ar daugiau žmonių nužudymas.....	41
3.6 Nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai.....	44
3.7 Nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu.....	47
3.8 Nužudymas dėl chuliganiškų paskatų.....	50
3.9 Nužudymas dėl savanaudiškų paskatų.....	52
3.10 Nužudymas dėl nukentėjusio asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo.....	55
3.11 Nužudymas siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą.....	56
3.12 Nužudymas siekiant įgyti nukentėjusio asmens organą ar audinį transplantavimui.....	58
Išvados.....	60
Santrauka.....	63
Summary.....	64
Panaudotų šaltinių sąrašas.....	65

IŽANGA

Teisė į gyvybę – svarbiausia ir absoliuti prigimtinė žmogaus teisė, nuo kurios visiškai priklauso kitų asmeninių teisių įgyvendinimas pilietinėje, politinėje, socialinėje ir ekonominėje srityse. Svarbi reikšmė žmogaus teisei į gyvybę yra teikiama tarptautiniuose dokumentuose. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija¹ (toliau Deklaracija) šią teisę iškelia į pirmąją vietą tarp kitų teisių ir laisvių, Deklaracijos 3 straipsnyje nurodoma, kad kiekvienas žmogus turi teisę į gyvybę, laisvę ir asmens neliečiamybę. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto² 6 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad kiekvienas žmogus turi teisę į gyvybę, kurią saugo įstatymas. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos³ (toliau EŽTK) 2 straipsnyje taip pat įtvirtinta įstatyminė teisės į gyvybę apsauga ir nurodoma, jog negalima tyčia atimti niekieno gyvybės.

Žmogaus gyvybės svarbą aiškiai atskleidžia ir nacionaliniai teisės aktai. Pagrindinio mūsų šalies įstatymo – Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁴ (toliau Konstitucija) 19 straipsnyje teigiama, kad žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas. Valstybė jau pačioje žmogaus gyvenimo pradžioje privalo užtikrinti jo galimybę įgyvendinti savo konstitucinę bei visuotinai pripažintą teisę į gyvybę ir tapti pilnaverčiu visuomenės nariu. Vienas iš tokio užtikrinimo būdų yra baudžiamosios atsakomybės už gyvybės atėmimą nustatymas mūsų šalies baudžiamajame įstatyme.

Temos aktualumas. Visų valstybių baudžiamieji kodeksai numato specialius skyrius, kuriuose reglamentuojama atsakomybė už nusikaltimus žmogui, t.y. už nusikaltimus jo gyvybei, sveikatai, neliečiamumui, laisvei, orumui. Nusikaltimams žmogaus gyvybei įstatymų leidėjas teikia prioritetą, tai patvirtina šių nusikaltimų vieta specialiosios dalies sistemoje bei sankcijų griežtumas lyginant su kitais nusikaltimais.

Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus žmogaus gyvybei yra reglamentuojama Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso⁵ (toliau LR BK) XVII skyriuje. Sunkiausias bei pavojingiausias nusikaltimas žmogaus gyvybei – nužudymas. Jis prieštarauja ne tik teisės, bet ir moralės bei religinėms normoms. LR BK 129 straipsnio 1 dalyje numatyta atsakomybė už paprastą nužudymą, 2 dalyje įvardijami jį kvalifikuojantys požymiai, o 130 ir 131

¹ Valstybės žinios, 1991, Nr. 9-244.

² Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

³ Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987.

⁴ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014. (Žin., 1996, Nr. 64-1501; Žin., 1996, Nr. 122-2863; Žin., 2002, Nr. 65-2629; Žin., 2003, Nr. 14-540; Žin., 2003, Nr. 32-1315; Žin., 2003, Nr. 32-1316; Žin., 2004, Nr. 111-4123; Žin., 2004, Nr. 111-4124; Žin., 2006, Nr. 48-1701);

⁵ Valstybės žinios, 2000, Nr. 89. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89 (Žin., 2002, Nr. 112-4973; Žin., 2003, Nr. 39; Žin., 2003, Nr. 76; Žin., 2004, Nr. 25-760; Žin., 2004, Nr. 54-1835; Žin., 2004, Nr. 72-2492; Žin., 2004, Nr. 108-4030; Žin., 2004, Nr. 166-6061; , Žin., 2004, Nr. 171-6318; Žin., 2004, Nr. 188-6995; Žin., 2005, Nr. 81-2945; Žin., 2006, Nr. 17-605; Žin., 2006, Nr. 77-2961; Žin., 2006, Nr. 141-5401);

straipsniuose reglamentuojami privilegijuoti nužudymai - nužudymas labai susijaudinus bei naujagimio nužudymas. Kiekvienu konkrečiu atveju nužudymą „lydi“ arba jo padarymą lemia tam tikros aplinkybės. Neišsamus tokių aplinkybių tyrimas, netikslus jų įvertinimas neretai lemia klaidingą veikos kvalifikaciją, neteisingos bausmės kaltinamajam paskyrimą, nevienodą baudžiamųjų įstatymų taikymą apskritai, taip pažeidžiant vieną svarbiausių teisėtumo ir teisingumo įgyvendinimo garantijų užtikrinant prigimtine žmogaus teisę į gyvybę. Todėl norint teisiškai tiksliai ir teisingai įvertinti kaltininko veiką bei paskirti jam teisingą bausmę, būtina nustatyti visus nusikaltimo sudėties požymius, įskaitant kaltės formą, tyčios turinį, motyvą, tikslą, būdą ir pan.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas - apibūdinti nužudymą kvalifikuojančius požymius, atskleisti jų sampratą bei esminius bruožus, atlikti konkrečių požymių analizę, aptarti jų pagrindinius akcentus, pokyčius, atsiradusius po naujojo LR BK įsigaliojimo, o taip pat palyginti nužudymą kvalifikuojančius požymius, numatytus LR BK, su užsienio šalių požymiais, kvalifikuojančiais šią nusikalstamą veiką. Palyginimui buvo pasirinkti Rusijos Federacijos, Lenkijos ir Vokietijos baudžiamieji įstatymai.

Darbo objektas. Tyrimo objektas yra nužudymą kvalifikuojantys požymiai, didinantys šios veikos pavojingumą, numatyti Lietuvos bei kitų užsienio šalių įstatymuose. Siekiant nuoseklaus ir nuodugnaus tyrimo, darbe visų pirma aptariama nužudymo samprata nacionalinės bei tarptautinės teisės kontekste, nagrinėjami šiai nusikalstamai veikai būdingi bruožai, trumpai apžvelgiamos nužudymų rūšys, bei teisės šaltinių, reglamentavusių nužudymą Lietuvoje, raida. Neįmanoma būtų pateikti išsamios kvalifikuoto nužudymo sudėties analizės, prieš tai neišnagrinėjus pagrindinės nužudymo sudėties, įtvirtintos LR BK 129 straipsnio 1 dalyje, todėl atskirame darbo skyriuje aptariami paprasto nužudymo objektyvieji bei subjektyvieji požymiai. Analizuojant nužudymą kvalifikuojančius požymius pagal nacionalinę ir užsienio valstybių teisę, aptariamos ir kvalifikuoto nužudymo atribojimo nuo paprasto ar privilegijuoto, o taip pat nuo kitų veikų, kuriomis kėsinama į žmogaus gyvybę, problemos.

Temos naujumas. Apie nužudymą ir jį kvalifikuojančius požymius rašė nemažai Lietuvos bei užsienio šalių baudžiamosios teisės mokslo atstovų. Ši nusikalstama veika buvo analizuojama baudžiamosios teisės vadovėliuose, oficialiuose baudžiamųjų kodeksų komentaruose, moksliniuose straipsniuose. Tačiau dauguma mokslinės literatūros parengta dar prieš 2003 m. gegužės 1 dieną, t.y. dar prieš įsigaliojant naujajam LR BK. Todėl galima teigti, jog mokslinių darbų, skirtų būtent nužudymą kvalifikuojančių požymių analizei ir visiškai atitinkančių šios dienos tendencijas, yra labai nedaug.

Tyrimo šaltiniai. Tiriant darbo objektą bei siekiant minėtų tikslų daugiausia remtasi J. Nociaus, A. Pėstininko, K. Jovaišo, A. Klimkos, A. Abramavičiaus, V. Piesliako, R. Aliukonienės, S. V. Borodino, M. D. Šargorodskio, V. N. Kudriavcevo, N. I. Zagorodnikovo, E. F. Pobegailo, V. F. Karaulovo, A. Mareko, K. Daškevič, A. Schönke, H. Schröder ir kitų teisės mokslininkų darbais, Lietuvos bei užsienio šalių įstatymais. Atskleidžiant formuojama teismų praktiką, taip pat remtasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei kitų Lietuvos teismų nutarimais bei nutartimis.

Tyrimo metodai. Siekiant nustatyti analizuojamų teisės normų žodinę prasmę, atskleisti nužudymo sąvokos esmę, taip pat analizuojant nužudymo sudėties elementus, taikomi gramatinis, lyginamasis ir sisteminis aiškinimo metodai. Analizuojant Lietuvos ir užsienio šalių kodeksuose nurodytus nužudymą kvalifikuojančius požymius, naudojamas lyginamasis metodas, o apžvelgiant įstatymų, reglamentavusių nužudymus, raidą – istorinis. Darant apibendrinimus bei išvadas taikomas loginis – analitinis metodas.

1. NUŽUDYMO SAMPRATA IR RŪŠYS PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS IR KITŲ ŠALIŲ ĮSTATYMUS BEI RAIDA LIETUVOJE

Visus nusikaltimus žmogaus gyvybei, bendriausia prasme, galima būtų suskirstyti į dvi grupes: nužudymus ir kitus nusikaltimus žmogaus gyvybei. Nužudymas – sunkiausias ir pavojingiausias nusikaltimas žmogaus gyvybei, baudžiamosios teisės teorijoje jis paprastai apibrėžiamas kaip neteisėtas tyčinis gyvybės atėmimas kitam žmogui.

Nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusiam LR BK visos nusikalstamos veikos, kuriomis kėsinama į vieną iš svarbiausių teisinių gėrių – žmogaus gyvybę, išskirti į atskirą skyrių „Nusikaltimai žmogaus gyvybei“ (XVII skyrius). LR BK numato baudžiamąją atsakomybę už neatsargų gyvybės atėmimą kitam asmeniui ir tyčinį, t.y. nužudymą. Pažymėtina, kad galiojantis baudžiamasis įstatymas nužudymo sąvokos nepateikia, todėl šią spragą tenka užpildyti pasitelkus doktrininį aiškinimą. Gali pasirodyti, jog pati šio nusikaltimo sąvoka yra pakankamai aiški. Kita vertus, bendros pozicijos dėl nužudymo sampratos baudžiamosios teisės teorijoje nėra. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau LAT) senato 2004 m. birželio 18 d. nutarime Nr. 46, kuris skirtas suvienodinti teismų praktiką taikant baudžiamuosius įstatymus nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose, nužudymas apibrėžiamas kaip „tyčinis neteisėtas kito žmogaus gyvybės atėmimas“⁶. Panašią nužudymo sąvoką pateikia ir daugelis Lietuvos baudžiamosios teisės teoretikų (J. Nocius⁷, K. Jovaišas⁸, A. Pėstininkas⁹). A. Klimka nužudymo sąvokoje vietoj termino „neteisėtas“ vartojo terminą „priešingas teisei“¹⁰, o A. Abramavičius siūlo nužudymą apibrėžti kaip „Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsnyje numatytą tyčinę veiką, kuria yra kėsinama į kito žmogaus gyvybę sukelti jo mirtį“¹¹. Šioje formuluotėje taip pat vengiama termino „neteisėtas“, tokią poziciją grindžiant tuo, kad vargu ar apskritai įmanoma kalbėti apie teisėtus gyvybės atėmimo būdus kitam žmogui. Tačiau akivaizdu, jog pastarąją nuostatą labiau įtakoja ne teisiniai, o moraliniai aspektai, vertinant nužudymą kaip veiką, kuri lemia neatkuriamos žalos atsiradimą ne tik pačiam nukentėjusiajam, bet ir jo artimiesiems bei visuomenei apskritai, pažeidžia elementarius dorovės ir moralės principus.

⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas *Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose*, Nr. 46 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <<http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26548>>.

⁷ NOCIUS, Juozas. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998, p.8.

⁸ JOVAIŠAS, K. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. *Teisės problemos*, 1997, Nr.2. p.18.

⁹ PĖSTININKAS, Aristidas. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius: Mintis, 1984, p. 8.

¹⁰ KLIMKA, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Vilnius: Leidykla „Mintis“, 1964, p. 5.

¹¹ ABRAMAVIČIUS, A. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis: paskaitų medžiaga*. Vilniaus Universitetas Teisės fakultetas, 2003.

Rusijos Federacijoje 1996 metais įsigaliojo naujas Baudžiamasis kodeksas¹² (toliau RF BK), kurio 105 straipsnio 1 dalyje nužudymas apibrėžiamas kaip tyčinis mirties sukėlimas kitam žmogui. Autorės nuomone, toks analizuojamos veikos apibūdinimas yra netikslus, kadangi neapima vieno nužudymo požymio, o būtent – neteisėtumo.

Gali pasirodyti, kad nužudymo sąvokos įtvirtinimas RF BK pagaliau išsprendė klausimą apie tai, kokią veiką reikėtų laikyti nužudymu¹³. Tačiau šiuo klausimu tarp Rusijos baudžiamosios teisės teoretikų vieningos nuomonės nėra. Pavyzdžiui, S. V. Borodinas (Бородин) nurodė, kad „nužudymas - tai Baudžiamojo kodekso Specialiojoje dalyje numatyta kalta veika, kuria kėsiniama į kito žmogaus gyvybę ir sukeliama jo mirtis. Nužudymo sąvoka glaudžiai susijusi su žmogaus gyvybe ir mirtimi, todėl, neatskleidus šių sąvokų prasmės, negalima deramai apibrėžti ir paties nužudymo.“¹⁴ Panašų nužudymo apibrėžimą pateikė ir V. N. Kudriavcevas¹⁵ (Кудрявцев). Tuo tarpu M. D. Šargorodskis¹⁶ (Шаргородский) ir E. F. Pobegailo¹⁷ (Побегайло) teigė, kad nužudymas – tai tyčinis neteisėtas gyvybės atėmimas kitam asmeniui. V. F. Karaulovas¹⁸ (Караулов) ir N. G. Kadnikovas¹⁹ (Кадников) praktiškai atkartoję RF BK įtvirtintą nužudymo sąvoką, o V. I. Tkačenko²⁰ (Ткаченко) apibūdino analizuojamą nusikaltimą kaip priešingą teisei veiką, sukeliančią mirtį kitam žmogui.

Lenkijos baudžiamajame kodekse²¹ (toliau Lenkijos BK) nusikaltimai žmogaus gyvybei yra reglamentuojami XIX skyriuje, kuris vadinasi „Nusikaltimai gyvybei ir sveikatai“. Lenkijos BK 148 straipsnyje nužudymo sąvoka nėra pateikta, šiam nusikaltimui apibūdinti vartojamas terminas „kas nužudo žmogų“ (len. *kto zabija człowieka*). Lenkų baudžiamosios teisės teoretikas Andrzej Marek Lenkijos BK komentare nužudymą apibrėžia kaip tyčinį mirties sukėlimą žmogui²². Autorės nuomone, toks apibrėžimas yra neišsamus ir kritikuotinas, kadangi nesuteikia galimybės atskirti nužudymo nuo teisėto gyvybės atėmimo

¹² Уголовный кодекс Российской Федерации [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <http://www.hro.org/docs/rlex/uk/>

¹³ ЗДРАВОМЫСЛОВ, Б. В.; et al. *Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть*. Москва: Юристъ, 1999, p. 22.

¹⁴ БОРОДИН, С. В. *Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву*. Москва: Юристъ, 1994, p. 8.

¹⁵ БОРОДИН, С. В.; et al. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Москва: Юристъ, 1997, p. 265.

¹⁶ ШАРГОРОДСКИЙ, М. Д. *Преступления против жизни и здоровья*. Москва: Юридическое издательство Министерства юстиции СССР, 1949, p. 38.

¹⁷ КРАСИКОВ, Ю. А.; et al. *Уголовное право России: учебник для вузов в 2-х томах. Том 2. Особенная часть*. Москва: Издательство „НОРМА“, 2000, p. 12

¹⁸ *Cit. op* 13, p. 22.

¹⁹ АРЕНДАРЕНКО А. В.; et al. *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный)*. Москва: Книжный мир, 2004. p. 251.

²⁰ ТКАЧЕНКО, В. И. *Квалификация преступлений против жизни и здоровья по советскому уголовному праву*. Москва: Юридическая литература, 1977, p. 5.

²¹ Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <http://prawo.interia.pl/kodeksy/?aid=7717>

²² MAREK., Andrzej. *Kodeks karny. Komentarz*. Wydanie II. Warszawa: ABC Dom Wydawniczy, 2005. p.358

(pvz. būtinosios ginties ar karo mūšio sąlygomis) bei savižudybės, kai asmuo sukelia mirtį sau. Lenkijos BK aiškiai atskiria nužudymą kaip tyčinę veiką nuo neatsargaus gyvybės atėmimo. Minėto BK 148 – 154 straipsniai įtvirtina atskiras nužudymų sudėtis. Visuose šiuose straipsniuose subjekto nusikalstamai veikai apibūdinti vartojamas veiksmožodis „nužudyti“ (len. *zabić*), o Lenkijos BK 155 straipsnyje, numatančiame atsakomybę už neatsargų gyvybės atėmimą, šiai veikai aprašyti vartojamas terminas „sukelti mirtį“ (len. *powodować śmierć*). Jau vien tai leidžia atriboti neatsargų gyvybės atėmimą nuo nužudymo, nors įstatymo leidėjas papildomai nurodo ir kaltės formą – neatsargumą (len. *kto nieumyślnie powoduje śmierć*).

Vokietijos baudžiamajame kodekse²³ (toliau Vokietijos BK) baudžiamoji atsakomybė už tyčinį gyvybės atėmimą yra numatyta 212 straipsnyje. Veika yra apibūdinama terminu „kas nužudo žmogų, nebūdamas žmogžudžiu“²⁴ (vok. *wer einen Menschen tötet, ohne Mörder zu sein*). Minėtas BK nužudymo sąvokos nepateikia, todėl šią spragą tenka užpildyti pasitelkus doktrininį aiškinimą. Vokietijos baudžiamosios teisės atstovai analizuojamą veiką apibūdina kaip tyčinį gyvybės atėmimą kitam asmeniui²⁵.

Išnagrinėjus nužudymo sąvokas, pateiktas įvairių šalių BK bei baudžiamosios teisės specialistų, galima išskirti tokius šiam nusikaltimui būdingus bruožus:

- 1) Nužudymas - tai **neteisėta** veikla;
- 2) Nužudymas – tai **kalta veikla**, padaroma esant kaltės formai – **tyčiai**;
- 3) Nužudymu yra **atimama gyvybė kitam asmeniui**.

Neteisėtumas. Dėl pastarosios formuluotės baudžiamosios teisės teorijoje nėra vieningos nuomonės. Kai jau buvo minėta, kai kurie mokslininkai (A. Abramavičius, S. V. Borodinas, V. N. Kudriavcevas) vengia termino „neteisėtas“, abejodami tuo, kad gyvybė žmogui apskritai gali būti atimama teisėtu būdu. Norėtuši paprieštarauti tokiai nuostatai, kadangi praktikoje yra nemažai pavyzdžių, kuomet įstatymai nenumato baudžiamosios atsakomybės už kito asmens gyvybės atėmimą, netgi įtvirtina tokią veiką kaip leistiną.

Bene ryškiausias pavyzdys – būtinoji gintis. EŽTK 2 straipsnio 2 dalies a punkte nustatyta, kad gyvybės atėmimas negali būti laikomas prieštaraujančiu nuostatai, jog kiekvieno žmogaus teisė gyventi turi būti saugoma įstatymo, jeigu tai įvyko neviršijant tokio

²³ Vokietijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm#AIIIipropf>>.

²⁴ Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalyje žmogžudžiu (vok. *Mörder*) apibūdinamas asmuo, atėmęs gyvybę dėl troškimo (malonumo) žudyti (vok. *Mordlust*), siekdamas patenkinti savo seksualinius poreikius, dėl savanaudiškų ar kitų žemų paskatų, klastingai, žiauriai ar panaudojant visuotinai pavojingas priemones, norėdamas palengvinti kito nusikaltimo padarymą ar jį nuslėpti. T.y. žmogžudžiu yra laikomas asmuo, padaręs kvalifikuotą nužudymą (žmogžudystę) (vok. *Mord*). (aut. pastaba).

²⁵ RUDOLPHI, H. J.; HORN, E.; SAMSON, E. *Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch: Band 2. Besonderer Teil*. Berlin: Neuwid, 1994, p. 28.
SCHÖNKE, Adolf; SCHRÖDER, Horst. *Strafgesetzbuch. Kommentar*. 26 Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2001, p.1689.

jėgos panaudojimo, kai tai buvo neišvengiamai būtina ginant kiekvieną asmenį nuo neteisėto smurto. LR BK 28 straipsnyje taipogi numatyta žmogaus teisė į būtinąją gintį. LR BK komentare būtinoji gintis apibrėžiama kaip „situacija kai baudžiamojo įstatymo ginamiems interesams žala padaroma ginant save, kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi, jei tuo nebuvo peržengtos būtiniosios ginties ribos“²⁶. Autorės nuomone, išsamesnę bei tikslesnę būtiniosios ginties sąvoką pateikia V. Pavilionis ir R. Merkevičius, teigdami, jog „būtinoji gintis – tai baudžiamajame ar kitų teisės šakų įstatymuose numatyta ir formaliai atitinkanti baudžiamajame įstatyme numatytos veikos požymius, visuomenei naudinga (socialiai vertinga) ir teisėta veika, kuria asmuo, gindamas save, kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi, padaro užpuolikai žalos ir kuri tokiu būdu šalina tokios veikos pavojingumą ir priešingumą teisei bei suponuoja teisinės atsakomybės už tokią veiką nykimą“²⁷.

Kiekvieno asmens teisė į būtinąją gintį yra numatyta ir kitų, darbe analizuojamų, užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose²⁸.

Dar vienas teisėto gyvybės atėmimo pavyzdys yra mirties bausmė – bausmės rūšis, pasireiškianti prievartiniu gyvybės atėmimu nusikaltėliui, kuri gali būti paskirta tik teismo nuosprendžiu ir tik baudžiamojo įstatymo numatytais atvejais²⁹.

EŽTK 1 straipsnyje numatyta, kad niekam negalima tyčia atimti gyvybės, išskyrus vykdant teismo nuosprendį už nusikaltimą, už kurį tokia bausmė numatyta įstatymo. Tačiau 1983 m. balandžio 28 d. priimtas EŽTK Šeštasis protokolasis³⁰ (toliau – Protokolas) kategoriškai nustatė, jog mirties bausmė panaikinama ir niekas negali būti nei nuteistas mirties bausme, nei nubaustas. Vis dėlto, Protokolas numato vieną išlygą – valstybė turi teisę savo įstatymuose numatyti mirties bausmę už veiksmus, padarytus karo ar neišvengiamo pavojaus kilti karui metu, tačiau tokia bausmė gali būti taikoma tik įstatymų numatytais atvejais ir pagal jų nuostatas, be to, toji valstybė privalo pranešti Europos Tarybos generaliniam sekretoriui minėtų įstatymų dėl mirties bausmės nuostatas³¹. Taigi Europos Taryba vienareikšmiškai ragina valstybes nars panaikinti mirties bausmę. Lietuvoje mirties

²⁶ PRAPIESTIS, J.; *et al.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 181.

²⁷ PAVILONIS, Vladas; MERKEVIČIUS, Remigijus. *Būtinoji gintis: mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 39-40.

²⁸ RF BK būtinoji gintis reglamentuojama 37 straipsnyje, Lenkijos BK – 25 straipsnyje, o Vokietijos BK – 32 straipsnyje (aut. pastaba)

²⁹ DRAKŠAS, Romualdas. *Mirties bausmė: situacija ir perspektyvos*. Monografija. Vilnius: EUGRIMAS, 2002, p. 24.

³⁰ Valstybės žinios, 1999, Nr. 61 – 1978.

³¹ PAVILONIS, V. Lietuvos Respublikos konstitucijos II skirsnio „Žmogus ir valstybė“ komentaras. 19 str. Žmogaus teisė į gyvybę saugo įstatymas// *Teisės problemos*, 1999, Nr. 1-2, p. 19.

bausmės buvo atsisakyta 1998 metais, kadangi Konstitucinis Teismas 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“³² pripažino, kad minėta bausmė prieštarauja Konstitucijai, o Seimas, atsižvelgdamas į tai, 1998 m. gruodžio 21 d. priėmė atitinkamą įstatymą³³, kuriuo išbraukė mirties bausmę iš LR BK nustatyto bausmių sąrašo ir pakeitė ją laisvės atėmimu iki gyvos galvos.

Mirties bausmė teisiškai yra panaikinta daugelyje Europos valstybių (Lenkijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Latvijoje, Estijoje ir t.t), tuo tarpu Rusijoje įstatymai pripažįsta aukščiausiąją bausmę, tačiau praktiškai ji netaikoma (įvestas mirties bausmės moratoriumas). Daugelyje JAV valstijų, beveik visose Afrikos, Azijos ir islamo šalyse mirties bausmė yra nepanaikinta ir tebevykdoma.³⁴

Kalbant apie teisėtus gyvybės atėmimo atvejus, reikėtų paminėti ir eutanaziją. Eutanazija - tai savanoriškas gyvybės nutraukimas padedant kitam asmeniui, todėl būtinas paciento ar jo atstovo pagal įstatymą prašymas³⁵. Įvairių šalių BK skirtingai reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už eutanaziją. Ji yra kvalifikuojama, pirma, kaip tyčinis gyvybės atėmimas (Rusijoje, Latvijoje, Prancūzijoje), antra, kaip tyčinis gyvybės atėmimas nukentėjusiojo prašymu (Vokietijoje), trečia, kaip tyčinis gyvybės atėmimas nukentėjusiojo prašymu ir iš gailėsčio (Lenkijoje, Ispanijoje), ketvirta, eutanazija pripažįstama teisėtu aktu (Olandijoje, Belgijoje).

Vokietijos BK 216 straipsnyje įtvirtintas klasikinis tyčinio gyvybės atėmimo nukentėjusiojo prašymu pavyzdys³⁶. Pažymėtina, kad pagal šį straipsnį atsakys tik toks asmuo, kurio buvo „aiškiai ir rimtai paprašyta“ (vok. *das ausdrückliche und ernstliche Verlangen*) atimti nukentėjusiam gyvybę, tuo tarpu atėmęs gyvybę aukos sutikimu, o ne prašymu, kaltininkas bus baudžiamas už paprastą arba kvalifikuotą nužudymą.

Lenkijos BK 150 straipsnyje taipogi įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už nužudymą nukentėjusiojo prašymu. Šalia nukentėjusiojo prašymo, kuris Lenkijos teoretikų apibūdinamas kaip „aiškus ir ryžtingas“³⁷, įvardijamas dar vienas būtinas požymis – gailėtis nukentėjusiajam. Minėto straipsnio 2 dalyje įstatymų leidėjas suteikia teismui teisę išimtiniais atvejais ypač sušvelninti bausmę arba net jos neskirti.

LR BK nenumato specialios baudžiamosios atsakomybės už nužudymą nukentėjusiojo prašymu ar iš gailėsčio jam, tokia veika turi būti kvalifikuojama kaip paprastas arba

³² Valstybės žinios, 1998, Nr. 109-3004.

³³ Valstybės žinios, 1998, Nr. 115-3238.

³⁴ PRAPIESTIS, J.; et al. *Namų advokatas*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002, p. 511.

³⁵ *Ibidem* p. 255.

³⁶ LIESIS, M. Baudžiamosios atsakomybės už aktyviają eutanaziją ir padėjimą nusižudyti reglamentavimas Lietuvos, Vokietijos ir Olandijos baudžiamuosiuose kodeksuose. *Teisė*, 2005, Nr. 54. p. 28.

³⁷ *Cit. op.* 22, p. 391.

kvalifikuotas³⁸ nužudymas. Paminėtina, kad LR BK 134 straipsnyje nustatyta baudžiamoji atsakomybė už padėjamą nusižudyti. Pagrindinis įstatymo leidėjo tikslas inkorporuojant šią normą į baudžiamąjį įstatymą buvo siekis sušvelninti baudžiamąją atsakomybę tais atvejais, kai kaltininko veikoje yra eutanazijos požymių. Tačiau šioje situacijoje galima išvelgti paradoksą: baudžiamoji atsakomybė numatyta tik tuo atveju, kai nusižudyti padedama beviltiškai³⁹ sergančiam ligoniui, vadinasi, jei kaltininkas padeda nusižudyti sveikam žmogui, nesergančiam sunkia, nepagydoma liga, tai už tokią veiką baudžiamojon atsakomybėn jis netraukiamas, nes įstatymas to nenumato.

Darbe apžvelgti tik keletas, bet ne visi teisėto gyvybės atėmimo kitam žmogui atvejai. Teisėtai gyvybė kitam žmogui gali būti atimta ir tuomet, kai tai padaroma karo metu nepažeidžiant karo teisės nustatytų taisyklių, taip pat nelaimingo atsitikimo atveju - nesant kaltės. Visa tai leidžia daryti išvadą, jog analizuojama formuluotė **neteisėtas** gyvybės atėmimas yra pagrįsta ir vargu ar galima pritarti nuomonei, jog gyvybės atėmimas kitam žmogui apskritai negali būti teisėtas.

Nužudymas – tai visada **kalta veika**⁴⁰. Tais atvejais kai gyvybė atimama be kaltės – nėra nei tyčios, nei neatsargumo (asmuo nenumatė savo veikos padarinių ir neprivalėjo arba šioje konkrečioje situacijoje negalėjo jų numatyti) nėra ir nusikaltimo. Tai ne nužudymas, o nelaimingas atsitikimas.

LR BK bei kiti darbe analizuojami BK apibūdina nužudymą kaip **tyčinę veiką**, kuri gali būti padaroma tik tiesiogine ar netiesiogine tyčia, tačiau vieningos pozicijos baudžiamosios teisės teorijoje šiuo klausimu nėra. Dauguma baudžiamosios teisės teoretikų mano, jog nužudymas - tai išimtinai tyčinis gyvybės atėmimas. Tokios nuomonės buvo rusų mokslininkas M. D. Šargorodskis, kuris savo darbe rašė: „Šnekamojoje kalboje vartodami terminą „žudikas“ neturime omeny žmogaus, kuris gyvybę kitam atima dėl neatsargumo.“⁴¹

Tokios pats nuomonės yra ir dauguma Lietuvos baudžiamosios teisės specialistų. Pavyzdžiui, J. Nocius, atskirdamas nužudymą nuo neatsargaus gyvybės atėmimo, teigia: „Tyčinio ir neatsargaus gyvybės atėmimo motyvacija ir pavojingumo laipsnis yra labai skirtingi. Be to, ir įstatyme nemažai neatsargių gyvybės atėmimo atvejų įvardijami ne nužudymu, o taisyklių pažeidimu.“⁴²

³⁸ Jei teismas pripažintų, kad nukentėjusysis dėl savo ligos buvo bejėgiškos būklės, kaltininko veika būtų traktuojama kaip kvalifikuotas nužudymas (aut. pastaba)

³⁹ Atkreiptinas dėmesys į tai, jog formuluotė „beviltiškai sergantis“ nėra teisinga tiek moraline, tiek teisine prasme. Tikslesnė formuluotė galėtų būti „sergantis sunkia, nepagydoma liga“, juolab kad ji vartojama kituose LR BK straipsniuose (aut. pastaba)

⁴⁰ Plačiau apie kaltės sampratą bei jos formas žiūrėti 2.4 skyriuje

⁴¹ *Cit. op.* 16, p. 38.

⁴² *Cit. op.* 7, p. 11.

Tuo tarpu kitas rusų mokslininkas N. I. Zagorodnikovas (Загородников) užėmė kitą poziciją: „Terminą „nužudymas“ visuomenė dažniausiai sieja su smurtinio pobūdžio veiksmis, skirtais sukelti mirtį, tiek tais atvejais, kai šie veiksmai yra tyčiniai, tiek kai neatsargūs. Taigi neatsargaus gyvybės atėmimo nelaikymas nužudymu baudžiamosios teisės požiūriu neatitinka visuomenės teisinės sąmonės.“⁴³ Senajame LR BK, galiojusiame iki 2003 m. gegužės 1 d., neatsargus gyvybės atėmimas buvo laikomas nužudymo rūšimi⁴⁴. Kai kuriose Europos Sąjungos valstybėse tokios nužudymo sampratos laikomasi iki šiol (Italijos BK⁴⁵ 589 straipsnis ir Portugalijos BK⁴⁶ 137° straipsnis – „Nužudymas dėl neatsargumo“).

Išanalizavus dvi priešingas pozicijas, vis dėlto norėtusi sutikti su pateiktomis M. D. Šargorodskio bei J. Nociaus nuomonėmis, jog nužudymas gali būti padaromas tik esant kaltės formai – tyčiai. Pernelyg stipriai skiriasi dviejų nusikaltimų (nužudymo ir neatsargaus gyvybės atėmimo) pavojingumo laipsniai bei kaltininko vidinis psichinis santykis su padaryta veika bei atsiradusiomis pasekmėmis.

Kai jau buvo minėta anksčiau, nužudymas – tai veika, kuria **atimama gyvybė kitam žmogui**. Tais atvejais, kai kaltininkas atima gyvybę sau, t.y. nusižudo, jo veiksmai nėra laikomi nusikaltimu. Be abejo, savižudybė prieštarauja dorovės ir moralės principams bei yra smerkiama krikščioniškosios religijos, vis dėlto reikėtų pripažinti, kad tiek tarptautinės, tiek nacionalinės teisės kontekste įtvirtinta žmogaus *teisė* į gyvybę nesuponuoja *pareigos* gyventi. Todėl nužudymo objektas yra tik **kito žmogaus** gyvybė. Tokia traktuotė vyrauja daugumos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose.

Žmogaus gyvybė biologiniu požiūriu - nuolatinis, nenutrūkstamas medžiagų apykaitos procesas, kuriam pasibaigus, baigiasi ir žmogaus gyvybė. Norint teisingai kvalifikuoti nužudymą ir atskirti jį nuo kitų nusikalstamų veikų (pavyzdžiui neteisėto aborto), svarbu yra tinkamai nustatyti žmogaus gimimo ir mirties momentus. Visiškai pagrįsta yra S. V. Borodino nuomonė, jog „neatskleidus gyvybės ir mirties sąvokų, negalima deramai apibrėžti ir paties nužudymo“⁴⁷. Šie du klausimai, ypač gimimo momento nustatymas, sukelia tam tikrų keblumų, o medicinos ir teisės literatūroje tebėra ginčo dalykas.

Egzistuoja nemažai teorijų, kurios skirtingai sprendžia klausimą apie tai, koks gi momentas laikytinas žmogaus gyvybės pradžia. „Gimdymo pradžios“ teorijos šalininkai (J.

⁴³ ЗАГОРОДНИКОВ, А. С. *Преступления против жизни по советскому уголовному праву*. Москва: Госюриздат, 1961. p. 21-22.

⁴⁴ Senojo BK 109 straipsnyje neatsargus gyvybės atėmimas buvo vadinamas „Nužudymu dėl neatsargumo“ (aut. pastaba)

⁴⁵ Italijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <http://www.studiocelentano.it/codici/cp/>.

⁴⁶ Portugalijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <http://www.giea.net/legislacao.net/>.

⁴⁷ *Cit. op.* 14, p.8.

Nocius⁴⁸, A. Pėstininkas⁴⁹, A. Klimka⁵⁰, E. F. Pobegailo⁵¹, A. Schönke ir H. Schröder⁵²) žmogaus gyvybės pradžios momentu laiko gimdymo pradžią. Jų teigimu, prasidėjus fiziologiniam gimdymo procesui, nors naujagimis dar nėra išėjęs iš iščių, jis jau yra žmogus. V. N. Kudriavcevas ir S. V. Borodinas⁵³ žmogaus gimimo pradžia pripažįsta momentą, kuomet visas gyvybingas kūdikio kūnelis atsiskiria nuo motinos kūno („Pasirodymo iš motinos iščių“ teorija). Tuo tarpu „Pirmojo savarankiško įkvėpimo“ teorijos šalininkai (K. Jovaišas⁵⁴, V. F. Karaulovas⁵⁵, N. G. Kadnikovas⁵⁶, A. Marek⁵⁷) mano, kad žmogaus gimimo momentas – tai pirmo savarankiško oro įkvėpimo momentas.⁵⁸

Anksčiau galiojusiam LR BK, žmogaus gimimo momentu buvo laikoma fiziologinio gimdymo pradžia. Tokia išvada išplaukia iš senojo LR BK 106 straipsnio, kur buvo numatyta motinos baudžiamoji atsakomybė už tyčinį savo kūdikio nužudymą gimdymo metu ar tuoj po gimdymo. Dabar galiojančiame LR BK įstatymo leidėjas nebesieja baudžiamosios atsakomybės su žmogaus gimimo momentu, o akcentuoja gimdyvės būseną, nulemtą būtent paties gimdymo proceso. Lietuvoje žmogaus gyvybės pradžios momentas yra reglamentuojamas dvejuose pagrindiniuose įstatymuose: Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse⁵⁹ (toliau - LR CK) bei 2002 m. balandžio 4 d. Vaiko gimimo momento nustatymo įstatyme⁶⁰. Išnagrinėjus šiuos teisės aktus ir jų pateiktus fizinio asmens gimimo momento apibrėžimus, atsakymo į kilusį klausimą nerandama, kadangi minėtų įstatymų gimimo momento sąvokos skiriasi. LR CK 2.3 straipsnio 1 dalis nustato, kad žmogaus gimimo momentu pripažįstamas pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas. Tuo tarpu Vaiko gimimo momento nustatymo įstatymo 2 straipsnyje nurodyta, jog vaiko gimimas – gyvo vaisiaus išstūmimas ar ištraukimas iš moters organizmo, o vaiko gyvybingumo požymiai - savarankiškas kvėpavimas ar širdies plakimas. Nors Civilinis kodeksas turi viršenybę kitų įstatymų, tame tarpe ir anksčiau paminėto įstatymo, atžvilgiu, vis dėlto manyčiau, kad baudžiamosios teisės nagrinėjimo aspektu gyvybės pradžia yra tada, kai gyvybingas vaisius

⁴⁸ *Cit. op.* 7, p. 9.

⁴⁹ *Cit. op.* 9, p. 6.

⁵⁰ *Cit. op.* 10, p. 5.

⁵¹ *Cit. op.* 17, p. 13.

⁵² SCHÖNKE, Adolf; SCHRÖDER, Horst. *Strafgesetzbuch. Kommentar.* 26 Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2001, p.1672.

⁵³ *Cit. op.* 15, p. 265.

⁵⁴ *Cit. op.* 8, p. 18.

⁵⁵ *Cit. op.* 13, p. 22.

⁵⁶ *Cit. op.* 19, p. 251.

⁵⁷ *Cit. op.* 22, p. 382.

⁵⁸ Darbe pateiktas žmogaus gyvybės pradžios momento teorijų sąrašas nėra baigtinis, yra nuomonių, kad gyvybės pradžia reikėtų sieti su žmogaus smegenų funkcionavimo pradžia, apvaisinimu, embrioninė gemalo būkle, pirmuoju įkvėpimu ar judėsiu motinos iščiose ir pan. (žiūr. DOCKA, P. Nuo aborto iki žmogžudystės. *Justitia*, Nr. 3, 1999, p. 16-19.)

⁵⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262; (Žin., 2004, Nr. 72-2495; Žin., 2004, Nr. 171-6319; Žin., 2006, Nr. 77-2974; Žin., 2006, Nr. 116-4403);

⁶⁰ Valstybės žinios, 2002, Nr. 43-1602.

pasirodo iš moters organizmo. Dažnai tam, kad naujagimis pradėtų savarankiškai kvėpuoti, reikia atlikti tam tikrus veiksmus, tarkim, nestipriai jam suduoti. Taigi, tarsi ir susidaro teisinis vakuumas – tam tikras vaisiaus egzistavimo momentas lieka nereglamentuotas: atėmus gyvybę naujagimiui nuo jo pasirodymo iki pirmo savarankiško įkvėpimo išvengiama baudžiamosios atsakomybės.

Žmogaus gyvybės pabaigos momento nustatymas nėra toks problematiškas kaip gyvybės pradžios momento nustatymas. Žmogaus gyvybės pabaiga ilgą laiką buvo laikoma klinikinė mirtis, t.y. kai nustoja funkcionuoti širdis ir kvėpavimas, tačiau esant dabartiniam mokslo lygiui, žmogus ištiktas klinikinės mirties gali būti atgaivintas, gyvybė jam gali būti palaikoma dirbtinai⁶¹. Lietuvoje žmogaus gyvybės pabaigos momentas reglamentuojamas LR CK bei Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatyme⁶². Pagal LR CK 2.3 straipsnio 2 dalį, fizinio asmens mirties momentu pripažįstamas jo kraujotakos ir kvėpavimo negrįžtamas nutrūkimas arba jo smegenų visų funkcijų visiškas ir negrįžtamas nutrūkimas. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties ir kritinių būklių įstatymo 5 straipsnyje nurodoma, kad mirties faktas nustatomas negrįžtamai nutrūkus žmogaus kraujotakai ir kvėpavimui arba nustačius žmogaus smegenų mirtį. Taigi gyvybė pasibaigia, kai žmogų ištinka biologinė mirtis. Panašią nuomonę išsakė ir S. V. Borodinas, teigdamas, jog „asmens mirtimi laikoma jo biologinė mirtis, pasireiškianti negrįžtama jo organizmo, kaip visumos, žūtimi, pulso didžiosiose arterijose išnykimu, kvėpavimo sustojimu, centrinės nervų sistemos funkcijų pasibaigimu“⁶³.

Išnagrinėjus pateiktų sąvokų turinį bei pagrindinius šiai nusikalstamai veikai būdingus bruožus galima teigti, kad nužudymas – tai neteisėta tyčinė veika, kuria yra atimama gyvybė kitam asmeniui. Gyvybės pradžios ir pabaigos momentus, ko gero, priimtinausiai būtų galima apibrėžti kaip gyvybingo vaisiaus pasirodymą iš moters organizmo ir biologinę mirtį atitinkamai. Nužudymas gali būti padaromas tik esant tiesioginei ar netiesioginei tyčiai, tuo tarpu jei žmogaus gyvybė atimta dėl nusikalstamo pasitikėjimo ar nusikalstamo nerūpestingumo, veika kvalifikuojama kaip neatsargus gyvybės atėmimas arba pagal atitinkamą specialią normą.

Įvairūs žmogaus poelgiai, net ir tie, kurie laikomi nusikaltimais, nėra vienodai pavojingi. Baudžiamosios teisės teorijoje nusikalstamų veikų pavojingumas apibūdinamas dviem terminais: „pavojingumo pobūdis“ ir „pavojingumo laipsnis“. Terminas „pavojingumo pobūdis“ paprastai naudojamas skirtingų rūšių nusikalstamoms veikoms apibūdinti bei palyginti, pavojingumo pobūdis dažniausiai apibūdina kėsinosi objekto vertingumą. Tuo

⁶¹ *Cit. op.* 31, p. 30.

⁶² Valstybės žinios, 2002, Nr. 43-1601.

⁶³ *Cit. op.* 14, p. 7.

tarpu keli vienasrūšiai nusikaltimai skiriasi pavojingumo laipsniu. Visos nusikalstamos veikos, tarp jų ir nužudymai, gali būti klasifikuojamos pagal pavojingumo laipsnį į paprastas, privilegijuotas ir kvalifikuotas (kartais ir į itin kvalifikuotas arba itin privilegijuotas).

Išanalizavus Lietuvos, Lenkijos, Rusijos bei Vokietijos baudžiamuosius kodeksus, galima išskirti tris nužudymų rūšis:

- 1) paprastas nužudymas;
 - 2) privilegijuotas nužudymas;
 - 3) kvalifikuotas nužudymas.
- Paprastas nužudymas – tai pagrindinė nusikalstamos veikos – nužudymo – sudėtis, teisinėje literatūroje dar dažnai vadinama konstitucine. Pagrindinėje sudėtyje pateikiamas minimalus kiekis požymių, apibūdinančių veiką kaip nusikalstamą⁶⁴. Ji paprastai aprašoma BK specialiosios dalies straipsnių pirmosiose dalyse (pvz. LR BK 129 straipsnio 1 dalyje, Lenkijos BK 148 straipsnio 1 dalyje ir RF BK 139 straipsnio 1 dalyje), kai kurių šalių įstatymo leidėjas paprastą nužudymą išskiria į atskirą straipsnį (pvz. Vokietijos BK 211 straipsnis). Baudžiamosios teisės teorijoje paprastas nužudymas dažnai vadinamas nužudymu be sunkinančių ar lengvinančių aplinkybių⁶⁵. Autorės nuomone, toks apibūdinimas nėra visiškai teisingas, nes praktikoje nusikaltimų, kurie neturėtų nei atsakomybę lengvinančių, nei sunkinančių aplinkybių, nėra. Tiksliau būtų jį vadinti nužudymu be kvalifikuojančių ir privilegijuojančių požymių arba nužudymu be jo pavojingumą didinančių ar mažinančių aplinkybių.
 - Privilegijuotas nužudymas – tai nužudymo rūšis, kurios sudėtis yra formuluojama įtraukiant į pagrindinę sudėtį papildomus požymius, mažinančius veikos pavojingumą.⁶⁶ Pažymėtina, kad kai kurių šalių baudžiamieji kodeksai (pvz. Prancūzijos BK⁶⁷) tokių nužudymų nenumato.

LR BK yra įtvirtintos dvi privilegijuoto nužudymo sudėtys: nužudymas labai susijaudinus (130 straipsnis) bei naujagimio nužudymas (131 straipsnis).

Analogiškus nužudymą privilegijuojančius požymius numato ir Lenkijos BK bei RF BK. Tiesa, be minėtų požymių, RF BK 108 straipsnyje įtvirtinta privilegijuota nužudymo sudėtis - peržengus būtinosios ginties ribas, kartu kaip privilegijuojantį požymį nurodant ir nužudymą pažeidžiant nusikaltėlio sulaikymo sąlygas, o Lenkijos BK 150 straipsnyje –

⁶⁴ PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*: mokymo leidinys. Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1996, p. 187.

⁶⁵ *Cit. op.* 9, p. 12.

⁶⁶ *Cit. op.* 64, p. 189.

⁶⁷ Prancūzijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <http://www.legifrance.gouv.fr/>

nužudymas pagal prašymą ir iš gailėsčio. Tuo tarpu Vokietijos BK 213 straipsnyje iš esmės įtvirtintas nužudymas labai susijaudinus, tačiau papildomai nurodomas ir nužudymas „kitais mažiau pavojingais atvejais“, taigi teismui paliekama prerogatyva kiekvienu konkrečiu atveju vertinti, kokios situacijos galėtų patekti į pastarąją formuluotę. Pažymėtina, kad Vokietijos BK naujagimio nužudymas nėra tiesiogiai įtvirtintas kaip privilegijuotas nusikaltimas.

- Kvalifikuotas nužudymas - tai nužudymo rūšis, į kurios sudėtį yra įtraukiami papildomi, palyginti su pagrindine sudėtimi, požymiai didinantys nusikalstamos veikos pavojingumą.⁶⁸ Pasakytina, kad kai kuriose valstybėse skirtumas tarp paprasto ir kvalifikuoto nužudymo yra toks ryškus, jog, pabrėžiant pastarojo pavojingumą, jam apibrėžti vartojamas kitas terminas. Pavyzdžiui, Vokietijos BK 211 straipsnyje vartojamas terminas „žmogžudystė“ (vok. *Mord*) apibūdinant kvalifikuotą nužudymą, o minėto BK 212 straipsnyje – „nužudymas“ (vok. *Totschlag*) apibūdinant paprastą. Pažymėtina, jog kai kurių šalių baudžiamieji įstatymai (pvz. Latvijos BK⁶⁹) šalia nužudymą kvalifikuojančių požymių numato ir visą eilę itin kvalifikuojančių.

Detali nužudymą kvalifikuojančių požymių analizė yra atliekama trečiame darbo skyriuje.

Prieš susiformuojant LR BK 129 – 131 straipsniuose įtvirtintoms nužudymų rūšims, nužudymo sąvoka, privilegijuojantys bei kvalifikuojantys požymiai įvairiais istoriniais laikotarpiais Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose buvo formuluojami skirtingai. Todėl norėtuši trumpai aptarti teisės šaltinių, reglamentavusių nužudymus, raidą Lietuvoje.

Ikistatutinė Lietuvos baudžiamoji teisė (iki XVI a. 3-iojo dešimtmečio vidurio). Iki XVI a. vidurio pagrindinis LDK šaltinis buvo vietos papročiai⁷⁰, tačiau jau tuo laikotarpiu valstybė, siekdama apsaugoti savo gyventojų interesus, turėjo ir kitų aktų, kurie numatė baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamas veikas. Iki šių dienų išliko ir teisės istorikų yra plačiai aptarti tik du rašytiniai aktai: Pamedės Teisynas ir Kazimiero Teisynas.⁷¹

Pamedės teisynas (toliau Teisynas)- tai svarbus praeities dokumentas, teikiantis žinių ne tik apie prūsų, bet ir jiems giminingų lietuvių papročiais reguliuotus socialinius ir ekonominius santykius. Ankstyvoji Teisyno redakcija, susidedanti iš 86 straipsnių, yra datuojama 1340 metais, o vėlyvoji, turinti 129 straipsnius - 1433 metais⁷². Nusikaltimai gyvybei Teisyne buvo skirstomi į paprastą, tyčinį ir kvalifikuotą nužudymus. Paprastu buvo

⁶⁸ *Cit. op.* 64, p. 188.

⁶⁹ Latvijos Respublikos baudžiamasis kodeksas 118 straipsnis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <http://www.ttc.lv/New/lv/tulko-jurni/E0032.doc>

⁷⁰ MACHOVENKO, Jevgenij. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai*: mokomoji priemonė. Vilnius: Justitia, 2000, p.9.

⁷¹ Dar dažnai vadinamas Prūsų Teisynų (aut. pastaba).

⁷² PAVILONIS, V.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*: vadovėlis. Trečias pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: EUGRIMAS, 2003; , p. 71.

laikomas nužudymas neturint piktos valios dėl neatsargumo, susikivirčijus, susikovus, muštinėse. Teisynas atskirai vardija nužudymus, kuriuos šiais laikais pavadintume buitinais: „jei moteris užmuša...vyrą“, „jei du susipyksta“⁷³. Tyčiniu nužudymu buvo laikomi atvejai, kai veiksmai turėjo tyčinį pobūdį, pikta valią. Taigi jau Pamedės Teisynas aiškiai skyrė tyčinę veiką nuo padarytos dėl neatsargumo. Kvalifikuojančiomis nužudymą aplinkybėmis buvo skydo ar ginklų naudojimas, moters nužudymas, taip pat kai nužudymu buvo paliesti valstybės saugomi interesai. Vertėtų paminėti ir tą aplinkybę, kad „nužudžius neščią moterį, vaisiaus žuvimas vertinamas puse vyro“⁷⁴

Pirmuoju Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės kodifikacijos bandymu laikomas Kazimiero Teisynas (1468 m.), susidėjęs iš 25 straipsnių⁷⁵. Teisynas buvo skiriamas žemvaldžiams feodalams, įgijusiems imunitetą, kurie turėjo teisti savo valdinius – bajorus ir valstiečius. Tai nuostatai, kokia bausmės jie gali skirti ir kaip jas nustatyti.⁷⁶ Teisynas apėmė baudžiamąją, civilinę, administracinę teises ir teismą. Tiesiogiai analizuojamas šaltinis nereglementavo nužudymo, tačiau Teisyno 21 straipsnyje buvo įtvirtinta specifinė norma – turto atiminėjimas užpuolant. Tai nebuvo, dabartiniu supratimu, turto užvaldymas plėšiant. Ši norma turėjo kitą paskirtį: sutramdyti feodalų savivalę, užkirsti kelią spręsti turtinius ginčus jėga, apeinant nustatytą tvarką. Užpuolimo turinys buvo platus, apėmė sveikatos sutrikdymą, net gyvybės atėmimą.⁷⁷

Lietuvos Statutai (nuo 1529 m. iki 1845 m.). Visiškai neginčytina, kad ypatingą vietą tarp Lietuvos teisės paminklų užima Lietuvos Statutas, kurio buvo trys redakcijos: 1529, 1566, 1588 metais. Kiekviena statuto redakcija literatūroje vadinama Pirmuoju, Antruoju ir Trečiuoju Lietuvos Statutais.

Pirmąjį Lietuvos Statutą (toliau Pirmasis Statutas) sudarė 13 skyrių. Septintame Pirmojo Statuto skyriuje buvo nustatyta atsakomybė už bajorų nužudymą, sumušimą, prievartavimą, o vienuoliktame skyriuje - už bajorų priklausomų žmonių nužudymą. Antrasis Lietuvos Statutas (toliau Antrasis Statutas) bei Trečiasis Lietuvos Statutas (toliau Trečiasis Statutas) susidėjo iš 14 skyrių, atsakomybė už bajorų nužudymą buvo nustatyta vienuoliktame skyriuje, už bajorų pavaldinių nužudymą – dvyliktame.⁷⁸

Pirmajame Statute nusikaltimu buvo laikoma skriauda nukentėjusiajam (*krivda*), o nusikaltėlis – žalos darytoju (*škodnik*). Nusikaltimas pirmiausiai paliesdavo nukentėjusįjį, todėl pastarasis pats ieškodavo savo skriaudėjo, duodavo skundą teismui, dalyvaudavo teismo

⁷³ *Ibidem* p. 71.

⁷⁴ *Ibidem* p. 72.

⁷⁵ JANULAITIS, A.; JURGINIS, J. *Kazimiero teisynas (1468 m.)*. Vilnius: Mintis, 1967, p. 16.

⁷⁶ JANULAITIS, A. *Kazimiero teisynas 1468 metais//Iš Lietuvos teisės ir valstybės istorijos*. Straipsnių ir mokslinių darbų ištraukos. Vilnius: Lietuvos Teisės Universitetas, 2001, p. 53.

⁷⁷ *Cit. op.* 72, p. 74.

⁷⁸ *Cit. op.* 70, p. 55-58.

procesu. Tik išimtiniais atvejais šalia termino *krivda* vartojamas terminas *vystupok*, kuriuo daroma žala visuomenės tvarkai ir ramybei.⁷⁹ Antrajame Statute nusikaltimas pereina į viešosios teisės sritį ir pripažįstamas pavojingu visuomenei (pabrėžiama nusikalstamais veiksmais daroma žala valstybei). Nusikaltėliai tampa viešai persekiojami. Tuo tarpu Trečiajame Statute pirmiausiai pabrėžtas nusikalstamos veikos pavojingumas visuomenei, padidėja valstybinių nusikaltimų ir nusikaltimų valdymo tvarkai rūšių skaičius. Taip pat įsakmiai nurodoma, kad nusikaltėlis būtinai turi būti nubaustas.⁸⁰

Jau Pirmajame Statute buvo atkreipiamas dėmesys į nusikaltimo subjekto kaltės laipsnį bei formą. Nekaltumas arba nepakaltinamumas dažnai pašalindavo atsakomybę. Minėtame Statute visi nusikaltimai, tarp jų ir nužudymai, buvo skirstomi į tyčinius ir netyčinius. Tyčia apimdavo sąmoningą norą padaryti nusikaltimą. Vienu atveju tyčine buvo laikoma sąmoninga veika, kitu – norima, o kartais buvo nurodomas ir sąmoningumas, ir noras⁸¹.

Nužudymas buvo suprantamas kaip gyvybės atėmimas, neatsižvelgiant į tai, kokiomis priemonėmis buvo nužudyta.⁸² Didžiulę reikšmę turėjo kaltininko ir nukentėjusiojo luominė priklausomybė (atsakomybė už bajoro ir paprasto žmogaus nužudymą buvo reglamentuojama atskiruose Pirmojo Statuto skyriuose). Bausmės labai skyrėsi priklausomai nuo to, kas ką nužudė: paprastas žmogus – bajorą, bajoras – bajorą, bajoras – paprastą žmogų, paprastas žmogus – paprastą žmogų. Taigi ir nužudymų pavojingumo laipsnis, priklausydavo nuo nukentėjusiojo bei nusikaltimo subjekto specialiųjų požymių (t.y. kaltininko ir nukentėjusiojo priklausymo tam tikram luomui). Tokių nužudymo sudėties požymių išskyrimą galima traktuoti kaip kvalifikuotos nužudymo sudėties užuomazgas.

Pirmieji konkretūs nužudymą kvalifikuojantys požymiai buvo numatyti Antrajame Statute. Kvalifikuotu nužudymu buvo laikomi: 1) tėvų; 2) vyro arba žmonos; 3) savo pono nužudymas; 4) nužudymas iš keršto arba pykčio; 5) iš pasalų, klasingai; 6) dvaro užpuolimo atveju; 7) nužudymas vyro, kada tai padaro žmonos pagrobėjas ar suviliotojas. Už kvalifikuotą nužudymą buvo skiriama didesnė bausmė – atimama garbė arba taikoma mirties bausmė⁸³ (pvz., tarną už pono nužudymą baudė mirties bausme ir ją įvykdydavo ketvirčiavimo būdu⁸⁴).

Antrasis Statutas numatė ir privilegijuotus nužudymus, o būtent: 1) savo vaiko; 2) nesantuokinio vaiko nužudymą; 3) nužudymą dvikovoje; 4) susiginčijus; 5) nužudymą,

⁷⁹ VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai – teisiniai institutai: pagal 1529, 1566, 1588 m. Lietuvos Statutus*. Vilnius: Mintis, 1981. p. 79-80.

⁸⁰ ANDRIULIS, V.; MAKSIMAITIS, M.; PAKALNIŠKIS V.; *et al. Lietuvos teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 224

⁸¹ *Cit. op.* 79, p. 84.

⁸² *Ibidem*, p. 95.

⁸³ *Ibidem*, p. 96.

⁸⁴ VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija nuo XVI amžiaus antrosios pusės iki XVIII amžiaus pabaigos*. Vilnius: Vilniaus V. Kapsuko universiteto Leidybinis skyrius, 1974, p. 88.

padarytą psichiškai nesveiko asmens; 6) kankinant vagį; 7) viršijant būtinąsias ginties ribas; 8) atsitiktinį nužudymą⁸⁵. Vienais atvejais reikėjo sumokėti galvinę baudą, kitais nereikėjo, tačiau žudikas visada buvo baudžiamas asmenine bausme. Kartais buvo skiriama ir mirties bausmė (pvz. už nužudymą dvikovoje).

Trečiajame Statute nei nužudymo samprata, nei jį kvalifikuojantys ar privilegijuojantys požymiai iš esmės nepasikeitė.

Rusijos baudžiamieji įstatymai ir 1903 m. Baudžiamasis statutas. (nuo 1840 m. iki 1940 m.). Lietuvai esant carinės Rusijos valdžioje, Trečiasis Lietuvos Statutas buvo panaikintas ir įsigaliojo Rusijos imperijos įstatymai, kuriuos buvo nuspręsta palikti galioti ir po Lietuvos valstybės atkūrimo, kiek tai neprieštaravo Konstitucijai ir visuomenės interesams. 1919 m. visoje Lietuvoje, išskyrus Klaipėdos kraštą, įsigaliojo Baudžiamasis statutas⁸⁶ (toliau Statutas), kuris buvo parengtas 1903 metais.

Statutas nusikaltimą apibrėžė kaip kiekvieną žmogaus veiką, kuri ją darant buvo draudžiama baudžiamuoju įstatymu ir už kurią nustatyta bausmė.⁸⁷ Daug dėmesio šiame įstatyme buvo skirta nusikaltimams asmeniui, tarp jų ir nusikaltimams asmens gyvybei. Baudžiamoji atsakomybė už asmens gyvybės atėmimą buvo nustatyta Statuto 22 skyriuje, kuris vadinosi „Gyvybės atėmimas“. Visi nusikaltimai žmogaus gyvybei, numatyti Statute, buvo skirstomi į: 1) Nužudymą - paprastą, kvalifikuotą ar privilegijuotą (453-461 straipsniai); 2) Neatsargų gyvybės atėmimą (464 straipsnis); 3) Padėjimą bei sukurstymą nusižudyti (462-463 straipsniai); 4) Gyvybės atėmimą gemalui (465- 466 straipsniai).

Statuto 453 straipsnyje, apibūdinant nužudymą, vartojamas terminas „kas nusikalto ką nužudęs“. Nužudymu buvo laikomas tyčinis gyvybės atėmimas kitam žmogui, t.y. atvejai, kai kaltininkas ne tik žinojo, kad dėl jo veiksmų kas mirs arba gali mirti, bet ir norėjo, kad tai įvyktų arba abejingai žiūrėjo į to įvykimą⁸⁸. Tuo tarpu neatsargus gyvybės atėmimas Statuto 464 straipsnyje buvo apibūdinamas terminu „kas nusikalto padaręs kam galą dėl neatsargumo“. Taigi Statutas aiškiai skyrė nužudymą, kaip tyčinę veiką, nuo neatsargaus gyvybės atėmimo.

Statuto 454-456 straipsniuose buvo nustatyta baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotus nužudymus. Antai, Statuto 454 straipsnis numatė atsakomybę už motinos ar tėvo nužudymą, 456 straipsnis – už „vyriausiąją svetimos vyriausybės galvos“⁸⁹ nužudymą, o 455 straipsnyje buvo įtvirtinta visa eilė šių veikų kvalifikuojančių požymių: 1) brolio ar sesers; 2) aukštutinio

⁸⁵ *Ibidem* p. 97.

⁸⁶ KAVOLIS, Martynas; BIELIACKINAS, S. *Baudžiamasis Statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytas iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas: D. Gurmano knygynas, 1934, p. 371.

⁸⁷ *Cit. op.* 80, p. 407.

⁸⁸ *Cit. op.* 86, p. 371.

⁸⁹ *Ibidem* p. 380.

ar žemutinio gimimaičio; 3) žmonos ar vyro; 4) karinės sargybos sargybinio; 5) laikančio mišias kunigo; 6) einančio pareigas valdininko; 7) padarytas gaujos; 8) padarytas daugeliui žmonių pavojingu būdu; 9) nunuodijimas; 10) padarytas iš pasalų 11) ir taip toliau. Vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad motinos ar tėvo bei svetimos vyriausybės vadovo nužudymai buvo laikomi pavojingesniais ir sunkesniais nusikaltimais negu kiti kvalifikuoti nužudymai. Tokią išvadą darbo autorė daro atsižvelgdama į tai, jog sankcija už kvalifikuotus nužudymus, numatytus 455 straipsnyje buvo švelnesnė negu sankcijos numatytos Statuto 454 ir 456 straipsniuose.

Statutas taip pat numatė baudžiamąją atsakomybę už privilegijuotus nužudymus, t.y. už nužudymą didžiai susijaudinus (458 straipsnis), peržengiant būtiniosios ginties ribas (459 straipsnis), nukentėjusiojo prašymu ir iš gailėsčio jam (460 straipsnis) bei motinos savo pavainikio naujagimio nužudymą (461 straipsnis).

Sovietinė okupacija, 1961 m. Baudžiamasis kodeksas (nuo 1940 m. iki 2003 m.). Nuo 1940 m. gruodžio 1d. Lietuvoje įsigaliojo 1926 m. Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – RTFSR BK). Po 1959 m. RTFSR BK pakeitimų ir papildymų, jame buvo įtvirtintos šios tyčinį nužudymą sunkinančios aplinkybės⁹⁰: 1) savanaudiškos paskatos, kerštas, chuliganizmas; 2) tikslas nuslėpti kitą nusikaltimą; 3) pakartotinumumas arba asmens, bausto už sunkų kūno sužalojimą, įvykdytas keleto asmenų nužudymas vienu metu; 4) kaltininko pareiga specialiai rūpintis nukentėjusiuoju arba pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo padėtimi; 5) nužudymas žiauriai kankinant arba daugelio žmonių gyvybei pavojingu būdu.

1958 metais buvo priimti TSRS ir sąjunginių respublikų baudžiamųjų įstatymų pagrindai. 1961 metais šio įstatymo pagrindu buvo priimtas LTSR baudžiamasis kodeksas⁹¹ (toliau 1961 m. BK).

Nusikaltimai gyvybei buvo reglamentuojami trečiame 1961 m. BK skirsnyje pavadinimu „Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui“. Nužudymu buvo laikomas neteisėtas gyvybės atėmimas kitam žmogui tyčia ir dėl neatsargumo.⁹² 1961 m. BK 104 straipsnyje buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė už tyčinį nužudymą, o 109 straipsnyje – už nužudymą dėl neatsargumo. Tokia nužudymo sąvoka buvo kritikuojama Lietuvos baudžiamosios teisės teoretikų. Pavyzdžiui J. Nocius rašė: „tyčinio ir neatsargaus gyvybės atėmimo motyvacija ir pavojingumo laipsnis yra labai skirtingi. Be to, ir įstatyme

⁹⁰ MAKSIMAITIS, M.; VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 1997, p.278.

⁹¹ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Lietuvos TSR AT prezidiumas, 1961.

⁹² BIELIŪNAS, E.; et al. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: „Mintis“, 1989, p. 191.

nemažai neatsargių gyvybės atėmimo atvejų įvardijami ne nužudymu, o taisyklių pažeidimu.“⁹³

1961 m. BK 105 straipsnyje pavadinimu „Tyčinis nužudymas sunkinančiomis aplinkybėmis“⁹⁴ įstatymų leidėjas įtvirtino nužudymą kvalifikuojančius požymius: 1) dėl savanaudiškų paskatų; 2) dėl chuliganiškų paskatų; 3) ryšium su nukentėjusiojo vykdymu tarnybinių ar visuomeninių pareigų; 4) dviejų ar daugiau asmenų; 5) kaltininkui žinomai nėščios moters; 6) ypatingai žiauriai arba pavojingu daugelio žmonių gyvybei būdu; 7) turint tikslą paslėpti kitą nusikaltimą arba palengvinti jį padaryti, taip pat ryšium su išžaginimu; 8) jeigu tai padarė itin pavojingas recidyvistas arba asmuo, pirmiau nusikaltęs tyčiniu nužudymu.

1991 m. gruodžio 3 d. 1961 m. BK 105 straipsnis buvo išdėstytas nauja redakcija⁹⁵, numatančia tokius nužudymą kvalifikuojančius požymius: 1) savo motinos arba tėvo; 2) dviejų ar daugiau asmenų; 3) nėščios moters; 4) pavojingu daugelio žmonių gyvybei būdu; 5) itin žiauriai; 6) darant kitą sunkų nusikaltimą; 7) turint tikslą paslėpti kitą sunkų nusikaltimą; 8) dėl savanaudiškų paskatų; 9) dėl chuliganiškų paskatų; 10) ryšium su nukentėjusiojo vykdymu savo valstybinės ar pilietinės pareigos; 11) jeigu tai (išskyrus 106, 107 ir 108 straipsnius) padarė itin pavojingas recidyvistas; 12) jeigu tai padarė asmuo, anksčiau nusikaltęs tyčiniu nužudymu, numatytu šio kodekso 104 arba 105 straipsniuose. 1997 metais į kvalifikuojančių aplinkybių sąrašą papildomai buvo įtrauktas mažamečio ir bejėgiškos būklės asmens nužudymas⁹⁶.

1961 m. BK numatė tris privilegijuotų nužudymų sudėtis: 1) Motinos tyčinis nužudymas savo naujagimio (106 straipsnis); 2) Tyčinis nužudymas didžiai susijaudinus (107 straipsnis); 3) Nužudymas, peržengiant būtinąsias ginties ribas (108 straipsnis)⁹⁷.

Taigi, apžvelgus teisės aktų, galiojusių Lietuvoje įvairiais istoriniais laikotarpiais, raidą, darytina išvada, jog žmogaus gyvybė buvo saugoma jau pačiuose pirmiausiuose teisės šaltiniuose. Visi darbe išnagrinėti šaltiniai aiškiai skyrė tyčinį gyvybės atėmimą nuo neatsargaus, numatė nužudymą kvalifikuojančius bei privilegijuojančius požymius, diferencijavo bausmę atsižvelgiant į padaryto nužudymo sunkumo laipsnį.

⁹³ *Cit. op. 7, p.11.*

⁹⁴ Šio straipsnio pavadinimas yra netikslus ir kritikuotinas, nes jame išvardintų aplinkybių esmė yra ne tai, kad jos sunkina atsakomybę už nužudymą, o tai, jog jos yra nužudymą kvalifikuojantys požymiai. Tuo tarpu atsakomybę sunkinančios aplinkybės buvo nurodytos 1961 m. BK 41 straipsnyje (aut. pastaba)

⁹⁵ Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-975.

⁹⁶ Valstybės žinios, 1997, Nr. 41-993.

⁹⁷ Pažymėtina, kad nužudymas peržengiant būtinąsias ginties ribas galiojo tik iki 1995 metų, kadangi tais metais 1961 m. BK buvo papildytas 14¹ straipsniu (žiūr. Baudžiamojo kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios, 1995, Nr.55-1358), kuris numatė, jog baudžiamosios atsakomybės neužtraukia toks veikimas, kai būtinąsias ginties ribas buvo peržengtos dėl didelio sumišimo ar didelio išgąščio, kurį sukėlė kėsینimasis, arba ginantis nuo įsibrovimo į būstą. BK 108 straipsnyje numatyta norma tapo niekine, nes prieštaravo bendrosios dalies nuostatai, o minėtas straipsnis buvo pripažintas netekusiu galios. (aut. pastaba)

2. NUŽUDYMO SUDĖTIS PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS IR KITŲ ŠALIŲ ĮSTATYMUS

Konkrečių nužudymą kvalifikuojančių požymių tyrimas yra neįmanomas be išsamesnės nužudymo sudėties analizės, kadangi tam tikros nužudymo objektyviosios ar subjektyviosios dalies ypatybės, apibūdinančios nukentėjusįjį, subjektą, nusikaltimo padarymo būdą, motyvą, tikslus ir pan., leidžia daryti teisingas išvadas, yra kaltininko tyčia ar jos nėra padaryti kvalifikuotą nužudymą.

Nusikalstamos veikos sudėtis – tai baudžiamajame įstatyme numatytų objektyvių ir subjektyvių požymių visuma, lemianti vienos ar kitos pavojingos veikos pripažinimą nusikaltimu. Kiti nusikalstamos veikos sudėties struktūriniai vienetai yra elementai, kuriuos apibūdina tam tikri požymiai. Taigi nusikalstamos veikos sudėtis susideda iš objektyvių požymių, kurie apibūdina objektą, dalyką ir objektyviają pusę, bei subjektyvių požymių, kurie savo ruožtu apibrėžia subjektą ir subjektyviają pusę.⁹⁸ Tiesa, kai kurie baudžiamosios teisės mokslininkai⁹⁹ mano, kad subjektą apibūdina objektyvieji požymiai.

2.1 Objektas ir nukentėjusysis

Objektas, bendriausia prasme, yra tai, į ką kėsinamai nusikalstama veika. Teisinėje literatūroje nėra vieningos nuomonės dėl nusikalstamos veikos objekto. Vieni autoriai mano, kad nusikaltimu yra kėsinamasi į asmens subjektyvias teises (pavyzdžiui, į teisę gyventi), sunaikinama ar pažeidžiama kieno nors teisė, trukdoma tokia teise pasinaudoti ar nevykdomi kieno nors teisėti reikalavimai. Kiti autoriai nusikalstamos veikos objektu laiko visuomeninius santykius. Pavyzdžiui V. E. Melnikova (Мельникова) rašo: „Nusikaltimo objektas yra visuomeniniai santykiai. Tačiau pažymėtina, kad jie tampa objektu tik tuomet, kai yra atliekama konkreti veika, kuri padaro žalą jiems arba sukelia žalos atsiradimo grėsmę“¹⁰⁰. Tuo tarpu N. F. Kuznecova¹⁰¹ (Кузнецова) nusikaltimo objektu be visuomeninių santykių laiko ir socialinius interesus. Treti autoriai teigia, kad nusikaltimu yra pažeidžiamos ne subjektyvios teisės ar visuomeniniai santykiai, o objektyvūs gėriai, kuriuos žmonės turi iš prigimties ar kuriuos visuomenė įtvirtina teisės normose. Darbo autorės nuomone, nusikalstama veika yra kėsinamasi į tam tikras vertybes, todėl nusikalstamos veikos sudėties objektu reikėtų laikyti teisinius gėrius, kurie yra saugomi baudžiamojo įstatymo.

⁹⁸ *Cit. op.* 72, p. 145-150.

⁹⁹ PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*: mokymo leidinys. Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1996, p. 102.

¹⁰⁰ ЗДРАВОМЫСЛОВ, Б. Д.; *et al.* *Уголовное право Российской Федерации. Общая часть*. Издание второе переработанное и дополненное. Москва: Юристъ, 1999, p. 106.

¹⁰¹ БОРЗЕНКОВ, Г. Н.; *et al.* *Уголовное право. Общая часть*. Москва: издательство Московского университета, 1991. p. 98.

Pagrindinis tiesioginis nužudymo objektas yra kito žmogaus *gyvybė*. Tai individo – *homo sapiens* biologinė būklė, nepriklausoma nuo individualių jo savybių¹⁰². Jokios reikšmės šiuo atveju neturi žmogaus individualios savybės – amžius, sveikatos būklė, jo fiziologinės, psichinės, intelektinės savybės, lytis, rasė, pilietybė, tautybė, socialinė padėtis ir t.t. Kai kurie baudžiamosios teisės mokslininkai (K. Jovaišas¹⁰³, S. V. Borodinas¹⁰⁴) laikosi pozicijos, kad šalia žmogaus gyvybės kaip tiesioginį nužudymo objektą reikia išskirti ir visuomeninius santykius, saugančius žmogaus gyvybę kaip jo egzistencijos pagrindą. Tokia nuomonė grindžiama visuomenine žmogaus gyvybės prigimtimi – teigiama, jog būtų neteisinga žmogaus gyvybę sieti tik su biologiniais procesais, nes žmogus visų pirma yra visuomeninių santykių dalyvis ir apskritai visuomenės dalis. Aptariamoms pozicijoms šalininkai gyvybę laiko neatsiejama nuo visuomeninių santykių ir dėl to pastaruosius traktuoja kaip nusikalstamo kėsinosi į žmogaus gyvybę objektą. Darbo autorės nuomone, visuomeninių santykių priskyrimas tiesioginiam nužudymo objektui yra nepakankamai pagrįstas. Vargu ar būtų galima teigti, kad egzistuoja bent viena nusikalstama veika, kuri nedarytų vienokios ar kitokios įtakos visuomeniniams santykiams ar viešiesiems interesams. Kitaip tariant, bet kurioje veikoje, pripažintoje nusikalstama, yra „užprogramuota“ grėsmė visuomeniniams santykiams, normaliam jų egzistavimui, kuri įgyja objektyvią išraišką padarius teisei priešingą, t.y. nusikalstamą veiką.

Nukentėjusysis (dalykas). Nusikalstamos veikos sudėties dalykas – tai konkretūs materialaus pasaulio daiktai, kuriuos veikiant daroma žala teisiniams gėriams ar keliama tokios žalos grėsmė.¹⁰⁵

Nužudymo dalykas yra žmogus, jo kūnas, todėl paprastai šiuo atveju vartojama ne dalyko, o nukentėjusiojo sąvoka. Kaip jau buvo minėta, žmogaus gyvybės teisinei apsaugai neturi reikšmės jo fizinė, psichinė būklė, amžius bei kitos individualios savybės. Tačiau kiekvienu konkrečiu atveju, siekiant teisingai kvalifikuoti nusikalstamą veiką, tinkamai įvertinti jos pavojingumo laipsnį bei paskirti proporcingą bausmę, būtina nustatyti kiek įmanoma išsamesnius duomenis apie nukentėjusįjį, ypač tuomet, kai su nukentėjusiuoju susiję požymiai baudžiamajame įstatyme numatyti kaip nužudymą kvalifikuojančios aplinkybės (pavyzdžiui, mažamečio, bejėgiškos būklės asmens ar nėščios moters nužudymas ir pan.).

Reikėtų pabrėžti, kad nukentėjusiuoju gali būti tik gyvas žmogus, t.y. jau gimęs ir dar nemiręs. Todėl visais atvejais svarbu yra teisingai nustatyti žmogaus gimimo ir mirties momentus.¹⁰⁶

¹⁰² *Cit. op.* 7, p. 8.

¹⁰³ *Cit. op.* 8, p. 18.

¹⁰⁴ *Cit. op.* 14, p. 18.

¹⁰⁵ *Cit. op.* 72, p. 166.

2.2 Objektyvioji pusė

Objektyvioji nusikaltimo pusė – tai išorinė pavojingo kėsینimosi, kuriuo pažeidžiami įstatymo saugomi teisiniai gėriai, pasireišimo pusė¹⁰⁷. Būtinieji nužudymo objektyviosios pusės požymiai yra kaltininko veika, nusikalstamos pasekmės bei priežastinis ryšys tarp veikos ir atsiradusių pasekmių.

Veika. Nužudymas gali būti padaromas tiek veikimu, tiek neveikimu. Veikimas baudžiamosios teisės literatūroje apibūdinamas kaip sąmoningas ir valingas žmogaus kūno judesys, tuo tarpu neveikimas – kaip pasyvus žmogaus elgesys, sukeliantis ar galintis sukelti išoriniame pasaulyje tam tikrus pakitimus¹⁰⁸.

Absoliuti nužudymų dauguma yra padaroma aktyviais veiksmais, tiesiogiai paveikiant nukentėjusiojo kūną, sutrikdant jo gyvybines funkcijas arba pažeidžiant gyvybiškai svarbius kūno organus. Nužudoma gali būti tiesiogiai veikiant nukentėjusįjį arba pasitelkiant šiam tikslui kitus asmenis. Jei pasinaudojama asmeniu, kuris nesuvokia, kad dalyvauja nužudyme, tai pastarasis yra vertinamas kaip nužudymo padarymo įrankis, o asmuo, panaudojęs tokį žmogų, atsako kaip nužudymo vykdytojas (nužudymas per „tarpininką“). Analogiška situacija susiklosto ir tuo atveju, kai esant tiesioginei tyčiai padarinių atžvilgiu kaltininkas sukursto nusižudyti ar priveda prie savižudybės arba padeda nusižudyti neveiksniam asmeniui (mažamečiui ar psichikos ligoniui), kuris dėl savo amžiaus ar psichinių trūkumų nesugeba suvokti savo veiksmų esmės ar jų kontroliuoti. Tokiu būdu, nors nukentėjusysis pats atima sau gyvybę, veika kvalifikuojama pagal LR BK 129 straipsnį kaip nužudymas nukentėjusiojo rankomis.

Retais atvejais nužudymas gali būti padaromas ir neveikimu. Veika, pasireiškusi neveikimu ir sukėlus mirtį, kvalifikuojama kaip nužudymas tik tada, kai nustatyta, kad kaltininkas turėjo teisinę pareigą rūpintis nukentėjusiuoju ir kad jis galėjo atlikti tam tikrus veiksmus, kuriais būtų išvengta pastarojo mirties, tačiau sąmoningai tos pareigos neatliko, susilaikė nuo tokių veiksmų atlikimo. Pavyzdžiui, *Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendžiu N. D. pripažinta kalta pagal 1961m. BK 105 straipsnio 1 ir 13 punktus tyčia nužudžiusi buvusią bejėgiškos būklės savo motiną G. S. Kolegija nustatė, kad nuteistoji žinodama, kad jos motina G. S. serga psichine liga ir dėl to yra bejėgiškos būklės, neatsižvelgdama į gydytojų rekomendacijas pasiėmė ją iš ligoninės ir parsivežė į savo butą, kur, turėdama pareigą ir galimybes tinkamai prižiūrėti ir maitinti savo motiną ir taip išvengti*

¹⁰⁶ Plačiau apie žmogaus gimimo ir mirties momentus žiūrėti 1 skyriuje

¹⁰⁷ *Cit. op.* 72, p. 170.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 173-174.

*jos mirties, 18 dienų nedavė jai maisto, neprižiūrėjo. Dėl tokio ilgalaikio badavimo išseko nukentėjusiosios organizmas ir ji mirė.*¹⁰⁹

Pasekmės. Nusikalstamos pasekmės (padariniai) – tai žala, kuri atsiranda kėsinantis į baudžiamojo įstatymo saugomus teisinius gėrius.¹¹⁰ Nužudymo sudėtis yra materialinė, t.y. nužudymas yra laikomas baigtu nusikaltimu nuo padarinių atsiradimo momento, todėl nukentėjusiojo mirtis yra būtinas nužudymo objektyviosios pusės požymis. Tais atvejais, kai nukentėjusysis nemirė dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios, arba mirė, bet dėl kitų priežasčių (pvz., gydymo metu buvo užkrėstas kraujas), veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti. Pasikėsinimas įmanomas tik veikiant tiesiogine tyčia, siekiant konkretaus nusikalstamo rezultato, t.y. žmogaus mirties. Nusikalstamos veikos padariniai turi itin didelę reikšmę veikos kvalifikavimui tuomet, kai kaltininkas veikia neapibrėžta (nekonkretizuota) tyčia padarinių atžvilgiu. Pavyzdžiui, jei kaltininkas smurtaudamas įvairių savo veikos padarinių galimybę (fizinio skausmo sukėlimą, įvairaus laipsnio kūno sužalojimus ir net nukentėjusiojo mirtį) numato bendrai, tų padarinių nedetalizuoja ir vienodai nori bet kurio iš jų atsiradimo, tuomet veikos negalima kvalifikuoti kaip pasikėsinimo nužudyti. Šiuo atveju baudžiamoji atsakomybė kaltininkui kyla už faktiškai padarytą žalą, t.y. veika kvalifikuojama pagal atsiradusius padarinius, taigi ir pagal atitinkamus LR BK straipsnius.

Vertėtų taip pat paminėti klaidos dėl nukentėjusiojo atvejį, t.y. situaciją kuomet kaltininkas neteisingai suvokia teisinio gėrio, į kurį kėsinasi, materialinę išraišką. Ši klaida gali pasireikšti keliais būdais. Pirma, kaltininkas norėjo atimti gyvybę vienam, specialiuju požymiu (mažametystė, nėštumas ir pan.) neturinčiam, asmeniui, o atėmė kitam, kuris taipogi neturėjo specialiuju požymiu. Šiuo atveju klaida atsakomybei įtakos nedaro. Antra, kaltininkas norėjo atimti gyvybę vienam, specialiuju požymiu neturinčiam, asmeniui, o atėmė kitam, kuris minėtus požymius turėjo. Šiuo atveju asmuo bus patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už paprastą nužudymą, nebent apie specialiuosius nukentėjusiojo požymius žinojo, ar pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo suvokti. Trečia, kaltininkas norėjo atimti gyvybę vienam, specialiuosius požymius turinčiam, asmeniui, o atėmė kitam, kuris tų požymiu neturėjo. Šiuo atveju kaltininko veika traktuojama kaip pasikėsinimas padaryti kvalifikuotą nužudymą. Ši pozicija grindžiama tuo, kad darant ar kėsinantis padaryti kvalifikuotą nusikalstamą veiką pažeidžiamas teisinis gėris yra vertingesnis už tą, kuris pažeidžiamas darant veiką, neturinčią kvalifikuojančių požymiu. Kai kurie baudžiamosios teisės mokslo atstovai¹¹¹ nesutinka su tokia pozicija. Jų manymu, veika

¹⁰⁹ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-107/2003.

¹¹⁰ *Cit. op.* 72, p. 177.

¹¹¹ *Cit. op.* 11.

kvalifikuojama ignoruojant faktiškai atsiradusias nusikalstamas pasekmes ir akcentuojant tik tyčios kryptingumą, ir teigia, kad tokią veiką reikėtų kvalifikuoti pagal idealią nusikaltimų sutaptį, t.y. kaip pasikėsinimą padaryti kvalifikuotą nusikaltimą ir baigtą nusikaltimą pagal atsiradusius padarinius.

Priežastinis ryšys. Baudžiamosios teisės teorijoje priežastinis ryšys apibūdinamas kaip toks santykis tarp veikos ir nusikalstamų pasekmių, kuriam esant veika sukelia ir nulemia nusikalstamas pasekmes.¹¹² Šiuo atveju tarp veikos ir nusikalstamų pasekmių reikia nustatyti būtinąjį, juridškai reikšmingą priežastinį ryšį, kuris egzistuoja nepriklausomai nuo mūsų suvokimo ir dėl kurio veikimas (neveikimas) sukelia ir nulemia atitinkamas pasekmes. Kiekvienu konkrečiu atveju itin svarbu būtinąjį priežastinį ryšį atriboti nuo atsitiktinio ryšio, kuriam esant nusikalstamos pasekmės yra ne tik netikėtos kaltininkui, bet ir apskritai objektyviai nesusijusios su kaltininko veika. Nukentėjusiojo mirtis turi būti dėsningas, o ne atsitiktinis kaltininko veikos padarinys - kaltininko veika turi būti būtina sąlyga padariniams atsirasti. Sprendžiant priežastinio ryšio buvimo ar nebuvimo klausimą, turi būti nustatyta, kad tik kaltininko padaryta veika sukėlė ir sąlygojo padarinių atsiradimą. Paprastai ši aplinkybė nustatoma remiantis teismo medicinos specialisto ar eksperto išvadomis dėl nukentėjusiojo mirties priežasties. Jei nustatoma, kad nukentėjusiojo mirties priežastis buvo kaltininko padarytas sveikatos sutrikdymas, tai atsakomybė už pasekmes atsiranda nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė tuoj po padarytos veikos, ar praėjus kuriam laikui. Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą atsiranda taip pat nepriklausomai nuo to, kad nukentėjusysis buvo netinkamai gydomas ar netinkamai diagnozuoti jo sužalojimai.

Kiti objektyviosios pusės požymiai – būdas, priemonės, laikas, vieta, įrankiai ir pan. veikos kvalifikavimui reikšmės neturi. Vis dėlto vertėtų atkreipti dėmesį į tai, jog kartais šie požymiai gali būti nužudymą kvalifikuojančiais ar privilegijuojančiais. Pavyzdžiui, pagal LR BK laikomas kvalifikuotu nužudymas padarytas kankinat ar kitaip itin žiauriai, pagal RF BK – nužudymas padarytas visuotinai pavojingu būdu, pagal Vokietijos BK – klastingas nužudymas, o pagal Lenkijos BK – nužudymas panaudojant šaunamąjį ginklą ar sprogstamąsias medžiagas¹¹³. Nužudymo padarymo laikas gali būti privilegijuojančiu požymiu, pavyzdžiui, motinos savo naujagimio nužudymas laikomas privilegijuotu tik tuo atveju, jei veika padaroma gimdymo metu (pagal Lenkijos BK) arba gimdimo metu ar iškart po jo (pagal RF BK).

2.3 Subjektas

Vienas iš būtinųjų nusikalstamos veikos sudėties elementų yra subjektas, kadangi jokia veika

¹¹² *Cit. Op. 72, p. 181.*

¹¹³ Darbe pateiktas sąrašas yra pavyzdinis ir anaipol nėra baigtinis (aut. pastaba).

nėra įmanomas be asmens, kuris ją padaro. Teisinėje literatūroje nusikalstamos veikos subjektas apibūdinamas kaip asmuo, padaręs nusikalstamą veiką ir remiantis įstatymu galintis būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn¹¹⁴.

Nužudymo subjektu pripažįstamas fizinis pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas asmuo, sulaukęs baudžiamąjo įstatymo nustatyto amžiaus. Taigi būtinieji subjektą apibūdinantys subjektyvieji požymiai: amžius¹¹⁵ ir pakaltinamumas. Paminėtina, kad kai kurie autoriai teigia, jog subjekto amžius ir pakaltinamumas (ribotas pakaltinamumas) nėra priskirtini nusikaltimo sudėties požymiams, o yra sąlyga baudžiamajai atsakomybei atsirasti – „amžius ir pakaltinamumas yra tik subjektyvios baudžiamosios atsakomybės prielaidos: baudžiamasis įstatymas numato bausmę kaltininkui ne dėl to, kad jis sulaukė atitinkamo amžiaus ir yra pakaltinamas, o už kaltininko padarytą nusikalstamą veiką, su sąlyga, kad jis sulaukė atitinkamo amžiaus ir yra pakaltinamas“¹¹⁶. Tokia pozicija grindžiama gana įtikinančiais argumentais – bet kokia nusikalstama veika, įskaitant ir nužudymą, nepraranda pavojingumo visuomenei vien todėl, kad ją padarė mažametis ar nepakaltinamas asmuo – tai tik pašalina kaltininko patraukimo baudžiamojon atsakomybėn galimybę. Tuo tarpu, jei amžių ir pakaltinamumą traktuotume kaip nusikaltimo sudėties požymius, tai mažamečiui ar nepakaltinamam asmeniui atėmus gyvybę kitam žmogui, tokią veiką turėtume pripažinti kaip nepavojingą visuomenei dėl nusikaltimo sudėties nebuvimo. Autorės nuomone, šios pozicijos šalininkai neatkreipia dėmesio į tai, jog subjekto amžius ir pakaltinamumas yra neatsiejamai susiję su būtinuoju subjektyviosios pusės požymiu – kalte. Baudžiamoji atsakomybė neatsiranda ne dėl to, kad kaltininkas nesulaukė atitinkamo amžiaus ar yra nepakaltinamas, o todėl, kad įstatymo leidėjas preziumuoja, jog atitinkamo amžiaus nesulaukęs ar nepakaltinamas asmuo nesuvokia arba ne visiškai suvokia savo veiksmų esmę ir negali jų kontroliuoti, taigi veikia be kaltės. Pažymėtina ir tai, jog visos nusikalstamos veikos yra pavojingos visuomenei, tačiau ne visos pavojingos veikos yra nusikalstamos. Taigi nusikaltimo sudėties veikoje nebuvimas lemia tai, jog ji nėra nusikalstama, bet ne tai, kad ji nepavojinga.

Amžius. Nusikalstamos veikos subjekto amžius – tai konkreti amžiaus riba, kurios sulaukus pripažįstama, kad asmuo gali suvokti savo veiksmų pavojingumą ir kartu būti atsakingas už juos.¹¹⁷ Kaltininko amžius paprastai nėra aprašomas BK specialiosios dalies

¹¹⁴ *Cit. op.* 72, p. 195.

¹¹⁵ Kai kurie mokslininkai subjekto amžių bei kitus jo specialiuosius požymius priskiria prie objektyviųjų, o ne subjektyviųjų požymių (žiūr. PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 181.)

¹¹⁶ *Cit. op.* 14, p. 22.

¹¹⁷ *Cit. op.* 72, p. 186.

straipsnių dispozicijoje, jis įtvirtinamas atskirame BK bendrosios dalies straipsnyje (pavyzdžiui, LR BK 13 straipsnis, Lenkijos BK 10 straipsnis).

LR BK 13 straipsnyje subjekto amžius diferencijuojamas priklausomai nuo nužudymo rūšies. Už paprastą bei kvalifikuotą nužudymą, numatytą LR BK 129 straipsnyje, baudžiamojon atsakomybėn traukiamas fizinis asmuo, kuriam iki nusikaltimo padarymo buvo suėję 14 metų. Už privilegijuotus nužudymus, numatytus LR BK 130 ir 131 straipsniuose (t.y. už nužudymą labai susijaudinus ir naujagimio nužudymą), asmuo atsako nuo 16 metų amžiaus. Anksčiau galiojusiam 1961 m. BK tiek už paprastą, tiek už kvalifikuotą, tiek ir už privilegijuotą nužudymą asmuo buvo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn nuo 14 metų.

Skirtingose šalyse amžiaus minimumas nėra vienodas, jis svyruoja nuo 8 iki 21 metų¹¹⁸. Pagal Vokietijos BK asmens, galinčio atsakyti baudžiamąja tvarka amžius yra 14 metų. Pagal RF BK asmuo už paprastą ar kvalifikuotą nužudymą atsako nuo 14 metų, o už privilegijuotą – nuo 16 metų (analogišką amžiaus ribą nustato ir daugelis kitų valstybių BK, pavyzdžiui, Baltarusijos¹¹⁹ BK, Latvijos BK ir t.t.). Lenkijos BK minimali subjekto amžiaus riba už paprastą bei kvalifikuotą nužudymą yra 15 metų, tuo tarpu už privilegijuotą – 17.

Pakaltinamumas. Kaip minėta, nužudymo subjektu pripažįstamas pakaltinamas arba ribotai pakaltinamas fizinis asmuo. Pakaltinamumo sąvoka LR BK nėra pateikiama, tačiau ji netiesiogiai išplaukia iš nepakaltinamumo sąvokos. Pagal LR BK 17 straipsnio 1 dalį asmuo yra nepakaltinamas, jei darydamas nusikalstamą veiką jis dėl psichikos sutrikimo negalėjo suvokti jos pavojingumo ar valdyti savo veiksmų (panašią sąvoką pateikia ir Lenkijos BK bei RF BK). Nepakaltinamumą apibūdina du kriterijai: medicininis, kurį gali sudaryti tik įvairių ligų sukelti psichikos sutrikimai, bei juridinis, apibrėžiamas tokiu psichinės veiklos sutrikimo sunkumu, kuris atima sugebėjimą suprasti veiksmų esmę arba sugebėjimą valdyti veiksmus. Taigi pakaltinamu laikomas asmuo, kuris darydamas nusikalstamą veiką suvokė savo veiksmų pavojingumą ir galėjo juos (veiksmus) valdyti. Tuo tarpu, ribotai pakaltinamu pagal LR BK 18 straipsnį laikomas toks asmuo, kuris darydamas nusikalstamą veiką dėl psichikos sutrikimo, kuris nėra pakankamas pagrindas pripažinti jį nepakaltinamu, negalėjo visiškai suvokti pavojingo tokios veikos pobūdžio ar valdyti savo veiksmų.

Specialieji subjekto požymiai. Dažnai subjekto specialieji požymiai turi lemiamos reikšmės nužudymo pavojingumo laipsnio nustatymui ir teisingam veikos kvalifikavimui. Pavyzdžiui, pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 3 punktą tėvystė yra nužudymą kvalifikuojantys požymis, tuo tarpu motinystė gali būti tiek kvalifikuojantis (129 straipsnio 2

¹¹⁸ *Ibidem* p. 188.

¹¹⁹ Baltarusijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <http://www.levonevski.net/prava-vo/kodeksy/uk/>

dalis 3 punktas), tiek ir privilegijuojantis (131 straipsnis) požymis.¹²⁰

2.4 Subjektyvioji pusė

Subjektyviąją nusikalstamos veikos pusę sudaro kaltė, nusikalstamos veikos padarymo motyvas ir tikslas. Kiekvieno šių požymių baudžiamoji teisinė reikšmė yra skirtinga, tačiau tik jų visuma parodo asmens sąmonės ir valios ryšį su pavojinga veika ir pasekmėmis, atspindi asmens viduje vykstančius psichinius procesus darant pavojingą veiką.¹²¹

Kaltė reiškia asmens psichinį santykį su jo daroma nusikalstama veika bei pasekmėmis. Ji gali pasireikšti dviem formomis – tyčia ir neatsargumu. Nagrinėjant nužudymo sudėtį aktuali yra vienintelė kaltės forma – tyčia, todėl neatsargi kaltės forma šiame darbe detaliau aptariama nebus.

Tyčia – tai tokia kaltės forma, kuomet asmuo suvokia savo veikos pavojingumą, numato šios veikos pavojingas pasekmes ir šių pasekmių siekia arba sąmoningai leidžia joms kilti.¹²² Baudžiamoji atsakomybė už nužudymą pagal LR BK 129 straipsnį kyla tada, kai žmogaus gyvybė atimama veikiant tiesiogine ar netiesiogine tyčia¹²³. Nužudymas laikomas padarytu veikiant tiesiogine tyčia tuomet, jei kaltininkas suvokė, jog jis savo veika kėsina į kito žmogaus gyvybę, numatė, kad gali atimti gyvybę kitam žmogui, ir siekė tokių padarinių. Tiesioginė tyčia savo ruožtu gali būti apibrėžta ir neapibrėžta. Apibrėžtos tyčios atveju kaltininkas konkrečiai siekia atimti kitam žmogui gyvybę, tuo tarpu esant neapibrėžtai tyčiai, jis savo sąmonėje nedetalizuoja galimų pasekmių, o numato jas bendrai – t.y. jam nesvarbu, ar kitam žmogui bus padarytas kūno sužalojimas, ar jam bus atimta gyvybė. Šių tyčios rūšių nustatymas turi itin didelę reikšmę norint teisingai kvalifikuoti nusikalstamą veiką ir tinkamai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą, šiuo atveju - norint atriboti pasikėsinimą nužudyti nuo tyčinio sveikatos sutrikdymo kaip panaudoto smurto padarinių.¹²⁴ Pažymėtina, kad tiesioginės tyčios atveju, nusakant kaltininko ir padarinių santykį, LR BK vartojamas terminas „jų norėjo“. Vargu, ar žodis *norėjo* visada tinka tiesioginei tyčiai nusakyti. Įmanoma situacija, kai asmuo, siekdamas nukentėjusiojo mirties, iš esmės jos nenori, bet dėl tam tikrų priežasčių yra priverstas taip veikti, siekia jos šantažuojamas, paveiktas grasinimų, kitų valios.¹²⁵

¹²⁰ Plačiau žiūrėti 3 skyriuje

¹²¹ *Cit. op.* 72, p. 200.

¹²² *Ibidem* p. 205.

¹²³ Kai kurie autoriai skiria tris tyčios formas: ketinimą, tiesioginę ir netiesioginę tyčią. Ketinimas (kaip aukštesnė tiesioginės tyčios forma) būna tada, kai kaltininkas tiesiogiai siekia, kad atsirastų veikos sudėtyje numatytų padarinių arba siekia sukurti aplinkybes, kurių įgyvendinimas pagal įstatymą siejamas su konkrečiais ketinimais (žiūr. WESSELS, Johannes. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra*. Iš vokiečių kalbos vertė A. Abramavičius, G. Goda. Vilnius: EUGRIMAS, 2003, p. 83.)

¹²⁴ Plačiau žiūrėti 2.2 skyriuje

¹²⁵ *Cit. op.* 7, p. 10

Nužudymas laikomas padarytu veikiant netiesiogine tyčia tuomet, jei kaltininkas suprato, kad savo veika kėsina į kito žmogaus gyvybę, numatė, kad gali atimti gyvybę kitam žmogui, ir, nors ir nenorėjo tokių padarinių, bet sąmoningai leido jiems atsirasti. LAT senato 2004 m. birželio 18 d. nutarime Nr. 46 sąmoningas leidimas atsirasti padariniams netiesioginės tyčios atveju aiškinamas kaip kaltininko abejingumą galimam kito žmogaus gyvybės atėmimui.

Pažymėtina, kad sprendžiant su nužudymais susijusius kvalifikavimo klausimus tam tikrą reikšmę turi ir tyčios susiformavimo momentas, t.y. ar nužudoma esant iš anksto apgalvotai, ar staiga susiformavusiai tyčiai (pavyzdžiui, nužudymas labai susijaudinus padaromas esant afektinei tyčiai).

Motivas ir tikslas. Nusikalstamos veikos padarymo motyvas – tai subjektyvi veikos priežastis, nulėmusi asmens pasiryžimą padaryti nusikalstamą veiką, tuo tarpu tikslas – tai asmens įsivaizduojami objektyvios tikrovės pasikeitimai, kurie turi atsirasti dėl nusikalstamos veikos padarymo¹²⁶. Paprastai kaltininko nusikalstamą elgesį paskatina ne vienas, bet keletas motyvų, iš kurių, teisiškai vertinant nusikaltimą, reikia nustatyti pagrindinį (lemiamą). Nužudymo motyvas ar motyvai turi reikšmės kvalifikuojant nusikalstamą veiką bei skiriant bausmę. Pavyzdžiui, LR BK kvalifikuotu laiko nužudymą dėl savanaudiškų arba chuliganiškų paskatų, Vokietijos BK – nužudymą dėl troškimo, noro žudyti (vok. *Mordlust*) ir pan. Tuo tarpu nužudymas iš gailesčio pagal Lenkijos BK traktuojamas kaip privilegijuotas. Baudžiamosios teisės teorijoje pagal veikos motyvą visi nužudymai skirstomi į kelias gana skirtingo pavojingumo laipsnio kategorijas¹²⁷: 1) nužudymai, padaryti esant negatyvioms kaltininko paskatoms¹²⁸ (pvz.: muštynių, šeimyninių ar kitokių buitinių konfliktų metu, iš keršto, pavyduliavimo, pavydo) 2) nužudymai, padaryti esant neutralioms kaltininko paskatoms (pvz.: peržengiant būtinosios ginties ribas, sulaikant nusikalstamą veiką padariusį asmenį, darant mokslinį eksperimentą); 3) nužudymai iš altruistinių paskatų (iš pasigailėjimo, nukentėjusiojo prašymu).

Nusikalstamos veikos tikslas – tai asmens įsivaizduojami objektyvios tikrovės pasikeitimai, kurie turi atsirasti dėl nusikalstamos veikos padarymo.¹²⁹ Nužudymo tikslas kiekvienu konkrečiu atveju yra skirtingas. Kartais jis turi didelės reikšmės kvalifikuojant nusikalstamą veiką bei skiriant bausmę. Pavyzdžiui, siekis nuslėpti kitą nusikaltimą arba įgyti nukentėjusio asmens organą ar audinį transplantavimui pagal LR BK laikomi nužudymą kvalifikuojančiais požymiais.

¹²⁶ *Cit. op.* 72, p. 214.

¹²⁷ *Cit. op.* 11.

¹²⁸ Dar vadinami nužudymais dėl žemų, blogų, gėdingų paskatų (aut. pastaba)

¹²⁹ *Cit. op.* 72, p. 214.

3. NUŽUDYMĄ KVALIFIKUOJANČIŲ POŽYMIŲ PAGAL LIETUVOS RESPUBLIKOS IR KITŲ ŠALIŲ ĮSTATYMUS ANALIZĖ

Nužudymą kvalifikuojantys požymiai – tai papildomi požymiai, palyginti su pagrindine sudėtimi, kurie didina nusikalstamos veikos pavojingumą. Nužudymas, turintis nors vieną jį kvalifikuojantį požymį laikomas kvalifikuotu ir pavojingumo visuomenei skalėje, palyginus su kitomis veikomis, kuriomis kėsinama į žmogaus gyvybę, yra aukščiausiai¹³⁰.

Kaip minėta, baudžiamoji atsakomybė už kvalifikuotus nužudymus buvo numatyta jau Pamedės Teisyne. Nužudymą kvalifikuojančius požymius reglamentavo ir Lietuvos Statutai bei vėliau galiojęs Baudžiamasis Statutas.¹³¹ Iki 2003 m. gegužės 1 d. galiojusiam 1961 m. BK kvalifikuoti nužudymai buvo klaidingai įvardijami tyčiniai nužudymais sunkinančiomis aplinkybėmis. Sunkinančios aplinkybės buvo įtvirtintos minėto BK 41 straipsnyje, tuo tarpu kodekso 105 straipsnyje nurodytos aplinkybės buvo kvalifikuojančios paprastą nužudymą, o ne jį sunkinančios. Dabar galiojančiame LR BK šis netikslumas pašalintas, be to, baigtinis nužudymą kvalifikuojančių požymių sąrašas įtvirtintas ne atskirame straipsnyje, o to paties 129 straipsnio, numatančio pagrindinę nužudymo sudėtį, antrojoje dalyje.

Nužudymą kvalifikuojančių požymių grupei pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalį priskiriami: 1) mažamečio nužudymas; 2) bejėgiškos būklės žmogaus nužudymas; 3) savo motinos, tėvo ar vaiko nužudymas; 4) nėščios moters nužudymas; 5) dviejų ar daugiau žmonių nužudymas; 6) nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai; 7) nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu; 8) nužudymas dėl chuliganiškų paskatų; 9) nužudymas dėl savanaudiškų paskatų; 10) nužudymas dėl nukentėjusiojo tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo; 11) nužudymas siekiant nusišalinti kitą nusikaltimą; 12) nužudymas siekiant įgyti nukentėjusiojo organą ar audinį transplantavimui.

RF BK 105 straipsnio 2 dalyje taipogi pateiktas baigtinis kvalifikuotų nužudymų sąrašas: 1) dviejų ir daugiau žmonių nužudymas; 2) nužudymas asmens ar jo artimųjų ryšium su asmens tarnybos ar pilietinių pareigų vykdymu; 3) nužudymas žinomai bejėgiškos būklės asmens, o taip pat ryšium su žmogaus pagrobimu ar įkaito paėmimu; 4) žinomai nėščios moters nužudymas; 5) nužudymas itin žiauriai; 6) nužudymas visuotinai pavojingu būdu; 7) nužudymas, įvykdytas grupės asmenų, grupės iš anksto susitarusių asmenų arba organizuotos grupės; 8) nužudymas dėl savanaudiškų paskatų, o taip pat ryšium su ginkluotu plėšimu ar turto prievartavimu arba banditizmu; 9) nužudymas dėl chuliganiškų paskatų; 10) nužudymas siekiant nusišalinti kitą nusikaltimą arba palengvinti jo padarymą, o taip pat ryšium su

¹³⁰ MILINIS, Albertas. Nužudymo samprata Europos Sąjungos valstybių narių baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2006, Nr. 59. p 57-71. p. 62.

¹³¹ Plačiau apie teisės šaltinių, reglamentavusių nužudymą kvalifikuojančius požymius žiūrėti 1 skyriuje

išžaginimu ar seksualinio pobūdžio prievartiniais veiksmais; 11) nužudymas dėl nacionalinės, rasinės, religinės neapykantos ar priešiško arba kraujo keršto motyvais; 12) nužudymas siekiant panaudoti nukentėjusiojo organus ar audinius.

Lenkijos įstatymų leidėjas kvalifikuoto nužudymo sudėtį į baudžiamąjį įstatymą įtraukė tik 1997 metais¹³². Šiuo metu Lenkijos BK nužudymą kvalifikuojantys požymiai yra numatyti 148 straipsnio 2 ir 3 dalyse. Manytina, kad toks analizuojamų požymių išdėstymas nepagrįstas, kadangi minėtų dalių sankcijos yra analogiškos. Taigi pagal Lenkijos BK kvalifikuotu nužudymu laikomas: 1) nužudymas itin žiauriai; 2) nužudymas ryšium su įkaito paėmimu, išžaginimu ar plėšimu; 3) nužudymas dėl motyvų, nusipelnančių ypatingo pasmerkimo; 4) nužudymas panaudojant šaunamąjį ginklą ar sprogstamąsias medžiagas; 5) daugiau nei vieno asmens nužudymas vienu veiksmu; 6) nužudymas, padarytas anksčiau už tokią veiką teisto asmens. Lyginant su LR BK ir RF BK, Lenkijos BK įtvirtintas kvalifikuojančių požymių sąrašas nėra baigtinis, tai suponuoja 148 straipsnio 2 dalies 3 punkto nuostata, jog kvalifikuotu laikomas nužudymas padarytas dėl ypatingo pasmerkimo nusipelnančių motyvų. Taigi teismui yra paliekama teisė savo nuožiūra, atsižvelgus į faktines bylos aplinkybes, spręsti ar nusikalstamos veikos motyvai yra ypač smerktini ir ar traktuoti tokią veiką kaip kvalifikuotą nužudymą.

Kaip jau minėta, Vokietijos BK paprastą ir kvalifikuotą nužudymus apibrėžia skirtingais terminais „nužudymas“ (vok. *Totschlag*) bei „žmogžudystė“ (vok. *Mord*), pabrėžiant pastarojo pavojingumą. Pagal Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalį nužudymą kvalifikuoja kaltininko troškimas žudyti, siekis patenkinti seksualinius poreikius, godumas ar kitokie niekingi motyvai. Kvalifikuotu taip pat laikomas klastingas nužudymas, nužudymas žiauriu ar visuomenei pavojingu būdu arba siekiant paslėpti kitą nusikaltimą ar palengvinti jo įvykdymą. Vokietijos BK įtvirtintas kvalifikuojančių aplinkybių sąrašas yra žymiai trumpesnis, lyginant su LR BK bei RF BK, ir ganėtinai abstraktus (ypač kalbant apie tokius požymius kaip „troškimas žudyti“ bei „kitokie niekingi motyvai“). Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Vokietijos BK 212 straipsnio, reglamentuojančio baudžiamąją atsakomybę už paprastą nužudymą, 2 dalyje numatyta atsakomybė už ypatingai sunkų paprastą nužudymą, kuris nėra tapatus kvalifikuotam, nors jų sankcijos ir yra analogiškos. Ypatingai sunkus paprastas nužudymas apibūdinamas terminu „itin rimti nužudymo atvejai“ (vok. *besonders schwerer Fall des Totschlags*). Kas yra „itin rimti atvejai“, įstatymų leidėjas nekonkretizuoja, taigi kiekvienu konkrečiu atveju prerogatyva spręsti paliekama teismui. Vertėtų pastebėti, kad kaltininkui ypatingai sunkus paprastas nužudymas gali būti

¹³² KASPRZYCKI, J. Baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai pasikeitimai Lenkijos baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2001, Nr. 41, p. 83-84, p. 83.

inkriminuojamas tik tuo atveju, jei jo veikoje nėra nei vieno kvalifikuojančio požymio, bet kartu dėl vienokios ar kitokios aplinkybės veika yra pavojingesnė už paprastą nužudymą.¹³³

Lietuvos bei kitų šalių baudžiamieji įstatymai numato daug nužudymą kvalifikuojančių požymių, jų gausa savaime lemia poreikį juos sisteminti, klasifikuoti. Baudžiamosios teisės teorijoje šių požymių klasifikavimo pagrindas yra nusikalstamos veikos sudėties elementai: objektas ir nukentėjusysis, objektyvioji pusė, subjektas bei subjektyvioji pusė¹³⁴. Taigi galima išskirti:

1. požymius, apibūdinančius nukentėjusįjį – jie numatyti LR BK 129 straipsnio 2 dalies 1, 2, 3, 4 ir 5 punktuose;

2. požymius, apibūdinančius nužudymo objektyviają pusę – jie numatyti LR BK 129 straipsnio 2 dalies 6 ir 7 punktuose;

3. požymius, apibūdinančius nužudymo subjektyviają pusę – jie numatyti LR BK 129 straipsnio 2 dalies 8, 9, 10, 11 ir 12 punktuose.

4. požymius, apibūdinančius nužudymo subjektą – LR BK jų nenumato¹³⁵.

Nors kiekvienas nužudymą kvalifikuojantis požymis yra savarankiškas ir turi atitinkamą reikšmę kvalifikuojant veiką, praktikoje įmanoma situacija, kuomet nužudymas turi net kelis tokius požymius (pavyzdžiui, mažametis bejėgiškos būklės mažametis nužudomas dėl savanaudiškų paskatų). Tuomet veika turi būti kvalifikuojama pagal kiekvieną punktą, įtvirtinantį atitinkamą požymį, nes tik taip įmanoma objektyviai įvertinti nusikaltimo pavojingumo laipsnį bei paskirti teisingą bausmę.

3.1 Mažamečio nužudymas

Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 24 straipsnio 1 dalis skelbia: „Kiekvienas vaikas be jokios diskriminacijos dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, tautinės ar socialinės kilmės, turtinės padėties ar jo gimimo turi teisę į tokias apsaugo priemones, kurių reikia jam, kaip nepilnamečiui, ir kurias turi teikti šeima, visuomenė, valstybė“. Ypatingos vaiko apsaugos būtinybė pripažinta ir kituose tarptautiniuose teisės aktuose (Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, Tarptautiniame ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių

¹³³ СЕРЕБРЕННИКОВА. А. В. Преступные деяния против жизни по УК ФРГ. *Вестник Московского Университета. Серия 11. Право*, 1997, Nr. 3, p. 57-63, p. 58.

¹³⁴ Teisinėje literatūroje sutinkama ir kitokių klasifikacijų. Pavyzdžiui, S. V. Borodinas siūlo kvalifikuojančiuosius požymius skirstyti į dvi grupes: 1) aplinkybės, apibūdinančios subjektyvias nužudymo savybes ir kaltininko asmenybę; 2) aplinkybės, apibūdinančios objektyvias nužudymo savybes. (žiūr. БОРОДИН, С. В. *Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву*. Москва: Юристъ, 1994, p. 57.

¹³⁵ Nužudymą kvalifikuojantį požymį susijusį su subjektu numato Lenkijos BK - nužudymas, padarytas anksčiau už tokią veiką teisto asmens, bei RF BK - nužudymas, įvykdytas grupės asmenų, grupės iš anksto susitarusių asmenų arba organizuotos grupės. (aut. pastaba)

pakte¹³⁶ ir t.t.). Bene svarbiausias tarptautinis dokumentas šiuo atžvilgiu yra 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija¹³⁷, kurios 6 straipsnyje įtvirtinama kiekvieno vaiko neatimama teisė gyventi bei išsipareigojama užtikrinti didžiausią galimybę vaikui gyventi ir sveikai vystytis. Taigi nukentėjusiojo mažametystė kaip nužudymą kvalifikuojantis požymis į LR BK įtrauktas remiantis tuo, kad mažamečiai, dėl savo fizinių, psichinių, psichologinių savybių bei socialinės patirties stokos nesugebantys save apginti nuo neteisėtų veiksmų, ypač fizinio smurto, priskiriami itin pažeidžiamai visuomenės grupei, kuriai reikalinga ypatinga teisinė apsauga visose teisės šakose.

Pagal galiojančią Baudžiamąjį kodeksą mažamečiu yra laikomas asmuo, jaunesnis nei keturiolikos metų amžiaus. Taigi, nusikalstama veika kvalifikuojama pagal 129 straipsnio 2 dalies 1 punktą, kuomet nužudomas asmuo, nesulaukęs keturiolikos metų.

Pirmą kartą į BK šis požymis buvo įtrauktas 1997 metais ir numatytas kartu su bejėgiškos būklės asmens nužudymu, neišskiriant mažametystės į atskirą punktą (1961 m. BK 105 straipsnio 13 punktas). Šiuo atveju mažametystės, kaip atskiro savarankiško kvalifikuojančio požymio, išskyrimas neturėjo prasmės, kadangi pagal galiojusio įstatymo formuluotę kiekvienas asmuo, jaunesnis nei 14 metų, t.y. mažametis, buvo pripažįstamas bejėgiškos būklės.¹³⁸ Dabar galiojančiame BK mažametystė nėra tapatinama su bejėgiška būkle, kiekvienu atveju teismas pagal konkrečias, nukentėjusiojo fizinę ar psichinę būklę apibūdinančias, aplinkybes sprendžia ar mažametis buvo bejėgiškos būklės, t.y. ar nukentėjusysis dėl fizinių ar dėl psichinių savybių galėjo suprasti kaltininko veikos pobūdį, galėjo gintis ar kitaip vengti pavojaus arba aktyviai pasipriešinti. Dabartinėje teismų praktikoje kaltininkui inkriminavus mažamečio asmens nužudymą praktiškai visais atvejais inkriminuojamas ir bejėgiškos būklės asmens nužudymas. Kaip pavyzdį galima paminėti atvejį, kai *Šiaulių apygardos teismo nuosprendžiu L. V. buvo nuteista pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 1, 2, 3 punktus už tai, kad daržinėje pagimdžiusi vyriškos lyties naujagimį, iš karto po gimdymo tyčia jį nužudė, t.y. mažametį savo vaiką, kuris dėl kūdikystės buvo bejėgiškos būklės, panardino į vandenį, dėl ko kūdikis mirė.*¹³⁹ Kita vertus, galimos išimtyš tokios praktikos. Pavyzdžiui, teismas trylikos metų sulaukusio mažamečio gali netraktuoti kaip bejėgiškos būklės asmens, tuomet kaltininkui būtų inkriminuojamas tik mažamečio nužudymas.

¹³⁶ Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-12]. Prieiga per internetą http://www.hrmi.lt/downloads/structure//Tarptautinis_ekonominiu_socialiniu_%20ir_kulturiniu_teisiu_paktas.pdf.

¹³⁷ Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501. (Žin., 2002, Nr.13-479);

¹³⁸ PAVILONIS, V.; et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis: vadovėlis. 2-asis papild. leid.* Vilnius: EUGRIMAS, 2001, p. 167.

¹³⁹ Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 2K- 283/ 2006.

Mažamečio nužudymas kaltininkui gali būti inkriminuojamas tik tuo atveju, jei nustatyta, kad jis žinojo arba pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo suvokti, kad nukentėjusysis yra mažametis¹⁴⁰. Jei kaltininkas apie nukentėjusiojo mažametystę nežinojo, jo veika traktuojama kaip paprastas nužudymas. Hipotetiškai įmanoma situacija, kuomet kaltininkas suklysta dėl nukentėjusiojo amžiaus ir, manydamas, kad atima gyvybę mažamečiui, nužudo vyresnį negu 14 metų asmenį. Tokiu atveju veika būtų kvalifikuota kaip pasikėsinimas nužudyti mažametį, bet ne kaip baigtas paprastas nužudymas. Kaip jau buvo minėta, dėl tokios teismų praktikos tarp baudžiamosios teisės mokslo atstovų kyla diskusijų.

Vertėtų pažymėti, kad praktikoje dažnai iškyla sunkumų atibojant mažamečio nužudymą nuo naujagimio nužudymo (BK 131 straipsnis). Minėtoje Šiaulių apygardos teismo byloje motinos, nužudžiusios savo naujagimį, veika buvo kvalifikuota pagal 129 straipsnio 2 dalies 1, 2, 3 punktus, t.y. kaip kvalifikuotas nužudymas, kadangi kaltinamoji atėmė gyvybę aiškiai suvokdama savo veiksmų pasekmes, o ne dėl gimdymo nulemtos psichinės būsenos. Kiekvienu konkrečiu atveju moters psichinės būsenos, kurią sukėlė gimdymas, ypatybės nustatomos remiantis specialisto išvada, o prireikus gali būti skiriama teismo psichologinė, psichologinė–psichiatrinė ar kitokia ekspertizė.

RF BK mažamečio nužudymo kaip savarankiškas nužudymą kvalifikuojančio požymio nenumato. Tyčinis gyvybės atėmimas asmeniui, nesulaukusiam keturiolikos metų, bus kvalifikuojamas kaip bejėgiškos būklės asmens nužudymas pagal 105 straipsnio 2 dalies „B“ punktą, kadangi pagal minėtą BK kiekvienas mažametis yra pripažįstamas bejėgiškos būklės asmeniu.¹⁴¹

Lenkijos BK bei Vokietijos BK mažametystė taipogi nėra įtvirtinta kaip nužudymą kvalifikuojantis požymis. Kita vertus, pagal Vokietijos BK, kur, remiantis 176 straipsniu, mažamečiu (vaiku) yra laikomas asmuo iki keturiolikos metų amžiaus, mažamečio nužudymas teismo gali būti traktuojamas kaip ypatingai sunkus paprastas nužudymas (Vokietijos BK 212 straipsnio 2 dalis).

3.2 Bejėgiškos būklės žmogaus nužudymas

Bejėgiškos būklės asmens nužudymas yra pripažįstamas kvalifikuotu dėl to, kad tai rodo kaltininko beribį žiaurumą, cinizmą bei sukrečiantį šaltakraujiškumą nukentėjusiojo atžvilgiu¹⁴². Pažymėtina, kad analizuojamas požymis į 1961 m. BK buvo įtrauktas tik 1997

¹⁴⁰ *Cit. op. 6.*

¹⁴¹ *Cit. op. 15, p. 273.*

¹⁴² ДОРОНИНА, Е. Б., *Беспомощное состояние потерпевшего в структуре состава убийства: теория, закон, практика.* Екатеринбург: Издательство Уральского государственного университета 2004, p. 19.

metais, reaguojant į padažnėjusius nužudymus. Bejėgiškos būklės buvo pripažįstamas žmogus, dėl savo amžiaus, fiziologinių ar kitų priežasčių negalintis veiksmingai pasipriešinti žudikui.¹⁴³ Kaip jau buvo minėta, pagal galiojusią įstatymo formuluotę, kiekvienas, keturiolikos metų nesulaukęs asmuo, buvo pripažįstamas bejėgiškos būklės.

Šiuo metu galiojančiame BK 129 straipsnio 2 dalie 2 punkte bejėgiškos būklės žmogaus sąvoka nėra pateikta, todėl šią spragą tenka užpildyti pasitelkus doktrininių aiškinimų bei teismų praktiką. Remiantis 2004 m. LAT senato nutarimu Nr. 46, bejėgiškos būklės žmogumi pripažįstamas asmuo, kuris dėl fizinių ar psichinių savybių negali suprasti kaltininko veikos pobūdžio, negali gintis ar kitaip vengti pavojaus arba aktyviai ir veiksmingai pasipriešinti kaltininko naudojamam smurtui. Asmens bejėgišką būklę gali lemti liga, invalidumas ar senatvė. Bejėgiška būklė taip pat yra žmogui apalpus, praradus sąmonę, miegant arba dėl stipraus apsvaigimo nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų¹⁴⁴ ir pan. Pavyzdžiui, *Vilniaus apygardos Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendžiu S. V. nuteistas pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 2, 9 punktus už tai, kad turėdamas tikslą pagrobti svetimą turtą, įsibrovė į jį nukentėjusiosios J. L. namą ir plyta, tyčia sudavė miegančiai 84 metų J. L. ne mažiau dvylika smūgių į galvos sritį, dėl ko pastaroji mirė. Teisėjų kolegija pripažino, jog nukentėjusioji dėl savo senyvo amžiaus bei tos aplinkybės, kad, užpuolimo metu miegojo, buvo bejėgiškos būklės.*¹⁴⁵ Tačiau vien tik aplinkybė, kad asmuo yra senyvo amžiaus ar kad serga kokia nors liga, nėra pakankamas pagrindas pripažinti, kad pastarasis buvo bejėgiškos būklės. Tokios būklės asmuo turi būti objektyviai. Tai nurodyta *Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendyje dėl V. S. veikos kvalifikavimo. Kolegijos nuomone, kaltinimas dėl bejėgiškos būklės asmens nužudymo nepasitvirtino. Kaltinime nukentėjusiojo (79 metų) bejėgiška būklė buvo siejama tik su jo senyvu amžiumi, tačiau bylos duomenys tokios būklės nepatvirtina. Nustatyta, kad nukentėjusysis dar turėjo pakankamai fizinių jėgų, jo gyvenimo būdas buvo gana aktyvus, jis pats tvarkė namų ūkį, augino gyvulius. Nėra nustatyta, kad būtų sirgęs tokiomis ligomis, kurios rodytų aiškiai jo fizinę negalią.*¹⁴⁶

Taigi žmogaus bejėgiška būklė, tai vertinamasis kriterijus, dėl kurio teismas turi nuspręsti kiekvienu konkrečiu atveju, pagal konkrečias, nukentėjusiojo fizinę ar psichinę būklę, apibūdinančias savybes.

¹⁴³ *Cit. op.* 7, p. 17.

¹⁴⁴ Baudžiamojoje teisėje kyla diskusijų, ar gali tokios aplinkybės kaip miegas, apsvaigimas nuo alkoholio, narkotinių bei panašių medžiagų lemti žmogaus bejėgiškumo būklę. Kai kurie mokslininkai teigia, kad asmuo gali būti pripažintas bejėgiškos būklės tik tuomet, kai ta būsena yra ilgalaikė ir asmuo negali valingai ar sąmoningai jos pašalinti per trumpą laiką. (aut. pastaba)

¹⁴⁵ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2K-417/2006.

¹⁴⁶ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 1A-733/2003.

Minėtame LAT senato nutarime pažymima, kad veika kvalifikuojama pagal 129 straipsnio 2 dalies 2 punktą ir tada, kai nužudomas nukentėjęs asmuo, tapęs bejėgiškos būklės dėl kaltininko ar jo bendrininkų panaudoto fizinio smurto ar kitokių veiksmų, jei sumanymas nužudyti kilo po to, kai nukentėjęs tapo bejėgiškos būklės po tokio smurto ar kitokių veiksmų panaudojimo. Pavyzdžiui, *Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendžiu S. T. nuteistas pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 2,6, ir 8 punktus, nes jis kartu su kitais asmenimis tyčia suduodamas 37 smūgius sumušė ir sužalojo nukentėjusįjį E. P., dėl to šis tapo bejėgiškos būklės, po to, liepęs bendrininkams pasišalinti ir šiems pasišalinus, smogė jam 38 smūgius peiliu į įvairias kūno vietas ir taip dėl chuliganiškų paskatų itin žiauriai nužudė bejėgiškos būklės E. P.*¹⁴⁷ Tais atvejais, kai nukentėjęs tapo bejėgiškos būklės dėl kaltininko panaudoto smurto (buvo sužeistas, surištas ir pan.) jau turint sumanymą atimti jam gyvybę, šis požymis negali būti inkriminuojamas ir tokia veika vertinama kaip paprastas nužudymas arba kvalifikuotas, remiantis kitais 129 straipsnio 2 dalies punktais.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog bejėgiškos būklės žmogaus nužudymo atveju svarbu yra nustatyti, kad kaltininkas suvokė ar turėjo ir galėjo suvokti, jog nukentėjęs yra bejėgiškos būklės, ir pasinaudojo tuo bejėgiškumu atimdamas jam gyvybę.

Nužudymas pasinaudojant nukentėjusiojo bejėgiška būsena įtvirtinamas RF BK 105 straipsnio 2 dalies „b“ punkte. Pagrindinis įstatyminio reglamentavimo skirtumas tarp LR BK ir RF BK yra tai, jog: 1) bejėgiškos būklės samprata pagal RF BK apima ir mažametystės požymį, t.y. kiekvienas, keturiolikos metų nesulaukęs, nukentėjęs pripažįstamas esančiu bejėgiškos būklės, 2) 1999 m. Rusijos Federacijos Aukščiausio Teismo plenumo nutarime Nr. 1 „Dėl teismų praktikos nužudymų bylose“¹⁴⁸ (toliau RF AT plenumo nutarimas Nr.1), kuris skirtas suvienodinti teismų praktiką nužudymų bylose, nėra nurodomos tokios aplinkybės, nulemiančios nukentėjusiojo bejėgišką būklę, kaip miegas, apsvaigimas nuo alkoholio ir pan. Tokia RF AT plenumo pozicija aiškinama tuo, jog jis nesutiko nei su nuomone, pasak kurios minėtos aplinkybės lemia aukos bejėgišką būklę, nei su priešinga nuomone. RF AT plenumo teigimu, šios aplinkybės turi būti atskirai teismų vertinamos kiekvienu konkrečiu atveju.¹⁴⁹ 3) šalia nukentėjusiojo bejėgiškos būklės, RF BK 105 straipsnio 2 dalies „b“ punkte yra įtvirtinama alternatyvi kvalifikuojanti aplinkybė - nužudymas ryšium su žmogaus pagrobimu ar įkaito paėmimu. Šiuo atveju kaltininkui

¹⁴⁷ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2K-693/2004.

¹⁴⁸ *Сборник постановлений пленумов верховного суда Российской Федерации (СССР, РСФСР) по уголовным делам.* Издание второе, переработанное и дополненное. Авторы-издатели ЛАСТОЧКИНА, С.Г.; ХОХЛОВА, Н. М. Москва: Издательство „Проспек“, 2000, p. 156.

¹⁴⁹ ПЛАКСИНА, Т. А. Основания повышения ответственности за убийство лица, заведомо для виновного находящегося в беспомощном состоянии. *Правоведение*, 2005, Nr. 1(258), p. 151-159, p. 154.

inkriminuojamas ne tik kvalifikuotas nužudymas, bet ir atitinkamai RF BK 126 arba 206 straipsniai pagal nusikaltimų sutaptį¹⁵⁰. Pažymėtina, kad veika bus traktuojama kaip kvalifikuotas nužudymas ir tais atvejais, kai gyvybė atimama ryšium su žmogaus pagrobimu ar įkaito paėmimu, ne pačiam pagrobtajam ar įkaitui, o kitam asmeniui.

Lenkijos BK bejėgiška nukentėjusiojo būklė apskritai nėra įtvirtinta kaip nužudymą kvalifikuojantis požymis, tačiau kodekso 148 straipsnio 2 dalies 2 punkte, analogiškai RF BK, įtvirtinama nužudymą kvalifikuojanti aplinkybė „ryšium su įkaito paėmimu“. Lenkijos baudžiamosios teisės literatūroje nurodoma, kad kvalifikuotu bus laikomas ne tik paties įkaito, bet ir kito asmens, kuris bandė sutrukdyti įkaito paėmimui, nužudymas.¹⁵¹

Vokietijos BK pasinaudojimo bejėgiška nukentėjusiojo būkle neįtvirtina kaip nužudymą kvalifikuojančios aplinkybės, bet kai kuriuose kituose specialiosios dalies straipsniuose, požymiai, apibūdinantys asmens bejėgišką būklę, lemia griežtesnes bausmes nei tos, kurios numatytos už panašius nusikaltimus nesant komentuojamiems požymiams. Pavyzdžiui, pasinaudojimas nukentėjusiojo psichiniais ar emociniais sutrikimais arba neįgalumu, įskaitant ir nukentėjusiojo priklausomybę nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų ir pan. (Vokietijos BK 147c straipsnis). Taigi analizuojant Vokietijos BK sistemiškai, darytina išvada, kad aptariamoms aplinkybėms turi neabejotinai didelę reikšmę individualizuojant bausmes už nužudymą esant tokiems požymiams. Be to, atsižvelgęs į faktines bylos aplinkybes, teismas gali kaltininko veiką kvalifikuoti pagal 212 straipsnio 2 dalį kaip ypatingai sunkų paprastą nužudymą.

3.3 Savo motinos, tėvo ar vaiko nužudymas

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnis skelbia: „Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę.(...) Tėvų teisė ir pareiga - auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti. Vaikų pareiga - gerbti tėvus, globoti juos senatvėje ir tausoti jų palikimą.“ Taigi įstatymų leidėjas pripažįsta šeimos kaip „pagrindinės visuomenės ląstelės“ teisę į ypatingą valstybės apsaugą visose srityse. Todėl nenuostabu, kad BK 129 straipsnio 2 dalies 3 punkte savo motinos, tėvo ar vaiko nužudymas traktuojamas kaip itin pavojinga veika, kuri „drastiškiausiai pažeidžia krikščioniškąją ir apskritai žmoniškąją moralę“¹⁵². Ji ne tik parodo asmens nepagarbą įstatymo saugomiems gėriams, bet ir liudija apie visišką jo degradaciją, kadangi gyvybė yra atimama žmogui, kaltininkui ją suteikusiam (motinai, tėvui) arba žmogui, kuriam jis pats ją suteikė (vaikui).

¹⁵⁰ *Cit. op.* 18, p.30.

¹⁵¹ *Cit. op.* 22, p. 385.

¹⁵² *Cit. op.* 72, p. 165.

Iki 1991 metų komentuojamas nužudymą kvalifikuojantis požymis į 1961 m. BK įtrauktas nebuvo. Nuo minėtų 1991 metų kvalifikuotu buvo laikomas tik savo motinos ar tėvo nužudymas, tuo tarpu dabartinė šio požymio formuluoė, BK atsirado tik nuo 2003 m. gegužės 1 d., t.y. įsigaliojus naujam BK.

Gali pasirodyti, kad BK įtvirtinta formuluoė „tas, kas nužudo savo motiną, tėvą ar vaiką“ yra pakankamai aiški ir nereikalauja išsamesnės analizės, vis dėlto praktikoje kyla nemažai diskusijų sprendžiant klausimą, kokiais kriterijais turi būti vadovujamasi nustatant, ar nužudytas asmuo yra kaltininko motina, tėvas ar vaikas. LAT senato 2004 m. nutarime Nr. 46 numatyta, kad nužudymas laikomas kvalifikuotu, kai kaltininkas nužudo savo motiną, tėvą ar vaiką, kurie tokie jam yra pagal kilmę, patvirtintą įstatymų nustatyta tvarka arba pagal teismo sprendimą, ir ši aplinkybė jam yra žinoma. BK 129 straipsnio 2 dalies 3 punktas bus inkriminuojamas kaltininkui ir tais atvejais, kai nužudomi motina ar tėvas, kuriems kaltininko atžvilgiu yra apribota tėvų valdžia arba jų teisės yra panaikintos vaiką įvaikinus, bet kaltininkas žino, kad tas asmuo yra jo motina ar tėvas pagal kilmę, o taip pat ir tais atvejais, kai kaltininkas nužudo kitą įvaikintą asmenį, žinodamas, kad nukentėjusysis yra jo vaikas pagal kilmę.¹⁵³ Taigi LAT senatas teikia prioritetą išimtinai kraujo ryšiui. Jo manymu, tėviai ar įvaikis šios nusikalstamos veikos nukentėjusiuoju būti negali. Vadinasi, kai asmuo, nežinodamas, kad yra įvaikintas, ir siekdamas nužudyti savo motiną ar tėvą, atima gyvybę savo imotei arba tėviui, jis bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ne už baigtą kvalifikuotą nužudymą, bet už pasikėsinimą jį padaryti.

Autorės nuomone, toks analizuojamo nužudymą kvalifikuojančio požymio turinio aiškinimas nėra teisingas dėl dviejų pagrindinių priežasčių: 1) jis prieštarauja įstatyminio įvaikinimo teisinių santykių reglamentavimui civilinės teisės srityje, kadangi LR CK 3.227 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad įvaikinimu panaikinamos tėvų ir vaikų tarpusavio asmeninės ir turtinės teisės bei pareigos ir sukuriamos tėviams bei įvaikiams, to paties straipsnio 2 dalyje pažymima, jog *įtėviai laikomi vaiko tėvais* pagal įstatymą nuo teismo sprendimo įvaikinti įsiteisėjimo dienos; 2) akcentuojant išimtinai *kraujo ryšį*, nepelnytai yra pamiršamas ne mažiau svarbus vaikų ir tėvų *moralinis-socialinis ryšys*, kuris pasireiškia tarpusavio meile, prisirišimu, pagarba, rūpinimusi ir pan. Reikėtų pripažinti, kad kraujo ryšys nesuponuoja stipraus moralinio-socialinio ryšio tarp vaiko ir tėvų, ypač, kai pastarasis nuo kūdikystės augo su tėviais ir biologinių tėvų net nepažinojo. Todėl paviršutiniška būtų teigti, kad analizuojamos veikos pavojingumą didina vien tik kaltininko abejingumas jį siejančiam kraujo ryšiui su nukentėjusiuoju.

¹⁵³ Cit. op. 6.

Remiantis tuo, kas pasakyta, BK 129 straipsnio 2 dalies 3 punkto formuluotė „tas, kas nužudė savo motiną, tėvą ar vaiką“, autorės nuomone, turėtų apimti ne tik kurio nors iš biologinių tėvų ar biologinio vaiko, bet ir įvaikintojo ar įvaikio nužudymą. Tokia praktika egzistuoja kitose šalyse, kaip pavyzdį galima paminėti Prancūzijos BK 221-4 straipsnio 2 punktą, kuriame įtvirtintas nužudymą kvalifikuojantis požymis – savo tėvo, motinos, senelio, senelės, įtėvio ar įmotės nužudymas.

Norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad motinai ar tėvui, nužudžiusiems savo vaiką, veika kvalifikuojama pagal šį punktą nepriklausomai nuo nukentėjusiojo amžiaus. Tuo atveju, jei vaikas nėra sulaukęs keturiolikos metų, kaltininkui papildomai inkriminuojamas mažamečio nužudymas, be to, teismas sprendžia ir apie nukentėjusiojo bejėgišką būklę.

Kaip turėtų būti vertinama situacija, kuomet motina nužudo savo vaiką – naujagimį? Pagal 1961 m. BK lemiamos reikšmės tokiu atveju turėjo veikos padarymo laikas, t. y. jei naujagimį motina nužudydavo gimdimo metu ar iškart po jo, veika visada buvo kvalifikuojama kaip privilegijuotas nužudymas pripažįstant, kad kaltininkė buvo ypatingoje psichofizinėje būsenoje, kurią galima vertinti kaip ribotą pakaltinamumą¹⁵⁴. Šiuo metu galiojančio BK 131 straipsnyje veikos padarymo laiko kaip būtinojo požymio atsisakyta. Tokios veikos kvalifikacija siejama išimtinai su motinos psichofizine būseną, nulemta gimdymo proceso. Taigi motinos savo naujagimio nužudymas gali būti kvalifikuotas kaip privilegijuotas pagal BK 131 straipsnį tik tuo atveju, jei sumanymas atimti gyvybę kūdikiui kilo prasidėjus gimdymui ir išimtinai dėl gimdymo proceso nulemtos moters psichofizinės būsenos. Tais atvejais, kai ketinimas nužudyti vaiką kilo dar iki gimdimo arba veika padaryta ne dėl gimdymo proceso nulemtos būsenos, kaltininkei turėtų būti inkriminuojamas kvalifikuotas savo mažamečio, bejėgiškos būklės vaiko nužudymas (129 straipsnio 2 dalies 1, 2 ir 3 punktai).

Pažymėtina, kad analizuojamą kvalifikuotą nužudymą gali įvykdyti tik specialusis subjektas – nukentėjusiojo motina, tėvas ar vaikas. Tuo tarpu, jei vykdytojo veiksmus nužudant bendrininko motiną, tėvą ar vaiką atliko kiti asmenys tai suvokdami, jie turi būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 24 straipsnio 6 dalį ir 129 straipsnio 2 dalies 3 punktą kaip padėjėjai kvalifikuotame nužudyme.¹⁵⁵

Kiti darbe analizuojami užsienio šalių kodeksai tyčinio gyvybės atėmimo savo motinai, tėvui ar vaikui netraktuoja kaip kvalifikuoto nužudymo, tačiau nekyla abejonių, kad šios aplinkybės gali turėti didelę reikšmę skiriant bausmę.

¹⁵⁴ *Cit. op. 7, p. 27.*

¹⁵⁵ *Cit. op. 6.*

3.4 Nėščios moters nužudymas

Ši nusikalstama veika laikoma pavojingesne visuomenei už paprastą nužudymą todėl, kad kaltininkas kėsinaisi į nėščios moters gyvybę, kurios padėtis išskirtinė daugeliu požiūriu – psichologiniu, fiziologiniu, moraliniu, socialiniu. Be to, nužudant nėščią moterį, kartu sunaikinama ir pradėjusi formuotis gyvybė – būsimas žmogus.

Nėščios moters bei jos negimusio kūdikio ypatingos apsaugos būtinybė buvo pripažįstama Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje jau XIV amžiuje, antai, Pamedės Teisynas numatė, kad „nužudžius nėščią moterį, vaisiaus žuvimas vertinamas puse vyro“¹⁵⁶. 1961 m. BK besilaukiančios moters nužudymas taip pat buvo laikomas kvalifikuotu ir užtraukė kaltininkui griežtesnę bausmę.

Norint inkriminuoti kaltininkui BK 129 straipsnio 2 dalies 4 punktą, remiantis 2004 m. LAT senato nutarimu Nr. 46, privalo būti įrodytos dvi aplinkybės: 1) nukentėjusioji nužudymo momentu buvo nėščia (šiuo atveju reikšmės neturi nei nėštumo trukmė, nei vaisiaus gyvybingumas); 2) kaltininkas žinojo arba pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes turėjo ir galėjo suvokti, kad auka laukiasi (koku būdu kaltininkas apie tai sužinojo, kvalifikavimui reikšmės neturi). Jei nepavyksta įrodyti vienos ar kitos iš minėtų aplinkybių, veika negali būti traktuojama kaip nėščios moters nužudymas. Pavyzdžiui, jei kaltininko tyčia nukreipta būtent į nėščios moters nužudymą, tačiau jis klysta dėl nukentėjusiosios nėštumo, veika bus kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti nėščią moterį. Tuo tarpu, jei kaltininkas atima gyvybę besilaukiančiai moteriai, nežinodamas apie jos nėštumą, jis bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už paprastą nužudymą pagal BK 129 straipsnio 1 dalį.

Pažymėtina, kad veikos kvalifikavimui jokios reikšmės neturi nužudymo padarymo motyvai. Tačiau, jei kaltininkas atima gyvybę dėl motyvų, numatytų 129 straipsnio 2 dalyje, pavyzdžiui, dėl savanaudiškų ar chuliganiškų paskatų, jo veika papildomai kvalifikuojama pagal šiuos požymius.¹⁵⁷ Kvalifikavimo taipogi neįtakoja toji aplinkybė, kad miršta tik motina, o vaikui gyvybę pavyksta išsaugoti.

RF BK komentuojamas požymis yra numatytas 105 straipsnio 2 dalies „r“ punkte. Rusijos įstatymų leidėjas apibūdina jį terminu „kaltininkui žinomai nėščios moters nužudymas“. Norėtusi atkreipti dėmesį, jog termino „kaltininkui žinomai“ nereikėtų traktuoti kaip objektyviais ir neginčytiniais įrodymais pagrįsto kaltininko įsitikinimo apie tam tikrą aplinkybių buvimą ar nebuvimą. Pakanka, kad kaltininkas bet koku būdu būtų informuotas

¹⁵⁶ Cit. op. 72, p. 72.

¹⁵⁷ Cit. op. 8, p. 24.

apie galimą (tikėtiną) atitinkamų aplinkybių egzistavimą, tuo tarpu, jo abejonės dėl informacijos pagrįstumo veikos kvalifikavimui reikšmės neturi.¹⁵⁸

Nepaisant akivaizdžiai didesnio nėščios moters nužudymo pavojingumo visuomenei, nei Lenkijos BK, nei Vokietijos BK šis kvalifikuojantis požymis nėra numatytas. Tačiau atsižvelgiant į moters iščiose esančio vaisiaus ypatingą teisinę apsaugą, apie kurią byloja išskirtinis dėmesys baudžiamosios atsakomybės už veikas, susijusias su nėštumo nutraukimu, reglamentavimui Vokietijos BK bei absoliutus abortų draudimas Lenkijoje, darytina išvada, kad komentuojamas požymis turi didžiulę reikšmę baudmės paskyrimui kaltininkui. Vokietijoje šio požymio veikoje buvimas gali lemti teismo sprendimą pripažinti nužudymą ypatingai sunkiu bei inkriminuoti asmeniui Vokietijos BK 212 straipsnio 2 dalį.

3.5 Dviejų ar daugiau žmonių nužudymas

Šis nužudymą kvalifikuojantis požymis inkriminuojamas tais atvejais, kai kaltininko veiksmus, atimant gyvybę ne vienam, o dviem ar daugiau asmenims, sąlygoja vieningas nusikalstamas sumanymas. Tai ne du atskiri, o vienas nusikaltimas pavojingesnis visuomenei dėl tos priežasties, kad jo padariniai – dviejų ar daugiau žmonių mirtis.¹⁵⁹

Vertėtų pabrėžti, kad dviejų ar daugiau žmonių mirtis – tai būtini padariniai, be kurių komentuojamas kvalifikuotas nužudymas negali būti traktuojamas kaip baigtas. 2004 m. LAT senato nutarime Nr. 46 nurodoma, kad tuo atveju, jei kaltininkas siekia atimti gyvybę dviems asmenims, bet jam to padaryti nepavyksta, jis bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už pasikėsinimą padaryti dviejų ar daugiau žmonių nužudymą. Tuo tarpu, jei kaltininkui, sumanius nužudyti du asmenis, pavyksta realizuoti savo sumanymą tik vieno asmens atžvilgiu, jo veika taip pat bus traktuojama kaip pasikėsinimas padaryti analizuojamą kvalifikuotą nužudymą ir papildomai kaip paprastas (pagal BK 129 straipsnio 1 dalį) arba kvalifikuotas (pagal kitus BK 129 straipsnio 2 dalies punktus) baigtas nužudymas, priklausomai nuo bylos aplinkybių. Pavyzdžiui, *Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendžiu I. D. buvo nuteista pagal BK 129 straipsnio 1 dalį ir 22 straipsnio 1 dalį, 129 straipsnio 1 dalies 5 punktą už tai, kad keršydama už negražintą skolą, įmetė degantį laikraštį į R. U. ir R. K. gyvenamąjį namą, naudodamasi tuo, kad jie miegojo ir negalėjo veiksmingai pasipriešinti, minėtą namą padegė. Dėl gaisro R. U. žuvo apsinuodijęs dūmais, o R. K. buvo padaryti lengvi kūno sužalojimai.*¹⁶⁰ Norėtuši atkreipti dėmesį į tai, kad tokia kvalifikavimo nuostata prieštarauja tame pačiame nutarime išdėstyta LAT senato pozicijai, kad pasikėsinimas padaryti kvalifikuotą nusikaltimą apima baigtą

¹⁵⁸ Cit. op. 18, p. 30.

¹⁵⁹ Cit. op. 92, p.195.

¹⁶⁰ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 1-125/2003.

nusikaltimą, neturintį kvalifikuojančiųjų požymių, todėl pastarasis papildomai kaltininkui nėra inkriminuojamas. Taigi visiškai neaišku, kodėl atvejais, kai kaltininkas nužudo asmenį, klaidingai manydamas, kad pastarasis neturi keturiolikos metų, vertinamas kaip pasikėsinimas padaryti mažamečio nužudymą¹⁶¹, tuo tarpu vieno asmens gyvybės atėmimas (be jį kvalifikuojančiųjų požymių), turint sumanymą nužudyti du ar daugiau – kaip pasikėsinimas padaryti kvalifikuotą komentuojamą veiką ir papildomai kaip baigtas paprastas nužudymas, juk abiem minėtais atvejais pasekmės yra vienodos.

Dviejų ar daugiau žmonių nužudymas laikomas baigtu, kai kaltininkas nužudo bent du asmenis vienu metu, veikdamas tiesiogine ar netiesiogine tyčia atskirų nukentėjusiųjų atžvilgiu, arba skirtingu laiku, veikdamas tiesiogine tyčia pagal bendrą nusikalstamą sumanymą nužudyti bent du asmenis.¹⁶² Pirmuoju atveju bendras nusikalstamas sumanymas nėra būtinas. Kaltininkas gali veikti tiesiogine tyčia visų nukentėjusiųjų atžvilgiu arba gali nužudyti vieną žmogų numatydamas, kad dėl jo veikos gali žūti ir daugiau žmonių, tačiau sąmoningai ignoruodamas šią aplinkybę, taip dėl vieno žmogaus gyvybės atėmimo veikdamas tiesiogine, o dėl kitų – netiesiogine tyčia. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, jei kaltininkas, siekdamas nužudyti du ar daugiau žmonių, suvokia, kad dėl jo veikos neišvengiamai kils pavojus bent vieno pašalinio žmogaus gyvybei, jam turi būti inkriminuojamas ir nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu. Be to, įmanoma, bent teoriškai situacija, kai vienu metu toje pačioje vietoje tais pačiais veiksmais atimama gyvybė dviem žmonėms, tačiau vienam tyčia, o kitam – dėl neatsargumo. Tokiu atveju inkriminuoti straipsnio dalie punkto negalima, nes yra du savarankiški nusikaltimai – nužudymas ir neatsargus gyvybės atėmimas.¹⁶³

Kaip minėta, analizuojama veika gali būti padaroma ir skirtingu metu.¹⁶⁴ Esant tam tikram laiko tarpui tarp kelių žmonių nužudymo, norint kaltininkui inkriminuoti komentuojamą kvalifikuojamą požymį, būtina įrodyti vieningą nusikalstamą sumanymą. Tokiais atvejais apie vieningą sumanymą liudija kaltininko tyčios kryptingumas (tyčia šiuo atveju gali būti tik tiesioginė), tuo tarpu motyvas neturėtų būti traktuojamas kaip būtinas nusikalstamo sumanymo vieningumo požymis. Galimos ir tokios situacijos, kuomet vienas po kito skirtingais motyvais nužudomi keli žmonės, pavyzdžiui, vienas nukentėjusysis

¹⁶¹ Analogiškai yra vertinama klaida dėl moters nėštumo, asmens bejėgiškos būklės ir t.t. (aut. pastaba)

¹⁶² *Cit. op. 6.*

¹⁶³ *Cit. op. 7, p.16.*

¹⁶⁴ Pažymėtina, kad kai kurie mokslininkai laikosi nuomonės, jog nužudymas dviejų ar daugiau žmonių gali būti inkriminuojamas tik tuo atveju, jei veikos padaromos vienu metu (žiūr. АРЕНДАРЕНКО А. В.; *et al. Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный)*. Москва: Книжный мир, 2004. p. 253.)

nužudomas dėl chuliganiškų paskatų, o kitas – dėl nukentėjusiojo asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo.¹⁶⁵

LAT senatas 2004 m. nutarime Nr. 46 nurodo, kad tuo atveju, kai kaltininko sumanymas buvo nužudyti tris ir daugiau asmenų, bet pavyko nužudyti du asmenis, o į kitus tik pasikėsinta, veika kvalifikuojama kaip baigtas nusikaltimas pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 5 punktą. Būtent taip *Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendžiu kvalifikuota V. G., S. N. ir R. B. veika, nes jie, susitarę nužudyti R. P., V. Č. ir J. V., nužudė tik du – R. P. ir V. Č., o J. V. nužudyti nepavyko dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jų valios (nukentėjusysis paspruko)*.¹⁶⁶

Pagal RF BK 105 straipsnio 2 dalies „a“ punktą baudžiamoji atsakomybė už dviejų ar daugiau asmenų nužudymą reglamentuojama analogiškai LR BK, išskyrus tai, kad į minėto punkto turinį yra įtrauktas pakartotinumai, kuris iki 2003 m. buvo išskiriamas kaip savarankiškas nužudymą kvalifikuojantis požymis RF BK 105 straipsnio 2 dalies „n“ punkte. Taigi, kaltininko veika bus kvalifikuojama pagal komentuojamą RF BK punktą ir tuomet, kai nesant nužudymą privilegijuojančių požymių nužudomi du ar daugiau žmonių, kuomet kiekvienas nužudymas turi savarankišką motyvą ir tarp veikų yra tam tikras laiko tarpas, su sąlyga, kad kaltininkas nebuvo nuteistas nė už vieną iš mažiausiai dviejų nužudymų ir nėra suėję patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už padarytas veikas senaties terminai¹⁶⁷. Šiuo atveju veikos kvalifikuojamos pagal sutapties taisyklę, pirmąjį nužudymą kvalifikuojant pagal RF BK 105 straipsnio 1 dalį (jei nėra nužudymą kvalifikuojančių aplinkybių), o sekantį – pagal RF BK 105 straipsnio 2 dalies „a“ punktą.

Lenkijos BK 148 straipsnio 3 dalyje numatyti du nužudymą kvalifikuojantys požymiai: 1) daugiau nei vieno asmens nužudymas vienu veiksmu; 2) nužudymas, padarytas anksčiau už tokią veiką teisto asmens. Pirmasis požymis gali būti inkriminuojamas kaltininkui tik tuo atveju, jei gyvybė dviem ar daugiau žmonių buvo atimta vienu veiksmu, neatsižvelgiant į tai, kada atsirado veikos padariniai (nukentėjusieji gali mirti ir skirtingu metu, bet mirties priežastimi turi būti vienas veiksmas).¹⁶⁸ Taigi šio požymio turinys yra siauresnis, lyginant su LR BK įtvirtintų dviejų ar daugiau žmonių nužudymu, kadangi neapima nužudymo padaryto keliais kaltininko veiksmais, esant vieningai tyčiai ir laiko tarpui tarp atskirų veikų. Antrasis požymis apibūdina nusikaltimo subjektą ir, autorės nuomone, apskritai neturėtų būti traktuojamas kaip aplinkybė, lemianti didesnę veikos pavojingumą ir tuo pačiu –

¹⁶⁵ *Cit. op.* 14, p. 110.

¹⁶⁶ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2K-370/2003.

¹⁶⁷ ГАУХМАН, Л.Д.; et al. *Уголовное право. Особенная часть: учебник* [для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлению 521400 "Юриспруденция" и специальности 021100 "Юриспруденция"]. Москва: Эксмо, 2004, p. 42.

¹⁶⁸ *Cit. op.* 22, p. 386.

kvalifikaciją. Minėtą požymį skeptiškai vertina ir Lenkijos baudžiamosios teisės teoretikai. K. Daškevič kelia klausimą, ar teisinga, kad pagal šį punktą turi būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn asmuo, kuris anksčiau buvo teistas už neatsargų gyvybės atėmimą, taip pat asmuo, kuris atėmė gyvybę iš gailėsčio ir remiantis 150 straipsnio 2 dalimi, atsižvelgus į ypatingas bylos aplinkybes, teismo sprendimu buvo atleistas nuo bausmės.¹⁶⁹

Paminėtina, kad, nepaisant didesnio pavojingumo visuomenei, Vokietijos BK dviejų ar daugiau žmonių nužudymą į kvalifikuotų veikų sąrašą neįtraukia.

3.6 Nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai

Bet koks nužudymas yra žiaurus nusikaltimas, tačiau nužudymas kankinant ar kitaip itin žiauriai pasižymi *ypatingu žiaurumu* ir atskleidžia pačius neigiamiausius kaltininko asmenybės bruožus – beširdiškumą, negailestingumą, sadizmą, visišką abejingumą kito žmogaus kančioms. Tokio pobūdžio nusikaltimai kelia visuomenei ypatingą pavojų tiek dėl savo padarymo būdų, tiek ir dėl kitų veikos aplinkybių.

Ypatingas žiaurumas kaip nužudymą kvalifikuojantis požymis buvo numatytas ir iki 2003 m gegužės 1 d. galiojusiame 1961 m BK. Šiuo metu galiojančiame BK pasikeitė komentuojamo požymio formuluotė, į kurią buvo papildomai įtraukta kankinimo aplinkybė, tačiau požymio turinys iš esmės nepakito.

Pažymėtina tai, jog nei senajame, nei galiojančiame BK nėra apibrėžtos sąvokos „kankinant“ ir „itin žiauriai“, todėl šią spragą tenka užpildyti pasitelkus baudžiamosios teisės doktriną bei teismų praktiką. Kita vertus, tiek teorijoje, tiek praktikoje yra gana sudėtinga nustatyti vieningus kriterijus, pagal kuriuos būtų galima atriboti „žiaurumą“ nuo „ypatingo žiaurumo“, kadangi vienos ar kitos veikos priskyrimas paprastam arba ypatingai žiauriam padarymo būdai priklauso ne tik nuo paties subjekto vertinimo, moralinių jo principų, socialinės padėties, bet ir nuo visuomenėje vyraujančios moralinės – psichologinės atmosferos, gėrio ir blogio sampratos toje socialinėje aplinkoje, kuriai priklauso pareigūnas, sprendžiantis veikos teisinio įvertinimo klausimus¹⁷⁰. Be abejo, svarbų vaidmenį šiuo atveju atlieka medicinos eksperto išvada, kurioje nustatoma mirties priežastis, sužalojimų pobūdis bei jų sunkumo laipsnis. Vis dėlto nereikėtų pamiršti, kad sąvoka „kankinant ar kitaip itin žiauriai“ yra ne medicininė, o juridinė, todėl kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgęs į visas faktines aplinkybes, apie veikos ypatingą žiaurumą sprendžia teismas.

¹⁶⁹ DASZKIEWICZ, Krystyna. *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Rozdział XIX Kodeksu karnego*. Komentarz. Warszawa: Wydawnictwo C. H. BECK, 2000, p. 85.

¹⁷⁰ ALIUKONIENĖ, Rita. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis, kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą. *Teisė*, 2005, Nr. 54, p. 21.

Kaip minėta, BK neapibrėžia sąvokų „kankinant“ bei „itin žiauriai“. LAT senato nutarime Nr. 46 kankinimas apibūdinamas kaip tam tikrą laiką trunkantys veiksmai, sukeltys dideles fizines, dvasines kančias nukentėjusiajam tiesioginiu poveikiu į jo kūną arba sudarantys sąlygas kilti tokioms kančioms (dėl skausmo, alkio, troškulio, šalčio, karščio, verčiant atlikti nukentėjusį žeminančius veiksmus ir pan.). Tuo tarpu, nužudymas kitaip itin žiauriai – kaip veika, kuomet gyvybė atimama itin skausmingu būdu (nuodijant skausmingai veikiančiais nuodais, deginant, užkasant, numetant iš didelio aukščio ir pan.) arba padarant nukentėjusiajam daug kūno sužalojimų. Nužudymas itin žiauriai gali būti pripažintas ir tada, kai prieš atimant gyvybę ar jos atėmimo metu iš nukentėjusiojo buvo tyčiojamosi (jis verčiamas pats save žaloti ir pan.) arba kai kaltininkas tyčia trukdo suteikti pagalbą jo sužalotam nukentėjusiajam, arba kai nužudoma suardant žmogaus kūno anatominį vientisumą (pvz., nukertama galva ir pan.). Puikiu pavyzdžiu, vaizduojančiu ypatingą nužudymo žiaurumą, galėtų būti *Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla, kurioje A. M. ir A. B. nuteisti pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 5 punktą už tai, kad susitarę nužudyti R. Š., išsivežė jį į sodo namelį, kur, uždėję jam antrankius ir pririšę prie namelio atraminio stulpo, ilgai mušė akmeniu, rankomis, kastuvu (kiekvienas iš kaltininkų sudavė ne mažiau kaip po 20 smūgių). Vėliau A. M. ir A. B., nutarę užkasti nukentėjusį R. Š. gyvą, iškasė sode duobę ir tyčiodamiesi bei sukeldami nukentėjusiajam dideles dvasines ir fizines kančias, nurengė jį nuogai, diržu užrišo rankas, apvynioję lipnia juosta užveržė burną ir kaklą bei paklupdė prie iškastos duobės. Sudavę dar pora smūgių į galvą, kaltinamieji pargriovė R. Š. į duobę ir užkasė dar gyvą.*¹⁷¹

Pažymėtina, kad nužudymu kankinant ar kitaip itin žiauriai veika gali būti pripažįstama ir tada, kai nukentėjusysis nužudomas jo artimųjų akivaizdoje, taip sukeltas jiems dideles dvasines kančias. Nukentėjusiojo artimaisiais reikėtų laikyti ne tik jo artimus giminaičius, šeimos narius, bet ir kitus žmones, su kuriais nukentėjusį sieja artimas bendravimas ar draugystė. Tačiau artimųjų buvimas nusikalstamos veikos padarymo metu neturėtų būti pripažįstamas veikos kvalifikuojamuoju požymiu, jeigu nustatoma, kad jie negali suprasti nukentėjusiojo atžvilgiu daromos veikos esmės (dėl psichinės ligos, pernelyg jauno amžiaus ir pan.), kadangi pastaroji aplinkybė eliminuoja didesnių dvasinių kančių sukėlimą tiek nukentėjusiajam, tiek jo artimiesiems. Paminėtina, jog kai kurie mokslininkai ypatingą dėmesį skiria nukentėjusiojo sukeltom dvasinėm kančiom. Pavyzdžiui, A. Schönke ir H. Schröder mano, kad „itin žiauriai gali būti pripažintas nužudymas vienu šūviu į galvą, jei pasiruošimas vyko nukentėjusiojo akivaizdoje ir jis suvokė artėjančią mirtį“¹⁷².

¹⁷¹ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2K-398 / 2003.

¹⁷² *Cit. op.* 52, p. 1696.

Kaip minėta, sąvoka „kankinant ar kitaip itin žiauriai“ yra juridinė, o ne medicininė, todėl daugybės žaizdų padarymas nukentėjusiajam, pats savaime nėra pagrindu pripažinti nužudymą itin žiauriu. Didžioji dalis sužalojimų gali būti padaryti ne dėl ypatingo kaltininko žiaurumo, bet gali būti nulemti jo psichologinės būsenos (pykčio, pagiežos), siekiant iki galo užbaigti pradėtą nusikaltimą ar dėl aktyvaus nukentėjusiojo pasipriešinimo. Tuo tarpu, norint pripažinti nužudymą padarytu kankinant ar kitaip itin žiauriai, reikia įrodyti, kad kaltininkas suvokė savo veikos pobūdį, norėjo ar sąmoningai leido atsirasti veikos rezultatui, kurį sukelia ypatingas žiaurumas¹⁷³. Šiuo atveju vertėtų paminėti *Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendį, kuriuo teisėjų kolegija nustatė, kad F. M., būdamas girtas, kilus konfliktui su nukentėjusiuoju I. G., suduodamas rankomis ir kojomis ne mažiau kaip 52 smūgius į įvairias kūno vietas, tarp jų ir į galvą, krūtinę, pilvą, padarė sužalojimus, nuo kurių nukentėjusysis mirė. Tačiau kolegija nutarė, kad nėra nustatyta F. M. tyčia ir tikslas nužudyti I. G. kankinant ar kitaip itin žiauriai. Remdamasi teismo medicinos specialisto išvada, kolegija sprendė, kad nukentėjusiojo mirtį lėmė tik 13 sužalojimų, padarytų dėl 13 trauminių poveikių, taigi gyvybės atėmimo būdas nebuvo itin žiaurus, ne visi sužalojimai buvo sunkūs ir pavojingi gyvybei. Buvo atsižvelgta taip pat ir į teismo psichiatrinės psichologinės ekspertizės išvadą, jog F. M. nėra būdingas polinkis į žiaurumą ar prievartavimą, nes būdamas blaivus elgiasi nepriekaištingai, konfliktą išprovokavo abiejų tarpusavio ginčas.*¹⁷⁴

Skirtingai baudžiamosios teisės teoretikų yra vertinami kaltininko veiksmai, kai žalojamas yra jau negyvo žmogaus lavonas. Vieni autoriai mano, kad „itin žiauriai turėtų būti pripažįstami ir tie nužudymai, kai kaltininko veiksmai po nusikaltimo rodo jo ypatingą žiaurumą – kai tyčiojamas iš lavono, jis pjaustomas, badomas ir pan.“¹⁷⁵ Kiti autoriai iš esmės pritaria šiai nuomonei, su išlyga, kad pagal komentuojamą punktą negali būti kvalifikuojamos tokios veikos, kai lavonas susmulkinamas į dalis ar sunaikinamas, turint tikslą paslėpti nusikaltimą¹⁷⁶. Tuo tarpu LAT senatas nurodo, jog veiksmai su lavonu, kai kaltininkas suvokia, jog nukentėjusysis yra miręs, negali būti vertinami kaip nužudymo tąsa, ir jų pobūdis nužudymo būdo vertinimui reikšmės neturi. Taip pat lavono sunaikinamas ar susmulkinamas į dalis po nužudymo, turint tikslą paslėpti padarytą veiką, negali būti kvalifikuojamas kaip nužudymas itin žiauriai.¹⁷⁷ Taigi šiuo atveju veika, kai po nužudymo lavonas sunaikinamas, susmulkinamas į dalis ar kitaip išniekinamas nepriklausomai nuo tokių kaltininko veiksmų tikslų ir motyvų, turi būti kvalifikuojama kaip nusikaltimų sutaptis –

¹⁷³ *Cit. op.* 14, p. 121.

¹⁷⁴ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 1-98/2004.

¹⁷⁵ *Cit. op.* 7, p. 18.

¹⁷⁶ *Cit. op.* 92, p. 195;

¹⁷⁷ *Cit. op.* 6.

nužudymas (BK 129 straipsnio 1 arba 2 dalis priklausomai nuo veikos aplinkybių) ir mirusiojo palaikų išniekinimas (BK 311 straipsnio 1 dalis).

Įmanoma yra situacija, kuomet nukentėjusysis po vieno ar kelių smūgių praranda sąmonę ir tik po to jam, nebejaučiančiam skausmo, padaromi visi kiti dauginiai sužalojimai. Šiuo atveju veikos kvalifikavimas priklauso nuo kaltininko tyčios kryptingumo. Jei kaltininkas sudavė dar keliasdešimt smūgių į įvairias nukentėjusiojo kūno vietas suvokdamas, kad pastarasis yra be sąmonės, jo veika neturėtų būti traktuojama kaip padaryta ypatingai žiauriai. Tuo tarpu, jei kaltininko tyčia buvo nukreipta į tai, kad nukentėjusysis patirtų dideles kančias, bet jų nepatyrė dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko (pvz. buvo praradęs sąmonę) veika turėtų būti kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti kankinant ar kitaip itin žiauriai. Analogiška situacija susiklosto ir tuomet, kai nukentėjusysis įvykio metu yra apsvaigęs nuo alkoholio, dėl ko jis yra mažiau jautrus skausmui arba išvis jo nejaučia.

RF BK baudžiamoji atsakomybė už nužudymą itin žiauriai yra reglamentuojama 105 straipsnio 2 dalies „д“ punkte. Nors komentuojamo kvalifikuojančio požymio formuluotė yra trumpesnė nei LR BK ir neapima kankinimo aplinkybės, RF AT plenumo nutarimas Nr. 1, jo turinį aiškina panašiai kaip ir LAT senato nutarimas Nr. 46.

Ypatingas žiaurumas kaip nužudymą kvalifikuojantis požymis analogiškai reglamentuojamas ir Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalyje (taip pat išskiriant nužudymą kankinant) bei Lenkijos BK 148 straipsnio 2 dalies 1 punkte.

3.7 Nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu

Šio nužudymą kvalifikuojančio požymio įtvirtinimą BK sąlygoja akivaizdžiai didesnis veikos pavojingumas visuomenei bei teisės saugomiems gėriams. Kaltininkas realizuodamas savo sumanymą tyčia atimti gyvybę tam tikram asmeniui, suvokia, kad naudoja tokį nužudymo būdą, kuris yra pavojingas ne tik to vieno asmens gyvybei.

1961 m. BK komentuojamas požymis buvo apibrėžiamas terminu „nužudymas daugelio žmonių gyvybei pavojingu būdu“. Tokia formuluotė, autorės nuomone, neatitiko komentuojamo kvalifikuojamojo požymio esmės. Pagal Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne pateiktus paaiškinimus sąvoka „daugelis“ reiškia „didelis kiekis, daugybė, aibė“¹⁷⁸, tuo tarpu 1999 m. LAT senato nutarime Nr. 18 nurodyta, kad veika turi būti kvalifikuojama kaip nužudymas daugelio žmonių gyvybei pavojingu būdu tuo atveju, kai siekdamas nužudyti asmenį kaltininkas suvokia, jog jis panaudoja tokį būdą, kuris yra pavojingas ne tik siekiamo nužudyti žmogaus, bet ir bent vieno kito ar kelių žmonių gyvybei, arba kai realizuodamas

¹⁷⁸Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą <<http://www.autoinfa.lt/webdic/>> .

tyčią nužudyti bet koki žmogų kaltininkas suvokia, kad panaudoja būdą, kuris kelia grėsmę mažiausiai dviejų žmonių gyvybei.¹⁷⁹

Galiojantis LR BK sąvokos „kitų žmonių pavojingu būdu“ turinio neapibrėžia. LAT senato nutarime nurodyta, kad nužudymas kvalifikuojamas pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 7 punktą (kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu), kai, siekdamas nužudyti asmenį, kaltininkas panaudoja tokį būdą, kuris yra pavojingas ne tik siekiamo nužudyti žmogaus, bet ir bent vieno kito žmogaus gyvybei. Grėsmė kitų žmonių gyvybei turi būti reali. Taigi nužudymo padarymo būdas yra pagrindinė aplinkybė, kurią būtina išsiaiškinti norint kaltininkui inkriminuoti analizuojamą veiką. Siekiant nustatyti ar nusikaltimas buvo padarytas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu, visu pirma reikia įvertinti kaltininko pasirinktus įrankius ir priemones, skirtus nusikaltimui padaryti, bei pačią aplinką, kurioje jis buvo padarytas (laikas, vieta, situacija, kitos aplinkybės). Prie tokių įrankių ar priemonių tiek baudžiamosios teisės teorijoje, tiek teismų praktikoje priskiriami sprogmenys, sprogstamosios medžiagos, šaunamieji ginklai, nuodingosios, cheminės, radioaktyviosios medžiagos, ugnis, dujos, elektra, nepagydomas ligas sukeltantys mikrobai ir pan. Tokia pozicija aiškinama tuo, jog „šiems nusikaltimo padarymo įrankiams ir priemonėms būdinga tai, kad jie turi didelę nukaunamąją, griauanamąją ar naikinamąją galią, galinčią paveikti daugelį objektų, (...) be to, kaltininkas panaudojęs sprogimą, padegimą, transporto priemonės katastrofą ar kitas panašias priemones nusikaltimui padaryti, paprastai toliau pats negali kontroliuoti ar sustabdyti šių procesų vyksmo, todėl toks nusikaltimo padarymo būdas tampa praktiškai nebevaldomas“¹⁸⁰. Kaip minėta, veikos kvalifikavimą pagal komentuojamąjį požymį lemia ne tik jos padarymo būdas, bet ir kitos padarymo aplinkybės, kurios teismo turi būti nustatomos ir įvertinamos kiekvienu konkrečiu atveju. Pavyzdžiui, *Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartimi pakeistas Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendis ir S. M. veika perkvalifikuota iš nužudymo kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu į nužudymą be kvalifikuojamųjų požymių. Apeliacinės instancijos teisėjų kolegija, įvertinusi faktines bylos aplinkybes, padarė išvadą, kad S. M., siekdamas nužudyti A. M., nešaudė į nukentėjusįjį, kai šalia jo buvo žmonių, pirmą šūvį iššovė laiptinėje, kur buvo tik jie abu, bėgdamas per kavinės baro koridorių turėjo pistoletą, tačiau taip pat nešaudė, o kiti šūviai buvo paleisti gatvėje, 3.30 val. nakties, kur tuo metu taip pat jokių žmonių nebuvo, todėl kitų žmonių gyvybei dėl šio šaudymo reali grėsmė nebuvo kilusi.*¹⁸¹

¹⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999m. birželio 18d. nutarimas *Dėl teismų praktikos nužudymų byloje*, Nr. 18 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26146>.

¹⁸⁰ ALIUKONIENĖ, Rita; MILINIS, Albertas. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*, 2006, Nr. 59, p. 18-27. p. 22.

¹⁸¹ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2K-417/2001.

Pažymėtina, kad veika kvalifikuojama kaip nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu nepriklausomai nuo to, ar panaudojus tokį būdą faktiškai nukentėjo bent vienas kitas žmogus - svarbiausia, kad kiltų reali grėsmė bent vieno kito žmogaus gyvybei. Jeigu veikiant tokiu būdu, siekdamas nužudyti vieną žmogų, kaltininkas atima gyvybę dviem ir daugiau žmonių, nusikalstama veika kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 5 ir 7 punktus, kaip dviejų ar daugiau žmonių nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu. Tuo tarpu, jei kaltininkas minėtu būdu siekė nužudyti du ar daugiau asmenų, bet nužudytas tik vienas, veika kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 7 punktą bei 22 straipsnį ir 129 straipsnio 2 dalies 5 ir 7 punktus. Tuo atveju, kai kaltininkas siekė nužudyti ir nužudė tik vieną žmogų, panaudodamas kitų žmonių gyvybei pavojingą būdą, o kitiems padarė sveikatos sutrikdymą, veika kvalifikuojama pagal nusikaltimų sutaptį kaip nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu (BK 129 straipsnio 2 dalies 7 punktą) ir sveikatos sutrikdymas pagal atitinkamą BK straipsnį, priklausomai nuo sveikatos sutrikdymo laipsnio.

Nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu gali būti padaromas tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia. Vadinasi, norint patraukti kaltininką baudžiamojon atsakomybėn pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 7 punktą, būtina nustatyti, jog kaltininkas suprato, kad jo pasirinktas kėsinimosi būdas kelia grėsmę ne tik nukentėjusiojo, bet ir dar nors vieno ar kelių kitų žmonių gyvybei, numatė nusikalstamų padarinių atsiradimą ne tik nukentėjusiajam, bet ir kitiems žmonėms, ir tokių padarinių norėjo arba sąmoningai leido šiems padariniams atsirasti. Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurių autorių manymu, kaltininko analizuojama veika pasireškia tiesiogine tyčia nužudant konkretų žmogų ir netiesiogine tyčia – nužudant daugelį žmonių. Dar kiti autoriai teigia, kad nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu pasireškia tiesiogine ar netiesiogine tyčia nukentėjusiojo atžvilgiu ir netiesiogine tyčia ar neatsargumu kitų asmenų, kuriems grėsė pavojus, atžvilgiu.¹⁸²

RF BK 105 straipsnio 2 dalies „e“ punkte įtvirtinta nužudymą kvalifikuojantis požymio formuluotė „nužudymas, padarytas visuotinai pavojingu būdu“. Nepaisant, sąvokų skirtumo, išnagrinėjus RF AT plenumo nutarime Nr. 1 pateiktą šio požymio turinio išaiškinimą, darytina išvada, kad RF AT plenumo pozicija yra analogiška LAT senato pozicijai - norint pripažinti nužudymą padarytu visuomenei pavojingu būdu, esant atitinkamoms aplinkybėms pakanka nustatyti, kad pavojus kilo bent vieno kito žmogaus gyvybei (t.y. mažiausiai dviejų žmonių gyvybei, įskaitant nukentėjusįjį).

Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto komentuojamo požymio formuluotė – „nužudymas visuotinai pavojingomis priemonėmis“ (vok. *mit gemeingefährlichen Mitteln*). Taigi minėtame BK, veikos traktavimas kaip kvalifikuoto nužudymo siejamas ne su

¹⁸² Cit. op. 180, p. 26.

padarymo būdu, o su panaudotomis priemonėmis. Priemonių „visuotinas pavojingumas“ aiškinamas analogiškai kaip ir RF AT plenumo nutarime Nr. 1.

Lenkijos BK 148 straipsnio 2 dalies 4 punkte reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už nužudymą „panaudojant šaunamąjį ginklą ar sprogstamąsias medžiagas“. Reikėtų paminėti, kad šio požymio įtraukimas į nužudymą kvalifikuojančių požymių sąrašą yra kritikuojamas Lenkijos baudžiamosios teisės mokslininkų. A. Marek nurodo, kad žmogaus nužudymas kitomis priemonėmis (pvz. kirviu, peiliu ir pan.) dažnai yra daug žiauresnis ir pavojingesnis, nei nužudymas nušauvant, tuo tarpu, neatsižvelgiant į bylos aplinkybes, už pastarąją veiką kaltininkas visiškai nepagrįstai baudžiamas griežčiau.¹⁸³ K. Daškevič atkreipia dėmesį į tai, jog į pateiktą priemonių sąrašą nėra įtraukti kitų rūšių ne mažiau pavojingi ginklai, pavyzdžiui pneumatiniai.¹⁸⁴ Autorės nuomone, tokia komentuojamo požymio formuluotė kritikuotina dėl dviejų priežasčių: 1) ji neapima visų atvejų, kai nužudant sukeliamas pavojus ne tik nukentėjusiajam, bet ir aplinkiniams; 2) visai nėra akcentuojamas pavojus, kuris dėl tokio nužudymo būdo gali kilti pašalinių žmonių gyvybei. Taigi nepagrįstai nustatomi baudžiamosios teisinės apsaugos prioritetai, nužudymo pavojingumą didina ne kelių žmonių gyvybei kylantis pavojus, bet konkrečių priemonių panaudojimas, kurių pobūdis nors ir yra padidinto pavojingumo (preziumuojama, kad jos kelia pavojų ir kitų žmonių gyvybei), tačiau esant tam tikroms aplinkybėms jų panaudojimas gali ir nekelti grėsmės aplinkiniams.

3.8 Nužudymas dėl chuliganiškų paskatų

Chuliganizmas sovietinėje baudžiamojoje teisėje, skirtingai nuo likusio pasaulio, buvo pripažįstamas savarankišku nusikaltimu, o chuliganiškos paskatos traktuojamos savarankišku nusikaltimo motyvu.¹⁸⁵ Tokios pozicijos buvo laikomasi ir 1961 m. BK, kurio 105 straipsnio 9 punktas reglamentavo baudžiamąją atsakomybę už nužudymą dėl chuliganiškų paskatų, tuo tarpu 225 straipsnis – už chuliganizmą, kaip savarankišką nusikaltimą. Dabar galiojančiame BK tokio reglamentavimo atsisakyta, paliekant chuliganiškas paskatas kaip nužudymą kvalifikuojantį požymį, tuo tarpu 284 straipsnyje numatant atsakomybę už viešosios tvarkos pažeidimą.

Nužudymas dėl chuliganiškų paskatų – tai nužudymas, padarytas negerbiant bei demonstratyviai ignoruojant elementarias elgesio taisykles ir visuotinai priimtas moralės normas, kai kaltininko elgesys yra atviras iššūkis visuomeninei tvarkai, siekiant priešpastatyti

¹⁸³ *Cit. op.* 22, p. 386.

¹⁸⁴ *Cit. op.* 169, p. 74.

¹⁸⁵ *Cit. op.* 138, p. 169.

save aplinkiniams, pademonstruoti niekinantį požiūrį į juos, arba visai be dingsties, arba panaudojant kaip pretekstą savo veiksams mažareikšmę dingstį.

Komentuojama veika gali būti padaroma tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia. Pažymėtina, kad norint inkriminuoti kaltininkui nužudymą dėl chuliganiškų paskatų, reikia nustatyti nužudymo motyvą – chuliganiškas paskatas, tai yra būtinais šio nusikaltimo sudėties požymis. Apie motyvą paprastai galima spręsti tik visapusiškai išanalizavus ne tik kaltininko veiksmų pobūdį nusikaltimo darymo metu, bet ir jo elgesį prieš nužudant nukentėjusį ir po nužudymo. Dažnai nužudymas dėl chuliganiškų paskatų yra prieš tai kaltininko atliktų chuliganiško pobūdžio veiksmų tąsa, tačiau pasitaiko, kad prieš nužudymą kaltininkas viešosios tvarkos nepažeidinėjo. Taip pat galimos situacijos, kuomet nukentėjusysis nužudomas dėl mažareikšmės priežasties ar preteksto, kaltininkui neadekvačiai sureagavus į įžeidimą, pastabą dėl amoralaus elgesio, atsisakymą duoti užrūkyti ir pan. Pavyzdžiui, *Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendžiu pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 8 punktą nuteisti V. O., N. J., T. G. ir A. A. už tai, kad gatvėje sutikę girtą nukentėjusįjį A. N., kuris prasilenkdamas kažkurį iš jų kliudė petim, pasivijo, spyriais pargriovė ant žemės, po to, visi mušdami, spardydami bei šokinėdami jam ant krūtinės, padarė daugybinius kūno sužalojimus, nuo kurių nukentėjusysis A. N. mirė.*¹⁸⁶

LAT senatas pažymi, kad tuo atveju, jei kaltininkas nužudė nukentėjusįjį po to, kai šis pasipriešino kaltininko daromiems BK 284 straipsnyje numatytiems veiksams, veika kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 8 punktą, tuo tarpu, jei kaltininkas nužudo žmogų dėl to, kad šis, atlikdamas tarnybos ar pilietinę pareigą, bando nutraukti kaltininko daromą viešosios tvarkos pažeidimą, veika kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 10 punktą (nužudymas dėl nukentėjusio asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo) ir 284 straipsnį (viešosios tvarkos pažeidimas).¹⁸⁷

Vertėtų pabrėžti, kad vien tik faktas, jog nužudymas buvo padarytas viešoje vietoje (gatvėje, kavinėje, parduotuvėje ir t.t.), negali lemti jo kvalifikacijos pagal komentuojamą punktą. Lygiai tai pat kvalifikacijos negali lemti ir aplinkybė, kad nužudymas buvo įvykdytas muštinių metu. Vienintelis požymis, lemiantis veikos kvalifikavimą pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 8 punktą, yra nužudymo motyvas – chuliganiškos paskatos, kurių esmę bandoma nusakyti subjektyviu požymiu – „subjektui yra malonumas pats nusikaltimo procesas“¹⁸⁸.

RF BK 105 straipsnio 2 dalies „n“ punktas baudžiamąją atsakomybę už nužudymą dėl chuliganiškų paskatų reglamentuoja analogiškai LR BK. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad RF BK 213 straipsnyje chuliganizmas yra įtvirtintas kaip savarankiška nusikalstama

¹⁸⁶ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 1-71/2003.

¹⁸⁷ *Cit. op.* 6.

¹⁸⁸ *Cit. op.* 7, p. 22.

veika. Dėl šios priežasties RF AT plenumo nutarime Nr. 1 nurodoma, jog kvalifikuojant veiką pagal RF BK 105 straipsnio 2 dalies „n“ punktą būtina nustatyti, koks kaltininko elgesys buvo prieš nužudymą ir po jo. Kai gyvybės nukentėjusiajam atėmimas seka prieš tai atliktų chuliganiškų kaltininko veiksmų kaip tokio elgesio tęsinys arba kaltininkas po nužudymo padaro ir kitus tyčinius veiksmus, grubiai pažeidžiančius viešąją tvarką ir rodančius aiškų visuomenės negerbimą, veika bus kvalifikuojama pagal sutapties taisykles, papildomai inkriminuojant ir chuliganizmą. Paminėtina, kad RF BK 105 straipsnio 2 dalies „n“ punkte įtvirtintas nužudymas dėl nacionalinės, rasinės, religinės neapykantos ar priešiško arba kraujo keršto motyvais. Šis nužudymas kaip ir nužudymas dėl chuliganiškų paskatų gali būti padaromas tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia. Norint inkriminuoti kaltininkui komentuojama veiką, būtina yra nustatyti, kad gyvybė buvo atimta dėl nacionalinės, rasinės, religinės neapykantos ar priešiško arba kraujo keršto motyvais.

Lenkijos BK chuliganiškos paskatos nėra įtvirtintos kaip savarankiškas nužudymą kvalifikuojantis požymis. Tačiau 148 straipsnio dalyje įtvirtinta formuluotė „nužudymas dėl motyvų, nusipelnančių ypatingo pasmerkimo“ reikėtų traktuoti kaip apimančią ir chuliganiškas paskatas, nors konkrečiai jos ir nėra įvardintos.

Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą formuluotę „nužudymas dėl godumo ar kitokių niekingų motyvų“. Viena iš tokių „žemų paskatų“, šalia įtūžio, pykčio, pavyduliavimo, keršto, rasistinio nepakantumo ir pan., yra chuliganiškos paskatos.¹⁸⁹ Be to, Vokietijos BK numato baudžiamąją atsakomybę už nužudymą dėl troškimo, malonumo žudyti (vok. *Mordlust*). Nužudymas yra pripažįstamas padarytu dėl troškimo žudyti tuomet, kai nukentėjusysis yra medžiojamas, kai kaltininkas atima gyvybę dėl „sportinio intereso“ arba jam teikia malonumą pats nužudymo faktas ar procesas.¹⁹⁰

Tiek Lenkijos, tiek Vokietijos atveju, teismams paliekama prerogatyva vertinti pagal faktines aplinkybes, ar kaltininko veiką traktuoti kaip kvalifikuotą nužudymą.

3.9 Nužudymas dėl savanaudiškų paskatų

Savanaudiškumas, kurį galima įvardyti ir materialiniu suinteresuotumu, būdingas daugeliui žmonių. Svarbu, kaip jis pasireiškia. Savanaudiškumą, kuris skatina žmogų daug dirbti, siekti materialinės gerovės sau ir savo artimiesiems, vargu ar galima laikyti žema paskata. Tuo tarpu, savanaudiškumas, paskatinęs nusikalsti, be jokios abejonės, yra žema paskata, didinanti veikos pavojingumą visuomenei bei atskleidžiantį pačias neigiamiausias kaltininko savybes.

¹⁸⁹ *Cit. op. 52, p. 1693.*

¹⁹⁰ *Ibidem p. 1692.*

Baudžiamosios teisės teorijoje nėra vieningos nuomonės klausimu, koks nužudimas laikytinas savanaudišku. A. V. Naumovas (Наумов)¹⁹¹ savanaudiškumą sieja su neteisėtu bet kokios materialinės naudos gavimu, tuo tarpu dauguma kitų autorių¹⁹² išskiria ne tik siekimą gauti materialinės naudos (pvz., užvaldyti turtą, įgyti teises į turtą, išlaikyti turimas turtines vertybes arba faktiškai valdomas ir naudojamas), bet ir siekimą išvengti materialinių išlaidų (pvz., išvengti skolos, turto gražinimo, alimentų išieškojimo ar mokėjimo, kito asmens išlaidų). Savanaudiškos paskatos kaltininkui inkriminuojamos ir užsakyto, už atlygį padaryto nužudymo atveju. Pavyzdžiui, *Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendžiu A. D., R. B., M. S. nuteisti pagal BK 24 straipsnio atitinkamas dalis bei 129 straipsnio 2 dalies 9 punktą už bendrininkavimą nužudant iš savanaudiškų paskatų. Nustatyta, kad A. D. nutarusi nužudyti savo buvusį vyrą G. D., parinko nusikaltimo vietą ir laiką, už 1000 Lt pasamdė nusikaltimo vykdytojus M. S. ir R. B., kurie nužudymą įvykdė. Teisėjų kolegija nutarė, kad nepaisant to, jog organizatorė A. D. veikė ne dėl savanaudiškų paskatų, net turėjo materialinių išlaidų, ji suorganizavo nužudymą už atlyginimą, pasamdydama nusikaltimo vykdytojus, t. y. suvokdama, kad vykdytojus skatins veikti materialinės naudos siekimas. Vykdytojai nužudė G. D. dėl savanaudiškų paskatų, taip padarydami kvalifikuotą nužudymą. Visi nusikaltimo bendrininkai padarė vieną nusikaltimą, todėl jų veiksmams kvalifikuojami pagal tą patį BK specialiosios dalies straipsnį ir jo punktą.*¹⁹³ Savanaudišku taip pat laikomas nužudymas, susijęs su plėšimu ar turto prievartavimu. LAT senatas 2004 m. nutarime Nr. 46 pažymi, kad tokiu atveju kaltininko veika turėtų būti kvalifikuojama pagal nusikaltimų sutaptį (BK 129 straipsnio 2 dalies 9 punktą ir atitinkamas BK 180 ar 181 straipsnio dalis priklausomai nuo kvalifikuojamųjų požymių arba pagal BK 254 straipsnio 2 dalį, 256 straipsnį ar 263 straipsnio 2 dalį, jei plėšimo ar turto prievartavimo dalykas yra daiktai, numatyti šiose normose). Atsižvelgiant į tokį LAT senato išaiškinimą, abejonių keliai kai kurie teismų priimti nuosprendžiai. Pavyzdžiui, *Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendžiu, R. D. ir V. K. nuteisti pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 9 punktą, už tai, kad turėdami tikslą apiplėšti nukentėjusį J. K., jį sumušė ir pagrobė įvairius, jam priklausančius, daiktus, kurių bendroji vertė 840 litų. Nuo patirtų sužalojimų nukentėjusysis J. K. mirė.*¹⁹⁴ Autorės nuomone, teisėjų kolegija, nagrinėjusi bylą, visiškai nepagrįstai, ignoruojant apiplėšimo aplinkybę, kvalifikavo kaltininkų veiką pagal BK 129

¹⁹¹ НАУМОВ, А. В. *Мотивы убийств*. Волгоград: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1969, p. 35.

¹⁹² Žiūrėti pvz.: PAVILONIS, V.; *et al. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis: vadovėlis*. 2-asis papild. leid. Vilnius: EUGRIMAS, 2001, p. 169; АРЕНДАРЕНКО А. В.; *et al. Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный)*. Москва: Книжный мир, 2004, p. 257.

¹⁹³ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2K-322/2004.

¹⁹⁴ Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2K-443/2004.

straipsnio 2 dalies 9 punktą, o ne pagal minėto punkto ir BK 180 straipsnio, reglamentuojančio apiplėšimą, sutaptį.

Nužudymas dėl savanaudiškų paskatų gali būti padarytas tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia. Būtinuoju subjektyviosios pusės požymiu, komentuojamo nusikaltimo atveju, yra savanaudiškos paskatos, kurios turi būti susiformavusios iki nužudymo pradžios arba gali kilti kėsینimosi į kito žmogaus gyvybę metu. Jei sumanymas kaltininkui kilo ir buvo realizuotas po to, kai nukentėjusysis buvo nužudytas, veika turi būti kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnio 1 dalį (jei nebuvo kitų komentuojamo straipsnio 2 dalyje numatytų kvalifikuojančių požymių) ir pagal atitinkamus BK straipsnius, reglamentuojančius baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus nuosavybei (pvz. vagystę, plėšimą ir pan.). Pažymėtina, jog negali būti pripažįstami padarytais dėl savanaudiškų paskatų nužudymai dėl motyvų, kurių susiformavimą nulėmė turtiniai interesai (pavyzdžiui, kerštas skolininkui dėl negražintos skolos, pyktis dėl prarasto turto, pavydas dėl praturtėjimo ar nukentėjusiojo atsisakymas įvykdyti kitokias turtines prievoles, atsiradusias teisėtu pagrindu ir pan.), bet dėl šios veikos kaltininkas nesiekia gauti turtinės naudos sau ar kitiems asmenims.¹⁹⁵

RF BK 105 straipsnio 2 dalies „3“ punktas reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už nužudymą dėl savanaudiškų paskatų, o taip pat ryšium su ginkluotu plėšimu ar turto prievartavimu arba banditizmu. Pagal tokią komentuojamo punkto formuluotę darytina išvada, kad, jei kaltininkas nužudo nukentėjusįjį ginkluoto plėšimo, turto prievartavimo ar banditizmo metu dėl savanaudiškų paskatų, veika pakaktų kvalifikuoti pagal pastarąjį punktą, kadangi jis apima minėtus nusikaltimus. Tačiau tiek RF AT plenumo nutarime Nr. 1, tiek literatūroje¹⁹⁶ yra pateikiamas išaiškinimas, jog šiuo atveju veika turi būti kvalifikuojama pagal sutapties taisykles, t.y. papildomai inkriminuoti kaltininkui straipsnius, atitinkamai reglamentuojančius baudžiamąją atsakomybę už ginkluotą plėšimą, turto prievartavimą ar banditizmą.

Lenkijos BK tiesiogiai savanaudiškų paskatų kaip nužudymą kvalifikuojančio požymio nenurodo. Vis dėlto jį turėtų apimti kodekso 148 straipsnio 2 dalies 3 punktas, numatantis nužudymą dėl motyvų, nusipelnančių ypatingo pasmerkimo. Lenkijos baudžiamosios teisės teorijoje „motyvais, nusipelnančiais ypatingo pasmerkimo“, laikomi: pyktis, neapykanta, kerštas, materialinės naudos siekimas (kai nužudoma už atlygį, pagal užsakymą, siekiant pašalinti konkurentą darbe ar versle ir pan.) ir t.t.¹⁹⁷

¹⁹⁵ *Cit. op.* 6.

¹⁹⁶ Žiūrėti pvz.: АРЕНДАРЕНКО А. В.; *et al.* *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный)*. Москва: Книжный мир, 2004, p. 258; БОРОДИН, С. В.; *et al.* *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Москва: Юристъ, 1997, p. 279.

¹⁹⁷ *Cit. op.* 22, p. 386.

Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas kvalifikuojantis požymis „nužudymas iš godumo“ turėtų būti traktuojamas kaip atitinkamo nužudymui dėl savanaudiškų paskatų, kadangi jų turinys yra analogiškas.

3.10 Nužudymas dėl nukentėjusio asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo

Ši nusikalstama veika laikoma pavojingesne visuomenei už paprastą nužudymą todėl, kad kaltininko sumanymą nužudyti sukėlė nukentėjusiojo, kuriuo gali būti valstybės tarnautojas, pareigūnas, visuomenės atstovas, taip pat bet kuris kitas žmogus, vykdoma tarnybinė ar pilietinė pareiga visuomenei ir valstybei.

Remiantis Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo¹⁹⁸ 2 straipsnio 2 punktu valstybės tarnautoju laikomas fizinis asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje ir atliekantis pastarojo įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje nurodytą viešojo administravimo veiklą. Tačiau pagal 2004 m. LAT senato nutarime Nr. 46 pateiktą išaiškinimą „tarnybinės pareigos vykdymo“ sąvoka turėtų būti suvokiama plačiau, ne tik kaip valstybės tarnautojų, bet ir kaip kiekvieno asmens, vykdančio tarnybos pareigas, išplaukiančias iš įstatymų, kitų teisės aktų, tarnybinių nuostatų, pareiginių instrukcijų, darbo sutarties ir pan., valstybinėje, visuomeninėje ar privačioje įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje, veiklą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad gyvybės atėmimas Lietuvos Respublikos Prezidentui, taip pat kitos valstybės ar tarptautinės viešosios organizacijos atstovui sudaro savarankiškas nusikaltimų sudėtis, įtvirtintas atitinkamai BK 115 ir 116 straipsniuose, todėl papildomai pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 10 punktą nekvalifikuojamas. Pilietinės pareigos vykdymas pagal LAT senato minėtą nutarimą – tai asmens, kaip valstybės piliečio ar visuomenės nario vykdymas bet kokios visuomenei naudingos veiklos, kurią vykdyti tiesiogiai įpareigoja ar įgalioja Lietuvos Respublikos Konstitucija, kiti teisės aktai, taip pat ir kitos visuomenei naudingos veiklos vykdymas. Pavyzdžiui, *Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendžiu R. K. buvo nuteistas pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 10 punktą už tai, kad veikdamas bendrai su R. D., K. M., ir L. M., miške nužudė A. N. dėl jo piliečio pareigų vykdymo, tai yra dėl to, kad jis pranešė apie J. R. padarytą nusikaltimą ir davė parodymus ikiteisminio tyrimo metu bei teisme.*¹⁹⁹

Pažymėtina, kad nužudymas gali būti pripažintas padarytu dėl nukentėjusiojo asmens tarnybos ar piliečio pareigų vykdymo, tik tuo atveju, jei nukentėjusiojo veikla buvo teisėta.

¹⁹⁸ Valstybės žinios, 1999, Nr. 66-2130 (Žin., 2000, Nr. 75-2270; Žin., 2000, Nr. 85-2573; Žin., 2000, Nr. 92-2845; Žin., 2000, Nr. 102-3213; Žin., 2000, Nr. 105-331; Žin., 2000, Nr. 111-3585; Žin., 2000, Nr. 111-3586; Žin., 2001, Nr. 63-2278; Žin., 2001, Nr. 85-2972; Žin., 2001, Nr. 92-3210; Žin., 2002, Nr. 38-1362; Žin., 2001, Nr. 111-4024; Žin., 2002, Nr. 73-3103; Žin., 2003, Nr. 17-705; Žin., 2003, Nr. 73-3358; Žin., 2004, Nr. 36-1180; Žin., 2006, Nr. 4-97; Žin., 2006, Nr. 72-2689.)

¹⁹⁹ Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2 K-133/2005.

Kai atimama gyvybė dėl aiškiai neteisėtų nukentėjusiojo veikslių (pvz., piktnaudžiavimo, tarnybos pareigų neatlikimo, melagingo liudijimo, šmeižimo) veika turi būti kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnio 1 dalį, jei nėra kitų 2 dalyje numatytų kvalifikuojančių požymių.

Komentuojama nusikalstama veika padaroma kerštaujant dėl nukentėjusiojo tarnybos ar pilietinės pareigos vykdymo praeityje, siekiant sukliudyti, nutraukti esamą nukentėjusiojo teisėtą veiklą, taip pat siekiant užkirsti kelią tokiai veiklai ateityje. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad nusikaltimas kvalifikuojamas pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 10 punktą neatsižvelgiant, ar nužudymo metu nukentėjusysis dar ėjo tas tarnybinės pareigas, dėl kurių jam buvo atimta gyvybė, ar ne. Taigi būtinuoju nusikaltimo požymiu yra motyvas – nukentėjusiojo vykdoma tarnybinė ar pilietinė pareiga.

Senajame RF BK, galiojusiam iki 1997 metų, 102 straipsnio „B“ punkto formuluotė buvo identiška galiojančio LR BK 129 straipsnio 2 dalies 10 punkto formuluotei. Tačiau, ji kėlė daug diskusijų baudžiamosios teisės doktrinoje bei kvalifikavimo problemų teismų praktikoje, kadangi nebuvo vieningos nuomonės klausimu, kaip traktuoti asmens nužudymą, ne dėl jo paties, o dėl jo artimųjų vykdomos tarnybinės ar pilietinės pareigos²⁰⁰. Galiojančio RF BK 105 straipsnio 2 dalies „6“ punkte aptariamo nužudymą kvalifikuojančio požymio turinys yra praplėstas ir apima ne tik paties asmens, vykdytą tarnybinę ar pilietinę pareigą, bet ir jo artimųjų gyvybės atėmimą. Artimaisiais šiuo atveju yra pripažįstami asmens artimieji giminaičiai ir kiti asmenys, kuriuos su pastaruoju sieja artimas bendravimas, draugystė ir pan.²⁰¹

Nei Lenkijos BK, nei Vokietijos BK analizuojamo požymio tiesiogiai neįtvirtina kaip nužudymą kvalifikuojančio požymio. Vis dėlto, manytina, kad toks nužudymas gali būti teismo pripažintas padarytu „dėl motyvų, nusipelnančių ypatingo pasmerkimo“ pagal Lenkijos BK 148 straipsnio 2 dalies 3 punktą. Tuo tarpu Vokietijoje asmens nužudymas dėl jo tarnybinės ar pilietinės pareigos vykdymo, gali būti teismo traktuojamas kaip padarytas „dėl kitų niekingų motyvų“ (Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalis) arba kaip ypatingai sunkus paprastas nužudymas (Vokietijos BK 212 straipsnio 2 dalis).

3.11 Nužudymas siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą

Pagal anksčiau galiojusio 1961 m. BK 105 straipsnio 2 dalies 6 bei 7 punktus kvalifikuotais buvo laikomi nužudymas darant kitą sunkų nusikaltimą bei nužudymas turint tikslą paslėpti kitą sunkų nusikaltimą. Dabar galiojantis LR BK pirmosios aplinkybės išvis netraktuoja kaip kvalifikuojantį požymį, tuo tarpu antrosios aplinkybės turinys yra išplėstas. Pagal BK

²⁰⁰ *Cit. op.* 14, p. 73.

²⁰¹ *Cit. op.* 19, p.254.

kvalifikuotu yra laikomas nužudymas siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą (baigtą, pasikėsintą padaryti - bet koki, o rengiamą – tik sunkų ar labai sunkų²⁰²).

Komentuojamas požymis yra inkriminuojamas kaltininkui tik tuo atveju, jei pavyksta įrodyti tokį veikos tikslą, kuris yra būtinas šios nužudymo sudėties požymis, o būtent, siekį nuslėpti kitą nusikaltimą, apie kurį iki nužudymo teisėsaugos institucijoms arba nėra, arba, kaltininko manymu, dar nėra žinoma. Kvalifikavimui reikšmės neturi, kas yra nusikaltimo, kurį siekiama nuslėpti, subjektas - pats kaltininkas, kaltininkas su bendrininkais, kitas asmuo ar asmenys. Tačiau, jei pastarąjį nusikaltimą, padarė, rengėsi ar kėsinosi padaryti pats kaltininkas, veika kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 11 punkto bei atitinkamo BK Specialiosios dalies straipsnio sutapties taisykles. Pavyzdžiui, *Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendžiu G. R. buvo nuteistas pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 11 punktą bei 149 straipsnio 1 dalį už tai, kad užpuolė nukentėjusiąją I. L., panaudojęs smurtą, nuvežė į mišką bei ten nukentėjusiąją išžagino, o po to, siekdamas nuslėpti padarytą išžaginimą, I. L. nužudė.*²⁰³ Nužudymas siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą bei slepiamas nusikaltimas gali būti padaromi tiek tuo pačiu, tiek skirtingu metu.

Analizuojamas nužudymas laikomas baigtu nepriklausomai nuo to, pavyko ar ne paslėpti kitą nusikaltimą.

RF BK 105 straipsnio 2 dalies „k“ punkte reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė už nužudymą siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą arba palengvinti jo padarymą, o taip pat ryšium su išžaginimu ar seksualinio pobūdžio prievartiniais veiksmais. Tokia šio požymio formuluotė suponuoja, kad kaltininkui, nužudžiusiam ryšium su išžaginimu ar seksualinio pobūdžio prievartiniais veiksmais, turėtų būti inkriminuojamas tik kvalifikuotas nužudymas, neišskiriant kitų RF BK straipsnių, kurie reglamentuoja atsakomybę už pastarąsias veikas. Tačiau RF AT plenumo pozicija yra kitokia. RF AT plenumo nutarime Nr. 1 nurodoma, kad kaltininkui turi būti inkriminuojamas ne tik kvalifikuotas nužudymas (t.y. ryšium su išžaginimu ar seksualinio pobūdžio prievartiniais veiksmais), bet ir RF BK straipsnis, reglamentuojantis baudžiamąją atsakomybę už atitinkamą nusikalstamą veiką, argumentuojant tuo, kad kaltininkas faktiškai padaro du nusikaltimus²⁰⁴ (pavyzdžiui, išžagina ir nužudo). Taigi atsižvelgus į tokį RF AT plenumo išaiškinimą, darytina išvada, kad išžaginimo ir seksualinio pobūdžio prievartinių veiksmų išskirimas analizuojamame punkte yra nepagrįstas ir beprasmis.

²⁰² *Cit. op.6.*

²⁰³ Vilniaus apygardos teismo baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 1-130/2003.

²⁰⁴ *Cit. op. 148, p. 160.*

Panašiai kaip ir RF BK, Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalyje kaip nužudymą kvalifikuojantys požymiai išskiriami kaltininko siekis patenkinti savo seksualinius poreikius, tikslas paslėpti kitą nusikaltimą ar palengvinti jo įvykdymą.

Lenkijos BK siekio nusišalinti kitą nusikaltimą ar palengvinti jo padarymą netraktuoja kaip nužudymą kvalifikuojančio požymio, tiesa, jis gali būti teismo pripažintas „motyvu, nusipelnančiu ypatingo pasmerkimo“. Tuo tarpu Lenkijos BK 148 straipsnio 2 dalies 2 punkte numatyta griežtesnė baudžiamoji atsakomybė už nužudymą ryšium su išžaginimu.

3.12 Nužudymas siekiant įgyti nukentėjusio asmens organą ar audinį transplantavimui

Pasaulyje sparčiai vystosi tokios medicinos sritys kaip klonavimas, transplantavimas, plastinė chirurgija ir pan. Padidėjusios galimybės transplantuoti vieno žmogaus organus ar audinius kitam, nuolat augantis ligonių, laukiančių tinkamo donoro, skaičius²⁰⁵ didina tikimybę kad reikiamų organų ar audinių transplantavimui bus siekiama gauti neteisėtais būdais, netgi atimant gyvybę. Dėl šios priežasties įstatymų leidėjas į nužudymą kvalifikuojančių požymių sąrašą įtraukė nužudymą siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą ar audinį transplantavimui. Pažymėtina, kad analizuojamas požymis yra naujas ir BK įtvirtintas tik nuo 2003 m. gegužės 1 dienos (įsigaliojus naujam BK).

Siekiant pateikti išsamią komentuojamo požymio analizę, visų pirma būtina išsiaiškinti su juo susijusias sąvokas. Pagal Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymo²⁰⁶ 2 straipsnį:

transplantacija – tai audinių, ląstelių ir/ar organų paėmimas ir persodinimas į kito žmogaus kūną gydymo tikslais;

audiniai – tai gyvo ar mirusio žmogaus kūno dalys, reikalingos recipiento (žmogaus, kuriam gydymo tikslais persodinami audiniai, ląstelės ir/ar organai) organizmo funkcijoms atkurti;

organai – tai atskiros žmogaus kūno dalys, sudarytos iš įvairių audinių, kurie išlaiko savo struktūrą, vaskuliariškumą ir galimybę atlikti fiziologines funkcijas.

ląstelės – tai kraujodaros kamieninės ląstelės (kaulų čiulpai), išgaunamos iš suaugusio žmogaus arba placentos ar placentinio kraujo po vaiko gimimo.

Pagal minėtą įstatymą žmogui gali būti transplantuojami ne tik organai ar audiniai, bet ir ląstelės, tuo tarpu nužudymas siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens ląsteles

²⁰⁵ 2006 m. pabaigoje Lietuvoje 307 pacientai laukė inkstų 347 - ragenos, 21 - širdies, 18 – kepenų, 3 - plaučių, ir 8 – širdies ir plaučių komplekso transplantacijos (žiūr. PRANINSKAS, A. Ar reikia legalizuoti prekybą inkstais?[interaktyvus].[Žiūrėta 2007-03-12].Prieiga per internetą <http://www.balsas.lt/nuomones/komentaraiiranalize/>

²⁰⁶ Valstybės žinios, 2004, Nr.55-1886. (Žin., 2000, Nr.1-2; Žin., 2000, Nr.89-2749; Žin., 2004, Nr. 55-1886; Žin., 2006, Nr. 119-4545);

transplantavimui neįeina į BK 129 straipsnio 2 dalies 12 punkto turinį. Taigi darytina išvada, kad atvejais, kai asmuo yra nužudomas siekiant įgyti jo ląsteles transplantavimui, turėtų būti vertinamas kaip paprastas, o ne kvalifikuotas nužudymas. Tokia situacija, autorės nuomone, traktuotina kaip įstatymo spraga.

2003 m. LAT senato nutarime Nr. 46 nurodoma, kad kaltininko veika kvalifikuojama pagal komentuojamą punktą, kai nustatoma, kad nužudymo tikslas – siekis įgyti nukentėjusio asmens organą ar audinį transplantavimui. Toks tikslas turi būti susiformavęs dar iki nusikaltimo padarymo arba jo metu. Jeigu minėtas siekis susiformuoja jau po nukentėjusiojo mirties, kaltininko veika traktuojama ne kaip nužudymas siekiant įgyti nukentėjusiojo audinį ar organą transplantavimui, o kaip paprastas nužudymas, jei nėra kitų veiką kvalifikuojančių požymių.

Veika kvalifikuojama pagal komentuojamą punktą nepriklausomai nuo to, ar pavyko kaltininkui audinį arba organą įgyti. Reikšmės taip pat neturi nusikaltimo padarymo būdas, vieta, laikas bei kitos aplinkybės, apibūdinančios veikos objektyviąją pusę.

Kai kurių autorių nuomone, komentuojamas kvalifikuotas nužudymas gali būti padaromas tik tiesiogine tyčia.²⁰⁷ Nesinorėtų sutikti su tokia pozicija, kadangi tyčia nusikalstamų padarinių atžvilgiu gali būti ir netiesioginė (pvz., organas ar audinys transplantavimui paimamas, neturint tikslo nužudyti žmogaus, tačiau kaltininkui suvokiant, kad dėl tokių jo veiksmų nukentėjusysis gali mirti ir sąmoningai leidžiant atsirasti tokioms pasekmėms). Pažymėtina, kad aptariamas nusikaltimas gali būti padaromas dėl įvairių motyvų, kurie kvalifikavimui didesnės reikšmės neturi, išskyrus atvejus, kai organai ar audiniai įgyjami siekiant materialinės naudos. Tuomet nusikalstama veika turėtų būti kvalifikuojama pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 9 ir 12 punktus.

RF BK 105 straipsnio 2 dalies „M“ punktas reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už nužudymą siekiant panaudoti nukentėjusiojo organą ar audinį. Tokia šio požymio formuluotė išplečia jo turinį, kadangi „įstatymų leidėjas turi omeny organų ar audinių panaudojimą ne tik transplantacijai, bet ir kitiems tikslams – pramonėje, kanibalizmui ir pan.“²⁰⁸

Nei Vokietijos BK, nei Lenkijos BK neįtvirtina komentuojamos aplinkybės kaip nužudymą kvalifikuojančio požymio. Šiuo atveju teismams paliekama prerogatyva spręsti, ar nužudymas siekiant įgyti nukentėjusiojo asmens organą ar audinį transplantavimui (ar kitais tikslais) patenka į atitinkamas įstatymines formuluotes „dėl kitų niekingų motyvų“ (Vokietijos BK 211 straipsnio 2 dalis) ir „dėl motyvų, vertų griežtesnio nuosprendžio“ (Lenkijos BK 148 straipsnio 2 dalies 3 punktas).

²⁰⁷ *Cit. op.* 15, p. 283.

²⁰⁸ *Cit. op.* 19, p. 260.

IŠVADOS

1. Nužudymas – tai neteisėta tyčinė veika, kuria yra atimama gyvybė kitam žmogui. Nužudymo objektu yra laikoma kito žmogaus gyvybė, o subjektu – pakaltinamas ar ribotai pakaltinama fizinis asmuo, sulaukęs 14 metų amžiaus (privilegiuoto nužudymo atveju -16 metų). Nužudymas gali būti padaromas tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia, veikimu ar neveikimu. Būtinuoju šios veikos sudėties objektyviosios pusės požymiu yra padariniai, t.y. kito žmogaus mirtis, ir priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių. Lietuvos bei daugelyje kitų šalių baudžiamosios teisės literatūroje nužudymai yra klasifikuojami pagal pavojingumo laipsnį į paprastus, privilegiuotus, kvalifikuotus.

2. Nužudymą kvalifikuojantys požymiai – tai papildomi požymiai, palyginti su pagrindine sudėtimi, kurie didina nusikalstamos veikos pavojingumą. Nors kiekvienas nužudymą kvalifikuojantis požymis yra savarankiškas ir turi atitinkamą reikšmę kvalifikuojant veiką, praktikoje įmanoma situacija, kuomet nužudymas turi net kelis tokius požymius. Tuomet veika turi būti kvalifikuojama pagal kiekvieną punktą, įtvirtinantį atitinkamą požymį, nes tik taip įmanoma objektyviai įvertinti nusikaltimo pavojingumo laipsnį bei paskirti teisingą bausmę.

3. Pagal LR BK mažamečio bei bejėgiškos būklės asmens nužudymai yra du atskiri nužudymą kvalifikuojantys požymiai. Mažamečio nužudymas inkriminuojamas tuomet, kai atimama gyvybė 14 metų nesulaukusiam nukentėjusiajam, tuo tarpu bejėgiškos būklės asmens nužudymas – kai nužudomas žmogus, dėl savo fizinių ar psichinių savybių negalintis suprasti kaltininko veikos pobūdžio, gintis, pasipriešinti ar kitaip vengti pavojaus. RF BK reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę tik už bejėgiškos būklės asmens nužudymą, kurio turinys yra platesnis ir apima gyvybės atėmimą mažamečiui. Lenkijos BK bei Vokietijos BK minėtų požymių neįtvirtina.

4. Savo motinos, tėvo ar vaiko nužudymas nėra viename analizuojamų užsienio šalių baudžiamųjų kodeksų, priešingai nei LR BK, nelaikomas kvalifikuotu nusikaltimu. Autorės nuomone, išimtinis kraujo ryšio akcentavimas 2004 m. LAT senato nutarime Nr. 46 nėra pagrįstas, kadangi veikos pavojingumą didina ne tik kaltininko abejingumas jį siejančiam kraujo ryšiui su nukentėjusiuoju, bet ir moralinio-socialinio ryšio, paprastai esančio šeimoje, nepaisymas. Todėl, manytina, kad formuluotė „tas, kas nužudė savo motiną, tėvą ar vaiką“ turėtų apimti ne tik kurio nors iš biologinių tėvų ar biologinio vaiko, bet ir įvaikintojo ar įvaikio nužudymą.

5. Nėščios moters nužudymas pagal LR BK gali būti inkriminuojamas kaltininkui tik tuo atveju, jei jis atima gyvybę besilaukiančiai moteriai ir apie jos nėštumą jam yra žinoma. RF

BK šis požymio turinys yra analogiškas, pastebimas tik įstatyminių formuluočių skirtumas, tuo tarpu nei Vokietijos BK, nei Lenkijos BK šio kvalifikuojančio požymio neįtvirtina.

6. Dviejų ar daugiau žmonių nužudymas inkriminuojamas tada, kai kaltininko veiksmus, atimant gyvybę ne vienam, o dviem ar daugiau asmenims, sąlygoja vieningas nusikalstamas sumanymas. RF BK šį požymį reglamentuojama analogiškai LR BK, išskyrus tai, kad į jo turinį yra įtrauktas pakartotinumumas. Tuo tarpu, manytina, kad Lenkijos BK dviejų ar daugiau žmonių nužudymo turinys yra nepagrįstai susiaurintas, kadangi minėta veika gali būti padaroma tik vienu veiksmu. Taip pat abejonių kelia pakartotinumumo kaip atskiro nužudymą kvalifikuojančio požymio įtraukimas į Lenkijos BK.

7. Visi darbe analizuojami baudžiamieji įstatymai reglamentuoja griežtesnę atsakomybę už nužudymą kankinant ar kitaip itin žiauriai. Pažymėtina, kad šis kvalifikuojantis požymis yra vertinamojo pobūdžio, todėl kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgęs į visas faktines aplinkybes, apie veikos ypatingą žiaurumą sprendžia teismas. Tiek teorijoje, tiek praktikoje yra gana sudėtinga nustatyti vieningus kriterijus, pagal kuriuos būtų galima atriboti paprastą nužudymą nuo itin žiauraus. Be abejo, svarbų vaidmenį šiuo atveju atlieka medicinos eksperto išvada. Vis dėlto nereikėtų pamiršti, kad sąvoka „kankinant ar kitaip itin žiauriai“ yra ne medicininė, o juridinė.

8. Nužudymas kitų žmonių gyvybei pavojingu būdu kaltininkui inkriminuojamas tuomet, kai jis, siekdamas nužudyti asmenį, panaudoja tokį būdą, kuris yra pavojingas ne tik siekiamo nužudyti žmogaus, bet ir bent vieno kito žmogaus gyvybei. Nepaisant skirtingų įstatyminių formuluočių, Lietuvos bei Rusijos baudžiamosios teisės teorijoje šio požymio turinys aiškinamas analogiškai. Vokietijos BK pavojingumą sieja ne su nusikaltimo padarymo būdu, o su padarymo priemonėmis. Pagrįstų abejonių kelia tik Lenkijos BK įtvirtintas terminas „nužudymas panaudojant šaunamąjį ginklą ar sprogstamąsias medžiagas“, kadangi įstatymų leidėjas akcentuoja tik tam tikrų konkrečių priemonių panaudojimą ir net neužsimena apie tokių priemonių sukeliama pavojų kitiems asmenims.

9. Nužudymas dėl chuliganiškų paskatų – tai nužudymas, padarytas ignoruojant elementarias elgesio taisykles ir visuotinai priimtas moralės normas, metant atvirą iššūkį visuomeninei tvarkai. Norint kaltininkui inkriminuoti šią veiką, būtina yra įrodyti motyvą – chuliganiškas paskatas. RF BK reglamentuoja nužudymą dėl chuliganiškų paskatų analogiškai. Tuo tarpu pagal Lenkijos BK bei Vokietijos BK nužudymas dėl chuliganiškų paskatų teismo gali būti pripažintas nužudymu dėl „motyvų, nusipelnančių ypatingo pasmerkimo“ bei nužudymu dėl „kitokių niekingų motyvų“ atitinkamai. Paminėtina, kad pagal Vokietijos BK gyvybės atėmimas dėl chuliganiškų paskatų gali būti vertinamas kaip nužudymas „dėl troškimo, malonumo žudyti“.

10. Nužudymas dėl savanaudiškų paskatų kaltininkui gali būti inkriminuojamas, tik įrodžius, kad nusikaltimo motyvas - siekimas gauti materialinės naudos arba išvengti materialinių išlaidų. RF BK šį požymį reglamentuoja analogiškai, tiesa, papildomai išskiria „nužudymą ryšium su ginkluotu plėšimu ar turto prievartavimu arba banditizmu“. Komentuojamas nusikaltimas pagal Vokietijos BK turėtų būti traktuojamas kaip „nužudymas iš godumo“. Tuo tarpu Lenkijos teismams palikta prerogatyva spręsti, ar šį požymį apima „nužudymas dėl motyvų, nusipelnančių ypatingo pasmerkimo“.

11. Kvalifikuojant padarytą veiką pagal LR BK 129 straipsnio 2 dalies 10 punktą, būtina nustatyti, kad nužudymo motyvu buvo nukentėjusiojo asmens vykdoma teisėta tarnybos ar piliečio pareiga. RF BK įtvirtinto analogiško požymio turinys yra platesnis, kadangi apima ne tik paties asmens, vykdančio minėtą pareigą, bet ir jo artimųjų, nužudymą. Lenkijos BK bei Vokietijos BK palieka teismams prerogatyvą spręsti ar nužudymas dėl nukentėjusiojo asmens tarnybos ar piliečio pareigos vykdymas patenka į atitinkamas formuluotes „dėl kitų niekingų motyvų“ bei „dėl motyvų, nusipelnančių ypatingo pasmerkimo“.

12. Nužudymą siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą kaltininkui galima inkriminuoti tik įrodžius, kad pagrindinis nužudymo tikslas buvo – kito nusikaltimo nuslėpimas. RF BK bei Vokietijos BK šalia nužudymo siekiant nuslėpti kitą nusikaltimą, papildomai įtvirtina nužudymą siekiant palengvinti kito nusikaltimo padarymą. Pažymėtina, kad šie du tikslai vienoje veikoje gali sutapti. Lenkijos BK siekio nuslėpti kitą nusikaltimą ar palengvinti jo padarymą netraktuoja kaip nužudymą kvalifikuojančio požymio, tiesa, jis gali būti teismo pripažintas „motyvu, nusipelnančiu ypatingo pasmerkimo“.

13. Nužudymas siekiant įgyti nukentėjusio asmens audinį ar organą transplantavimui yra naujas požymis, į baudžiamąjį įstatymą įtrauktas tik nuo 2004 m. gegužės 1 d., įsigaliojus naujam LR BK. Analogiškas požymis yra įtvirtintas RF BK, tačiau, lyginant su LR BK, jo turinys yra platesnis, kadangi Rusijos įstatymų leidėjas nenurodo konkretaus organų ar audinių įgijimo tikslo – transplantacijos. Nei Lenkijos BK, nei Vokietijos BK baudžiamosios atsakomybės už nužudymą siekiant įgyti nukentėjusiojo organus ar audinius transplantavimui nenumato. Kita vertus tokia veika gali būti traktuojama kaip padaryta „dėl motyvų, nusipelnančių ypatingo pasmerkimo“ (Lenkijoje) bei „dėl kitų niekingų motyvų“ (Vokietijoje).

SANTRAUKA

Magistro darbe siekiama pateikti išsamią nužudymą kvalifikuojančių požymių, didinančių šios veikos pavojingumą, numatytų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 129 straipsnio 2 dalyje bei kitų užsienio šalių įstatymuose, analizę. Palyginimui buvo pasirinkti Rusijos Federacijos, Lenkijos ir Vokietijos baudžiamieji įstatymai. Be to, darbe pateikiami kai kurie pavyzdžiai pagal Prancūzijos, Latvijos, Baltarusijos, Italijos bei Portugalijos baudžiamuosius įstatymus.

Siekiant nuoseklaus ir nuodugnaus tyrimo, darbe visų pirma aptariama nužudymo samprata nacionalinės bei tarptautinės teisės kontekste, nagrinėjami šiai nusikalstamai veikai būdingi bruožai, trumpai apžvelgiamos nužudymų rūšys, teisės šaltinių, reglamentavusių nužudymus Lietuvoje, raida bei pagrindinės nužudymo sudėties objektyvieji bei subjektyvieji požymiai.

Pagrindinėje darbo dalyje aptariamos nužudymą kvalifikuojančių požymių sąvoka, rūšys bei pateikiama išsami kiekvieno požymio analizė, lygiagrečiai aptariant minėtų valstybių baudžiamųjų įstatymų reglamentavimo panašumus ir skirtumus. Analizuojant nužudymą kvalifikuojančius požymius pagal nacionalinę ir užsienio valstybių teisę, aptariamos ir kvalifikuoto nužudymo atribojimo nuo paprasto ar privilegijuoto, o taip pat nuo kitų veikų, kuriomis kėsinama į žmogaus gyvybę, problemos, pateikiami konkretūs teismų praktikos pavyzdžiai.

QUALIFYING CIRCUMSTANCES OF MURDER ACCORDING TO THE CRIMINAL LAWS OF LITHUANIA AND FOREIGN COUNTRIES

Liucija Černiavskaja
Vilnius University Faculty of Law
Specialization of Criminal jurisdiction

SUMMARY

The aim of the Master's Thesis is to provide the comprehensive analysis of qualifying factors of murder which increase the danger of this act provided in Article 129 paragraph 2 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania as well as in the laws of foreign states. The criminal laws of the Russian Federation, Poland and Germany have been chosen for comparison. In addition, some instances according to the criminal laws of France, Latvia, Belarus, Italy and Portugal are presented in the paper.

In order to carry out the consistent and exhaustive investigation, first of all, the conception of a murder is discussed in the paper in the context of national and international law; the features typical for this criminal act are considered, the kinds of murders, development of the sources of laws regulating murders in Lithuania as well as the objective and subjective factors of the basic corpus delicti of a murder are briefly reviewed.

The major part of the paper deals with the discussion of the conception and kinds of the qualifying factors of a murder and comprehensive analysis of each qualifying factor and, in parallel, consideration of similarities and differences of regulation of the criminal laws in the said states. While analyzing the qualifying factors of a murder according to the national law and the law of the foreign states, the problems of delimitation of a qualified murder from simple or privileged murders as well as other life-threatening acts are discussed and the specific cases of jurisprudence are provided.

PANAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Tarptautiniai teisės aktai:

1. 1948 m. Jungtinių Tautų Visuotinė žmogaus teisių deklaracija // Valstybės žinios, 1991, Nr. 9-244;
2. 1966 m. Jungtinių Tautų Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014;
3. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr. 40 – 987;
4. 1983 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Šeštasis protokolai // Valstybės žinios, 1999, Nr. 61 – 1978;
5. 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501 (Žin., 2002, Nr.13-479);

Įstatymai ir kiti teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014 (Žin., 1996, Nr. 64-1501; Žin., 1996, Nr.122-2863; Žin., 2002, Nr. 65-2629; Žin., 2003, Nr. 14-540; Žin., 2003, Nr. 32-1315; Žin., 2003, Nr. 32-1316; Žin., 2004, Nr. 111-4123; Žin., 2004, Nr. 111-4124; Žin., 2006, Nr. 48-1701);
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89(Žin., 2002, Nr. 112-4973; Žin., 2003, Nr. 39; Žin., 2003, Nr. 76; Žin., 2004, Nr. 25-760; Žin., 2004, Nr. 54-1835; Žin., 2004, Nr. 72-2492; Žin., 2004, Nr. 108-4030; Žin., 2004, Nr. 166-6061; , Žin., 2004, Nr. 171-6318; Žin., 2004, Nr. 188-6995; Žin., 2005, Nr. 81-2945; Žin., 2006, Nr. 17-605; Žin., 2006, Nr. 77-2961; Žin., 2006, Nr. 141-5401);
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 – 2262; (Žin., 2004, Nr. 72-2495; Žin., 2004, Nr. 171-6319; Žin., 2006, Nr. 77-2974; Žin., 2006, Nr. 116-4403);
4. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. Vilnius: Lietuvos TSR AT prezidiumas, 1961.
5. Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 43-1602;
6. Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 43-1601;
7. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios, 1999, Nr. 66 – 2130; (Žin., 2000, Nr. 75-2270; Žin., 2000, Nr. 85-2573; Žin., 2000, Nr. 92-2845;

- Žin., 2000, Nr. 102-3213; Žin., 2000, Nr. 105-331; Žin., 2000, Nr. 111-3585; Žin., 2000, Nr. 111-3586; Žin., 2001, Nr. 63-2278; Žin., 2001, Nr. 85-2972; Žin., 2001, Nr. 92-3210; Žin., 2002, Nr. 38-1362; Žin., 2001, Nr. 111-4024; Žin., 2002, Nr. 73-3103; Žin., 2003, Nr. 17-705; Žin., 2003, Nr. 73-3358; Žin., 2004, Nr. 36-1180; Žin., 2006, Nr. 4-97; Žin., 2006, Nr. 72-2689.);
8. Lietuvos Respublikos žmogaus audinių, ląstelių ir organų donorystės ir transplantacijos įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 55 – 1886; (Žin., 2000, Nr.1-2; Žin., 2000, Nr.89-2749; Žin., 2004, Nr. 55-1886; Žin., 2006, Nr. 119-4545);
 9. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 22, 24, 42, 43, 49, 50, 54¹, 71, 75, 105, 227¹, 227³ straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios, 1998, Nr. 115-3238;
 10. Baudžiamojo kodekso 105, 111 ir 112 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios, 1997, Nr. 41-993;
 11. Baudžiamojo kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios, 1995, Nr.55-1358;

Specialioji literatūra:

1. ABRAMAVIČIUS, A. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis: paskaitų medžiaga. Vilniaus Universitetas Teisės fakultetas, 2003.
2. ALIUKONIENĖ, Rita. Kankinimas ar kitoks ypatingas žiaurumas kaip požymis, kvalifikuojantis sunkų sveikatos sutrikdymą. *Teisė*, 2005, Nr. 54, p. 19-29;
3. ALIUKONIENĖ, Rita; MILINIS, Albertas. Kitų žmonių gyvybei pavojingas būdas kaip nužudymo, sunkaus ir nesunkaus sveikatos sutrikdymo kvalifikuojamasis požymis. *Teisė*, 2006, Nr. 59, p. 18-27;
4. ANDRIULIS, V.; MAKSIMAITIS, M.; PAKALNIŠKIS V.; *et al.* Lietuvos teisės istorija. Vilnius: Justitia, 2002;
5. BIELIŪNAS, E.; *et al.* Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: „Mintis“, 1989;
6. DASZKIEWICZ, Krystyna. *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Rozdział XIX Kodeksu karnego.* Komentarz. Warszawa: Wydawnictwo C. H. BECK, 2000;
7. DOCKA, P. Nuo aborto iki žmogžudystės. *Justitia*, Nr. 3, 1999, p. 16-19.
8. DRAKŠAS, Romualdas. *Mirties baismė: situacija ir perspektyvos.* Monografija. Vilnius: EUGRIMAS, 2002;
9. JANULAITIS, A. Kazimiero teisinys 1468 metais. In *Iš Lietuvos teisės ir valstybės istorijos.* Straipsnių ir mokslinių darbų ištraukos. Vilnius: Lietuvos Teisės Universitetas, 2001;

10. JANULAITIS, A.; JURGINIS, J. *Kazimiero teisinys (1468 m.)*. Vilnius: Mintis, 1967;
11. JOVAIŠAS, K. Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui. *Teisės problemos*, 1997, Nr.2;
12. KASPRZYCKI, J. Baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai pasikeitimai Lenkijos baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2001, Nr. 41, p. 83-84;
13. KAVOLIS, Martynas; BIELIACKINAS, S. *Baudžiamasis Statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytas iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*. Kaunas: D. Gurmano knygynas, 1934;
14. KLIMKA, A. *Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus gyvybei ir sveikatai*. Vilnius: Leidykla „Mintis“, 1964;
15. LIESIS, M. Baudžiamosios atsakomybės už aktyviąją eutanaziją ir padėjimą nusižudyti reglamentavimas Lietuvos, Vokietijos ir Olandijos baudžiamuosiuose kodeksuose. *Teisė*, 2005, Nr. 54;
16. MACHOVENKO, Jevgenij. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teisės šaltiniai: mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia, 2000;
17. MAKSIMAITIS, M.; VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 1997;
18. MAREK., Andrzej. *Kodeks karny. Komentarz*. Wydanie II. Warszawa: ABC Dom Wydawniczy, 2005;
19. MILINIS, Albertas. Nužudymo samprata Europos Sąjungos valstybių narių baudžiamojoje teisėje. *Teisė*, 2006, Nr. 59. p 57-71;
20. NOCIUS, Juozas. *Nusikaltimai žmogui: mokomoji priemonė*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998;
21. PAVILONIS, V. Lietuvos Respublikos konstitucijos II skirsnio „Žmogus ir valstybė“ komentaras. 19 str. Žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas. *Teisės problemos*, 1999, Nr. 1-2;
22. PAVILONIS, V.; et al. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Trečias pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: EUGRIMAS, 2003;
23. PAVILONIS, V.; et al. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis: vadovėlis*. 2-asis papild. leid. Vilnius: EUGRIMAS, 2001;
24. PAVILONIS, Vladas; MERKEVIČIUS, Remigijus. *Būtinoji gintis: mokomoji priemonė*. Vilnius: Justitia, 1999;
25. PĖSTININKAS, Aristidas. *Nusikaltimai asmeniui*. Vilnius: Mintis, 1984;

26. PIESLIAKAS, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2006;
27. PIESLIAKAS, Vytautas. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį: mokymo leidinys*. Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1996;
28. PRAPIESTIS, J.; et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai)*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004;
29. PRAPIESTIS, J.; et al. *Namų advokatas*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002;
30. RUDOLPHI, H. J.; HORN, E.; SAMSON, E. *Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch: Band 2. Besonderer Teil*. Berlin: Neuwid, 1994;
31. SCHÖNKE, Adolf; SCHRÖDER, Horst. *Strafgesetzbuch. Kommentar*. 26 Auflage. München: Verlag C. H. Beck, 2001;
32. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos valstybės ir teisės istorija nuo XVI amžiaus antrosios pusės iki XVIII amžiaus pabaigos*. Vilnius: Vilniaus V. Kapsuko universiteto Leidybinis skyrius, 1974;
33. VANSEVIČIUS, S. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybiniai – teisiniai institutai: pagal 1529, 1566, 1588 m. Lietuvos Statutus*. Vilnius: Mintis, 1981;
34. WESSELS, Johannes. *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra*. Iš vokiečių kalbos vertė A. Abramavičius, G. Goda. Vilnius: EUGRIMAS, 2003;
35. АРЕНДАПЕНКО А. В.; et al. *Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный)*. Москва: Книжный мир, 2004;
36. БОРЗЕНКОВ, Г. Н.; et al. *Уголовное право. Общая часть*. Москва: издательство Московского университета, 1991;
37. БОРОДИН, С. В.; et al. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Москва: Юристъ, 1997;
38. БОРОДИН, С. В. *Ответственность за убийство: квалификация и наказание по российскому праву*. Москва: Юристъ, 1994;
39. ГАУХМАН, Л.Д.; et al. *Уголовное право. Особенная част: учебник [для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлению 521400 "Юриспруденция" и специальности 021100 "Юриспруденция"]*. Москва: Эксмо, 2004;
40. ДОРОНИНА, Е. Б. *Беспомощное состояние потерпевшего в структуре состава убийства: теория, закон, практика*. Екатеринбург: Издательство Уральского государственного университета 2004;

41. ЗАГАРОДНИКОВ, А. С. *Преступления против жизни по советскому уголовному праву*. Москва: Госюриздат, 1961;
42. ЗДРАВОМЫСЛОВ, Б. Д.; *et al.* *Уголовное право Российской Федерации. Общая часть*. Издание второе переработанное и дополненное. Москва: Юристъ, 1999;
43. ЗДРАВОМЫСЛОВ, Б. В.; *et al.* *Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть*. Москва: Юристъ, 1999;
44. КРАСИКОВ, Ю. А.; *et al.* *Уголовное право России: учебник для вузов в 2-х томах. Том 2. Особенная часть*. Москва: Издательство „НОРМА“, 2000;
45. НАУМОВ, А. В. *Мотивы убийств*. Волгоград: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1969;
46. ПЛАКСИНА, Т. А. Основания повышения ответственности за убийство лица, заведомо для виновного находящегося в беспомощном состоянии. *Правоведение*, 2005, №. 1(258), p. 151-159;
47. *Сборник постановлений пленумов верховного суда Российской Федерации (СССР, РСФСР) по уголовным делам*. Издание второе, переработанное и дополненное. Авторы-издатели ЛАСТОЧКИНА, С.Г.; ХОХЛОВА, Н. М. Москва: Издательство „Проспек“, 2000;
48. СЕРЕБРЕННИКОВА, А. В. Преступные деяния против жизни по УК ФРГ. *Вестник Московского Университета. Серия 11. Право*, 1997, №. 3, p. 57-63;
49. ТКАЧЕНКО, В. И. *Квалификация преступлений против жизни и здоровья по советскому уголовному праву*. Москва: Юридическая литература, 1977;
50. ШАРГОРОДСКИЙ, М. Д. *Преступления против жизни и здоровья*. Москва: Юридическое издательство Министерства юстиции СССР, 1949;

Teismų praktika:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties baudmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios, 1998, Nr. 109-3004;
2. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 1A-733/2003;
3. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2K-417/2001;
4. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2K-443/2004;

5. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 1-107/2003;
6. Vilniaus apygardos teismo baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 1-130/2003;
7. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 1-98/2004;
8. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2K-417/2006;
9. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2K-693/2004;
10. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 1-125/2003;
11. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 1-107/2003;
12. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 1-71/2003;
13. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2K-370/2003;
14. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2K-322/2004;
15. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2K-398 / 2003;
16. Šiaulių apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 2K- 283/ 2006;
17. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamoji byla Nr. 2 K-133/2005;

Elektroniniai šaltiniai:

1. 1966 m. Jungtinių Tautų tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-12]. Prieiga per internetą http://www.hrmi.lt/downloads/structure//Tarptautinis_ekonominiu,_socialiniu_%20ir_kulturiniu_teisiu_paktas.pdf;
2. Baltarusijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <http://www.levonevski.net/pravo/kodeksy/uk/> ;
3. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą <http://www.autoinfo.lt/webdic/>;
4. Italijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <http://www.studiocelentano.it/codici/cp/> ;

5. Latvijos Respublikos baudžiamasis kodeksas 118 straipsnis [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <http://www.ttc.lv/New/lv/tulko-jurni/E0032.doc> ;
6. Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <http://prawo.interia.pl/kodeksy/?aid=7717> ;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas *Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose*, Nr. 46 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26548> ;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999m. birželio 18d. nutarimas *Dėl teismų praktikos nužudymų bylose*, Nr. 18 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-17]. Prieiga per internetą <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26146>;
9. Portugalijos Respublikos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <http://www.giea.net/legislacao.net/>;
10. Prancūzijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <http://www.legifrance.gouv.fr/> ;
11. PRANINSKAS, A. *Ar reikia legalizuoti prekybą inkstais?*[interaktyvus].[Žiūrėta 2007-03-12].Prieiga per internetą <http://www.balsas.lt/nuomones/komentaraiiranalize/>
12. Vokietijos baudžiamasis kodeksas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StGB.htm#AIIIpropf>>;
13. Уголовный кодекс Российской Федерации [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-09]. Prieiga per internetą <http://www.hro.org/docs/rlex/uk/> ;